

T.C.

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE-MACARİSTAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ
(1923-1938)

"YÜKSEK LİSANS TEZİ"

HAZIRLAYAN

AYŞE ORHON

DANIŞMAN

Prof. Dr. MELEK ÇOLAK

HAZİRAN-2013

MUĞLA

T.C.

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE-MACARİSTAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

(1923-1938)

HAZIRLAYAN

AYŞE ORHON

Sosyal Bilimler Enstitüsünde

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:27.06.2013

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 07.06.2013

Tez Danışmanı : Prof Dr. Melek ÇOLAK

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Bayram AKÇA

Jüri Üyesi : Yrd. Doç Dr. Mehmet Avcı

Enstitü Müdürü:

Prof. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK

HAZİRAN 2013

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ..Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 31./05./2013 tarih ve 592/8 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24... maddesine göre, Tarih..... Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi ..Ayşe ORHAN.....'ın "Türkiye - Macaristan Ekonomik İlişkileri (1923-1938)" adlı tezini incelemiş ve aday 07./06./2013 tarihinde saat 14:00da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60.. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul..... olduğuna oybirliği..... ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Prof.Dr. Melek ÇOLAK

Üye

Doç.Dr. Bayram AKÇA

Üye

Yrd .Doç.Dr. Mehmet AVCI

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye-Macaristan Ekonomik İlişkileri (1923-1938)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

27/06/2013
AYŞE ORHON

Ayşe Orhon

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN **MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.**

Soyadı : ORHON

Adı : Ayşe

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Türkiye-Macaristan Ekonomik İlişkileri(1923-1938)

Y. Dil : Turkey - Hungary Economic Relations (1923-1938)

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta

Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : ÇOLAK Melek

Ünvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 85

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

- 1.Türk-Macar İlişkileri
2. Türkiye-Macaristan Ekonomik İlişkileri
- 3.Macar Uzmanlar

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

- 1.Türk
- 2.Macar
- 3.Ekonomi
- 4.Macar Uzmanlar

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

- 1.Turk
- 2.Magyar
- 3.Economy
- 4.Hungarian Experts

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	☐
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	☒
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	☐

Yazarın İmzası :

Tarih : 27/06/2013

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET	V
ABSTRACT	VII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

I. TARIM ALANINDA TÜRK-MACAR İLİŞKİLERİ	14
(1923-1938)	

İKİNCİ BÖLÜM

II. TİCARET ALANINDA TÜRK-MACAR İLİŞKİLERİ	29
(1923-1938)	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**III. SANAYİ ALANINDA TÜRK-MACAR İLİŞKİLERİ38****(1923-1938)****DÖRDÜNCÜ BÖLÜM****IV. HAYVANCILIK ALANINDA TÜRK-MACAR İLİŞKİLERİ42****(1923-1938)****BEŞİNCİ BÖLÜM****V. MADENCİLİK ALANINDA TÜRK-MACAR İLİŞKİLERİ50****(1923-1938)**

SONUÇ.....55

KAYNAKÇA58

EKLER.....68

ÖNSÖZ

Türkiye- Macaristan Ekonomik İlişkileri (1923-1938) isimli bu çalışmam, iki ülkenin ilişkilerinde özellikle ekonomik açıdan derli toplu bir çalışmanın olmaması nedeniyle, beni bu konu üzerinde çalışmaya itmiştir. Çalışmam beş ana bölümden oluşmaktadır.

İncelenen dönemde meydana gelen olaylar öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki ekonomik ve ticari hayat genel hatlarıyla anlatılmıştır. Yazım esnasında kronolojik sıraya sadık kalmaya çalıştım. Ancak olayın veya konunun bütünlük ve devamını bozmamak adına bazen kronolojinin dışına çıkmak zorunda kaldım.

İlk bölümde; Cumhuriyet Döneminde devralınan tarım ekonomisine değinilmiş ve bu durumun değiştirilmesi için Macaristan'a gönderilen uzmanlar, eğitim için giden öğrenciler ve Macaristan'dan ülkemize çalışmalarda bulunmak üzere gelen uzmanlardan bahsedilerek ülkemize katkısı incelenmiştir.

İkinci bölümde; İki ülke arasında yapılan Ticaret ve Kliring anlaşmaları ve bunların maddeleri üzerinde değerlendirilme yapılarak, o dönemin bir tablosu çizilmiştir.

Üçüncü bölümde; Sanayi alanında iki ülkenin durumu ve sanayi için ihtiyaç duyulan eşyaların alınma şekli bu alımlar için iki ülke arasında gidip gelen uzmanlara değinilerek bir değerlendirme yapılmıştır.

Dördüncü bölümde; Haralar için gerekli olan hayvanların alımı, bu haraların ıslahı ve düzenlenmesi için çalışmalarda bulunmak amacıyla bilgilerinden yararlanan Macar uzmanların yaptıkları çalışmalar, Türk hayvancılığı açısından değerlendirilmiş iki ülkenin ekonomik ilişkilerine katkısı ortaya konulmuştur.

Beşinci bölümde; Özellikle Zonguldak ve çevresi ile diğer bölgelerde bulunan kömür ocaklarında çalışmak üzere Macaristan'dan gelen mühendislerin çalışmalarına değinilmiştir. Aynı şekilde incelemelerde bulunmak üzere Macaristan'a giden heyetlerden bahsedilerek bu dönemde madencilik alanında ilişkilerimiz ortaya konmuştur.

Çalışmanın bütünü Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan belgelere dayanılarak hazırlanmıştır. Bu konu hakkında birkaç çalışma yapıldığı için, arşivden sonra kullanılan ikinci ana kaynak dönemin gazeteleri olmuştur.

Çalışmalarım esnasında benden yardımlarını esirgemeyen hayat ve bilgi yolunda beni yalnız bırakmayan babam Ali Olgun Orhon, annem Fatma Orhon, kardeşim Galip Orhon'a. Ayrıca yardımlarını benden esirgemeyen hocam Doç. Dr. Bayram Akça'ya, bıkmadan usanmadan tezimle ilgilenen Altan Çelik'e, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi çalışanı Atilla Aydın'a, Arş. Gör. Özgür Türker'e, Pınar Yiğit Türker'e ve çalışmalarım sırasında benim için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan, bilgisiyle bana yol gösteren hocam Prof. Dr. Melek Çolak'a teşekkürü borç bilirim.

Ayşe ORHON

ÖZET

Türklerle Macarların arasındaki ilişkilerin temeli yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Anayurtlarının birbirine komşu olması nedeniyle iki kardeş halk arasında münasebetler karşılıklı etkileşimler halinde devam etmiştir. İki komşu kavim arasında ilk bağlar ve temaslar V.yüzyıldan itibaren başlamış ve yerleşik hayatın başlamasıyla devam etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşu, Avrupa'daki fetihleri ve önemli kalelerin alınması ile ilk Türk-Macar münasebetleri yeniden başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesi Macaristan'ın ve Balkanlar'ın hayatında köklü değişikliklere sebep olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlara gelişi siyasi bir huzur yaratmış ve ekonomik hayata canlılık getirmiştir. Böylece yeni ekonomik merkezler oluşmuş, üretim artmış, ticaret canlanmıştır. Bu dönemde bağ, bahçe, avcılık, balıkçılık alanında iki ülke birbirinin ekonomilerine katkıda bulunmuşlardır.

XVII. yüzyılın sonlarında Macarlar, Osmanlı ve Habsburg İmparatorluğu arasında yaşamıştır. Bu dönemde Habsburg'ların egemenliği altında bulunan Macarlara ağır vergiler uygulanmıştır. 1848 İhtilal sonrasında Osmanlı Devleti'ne sığınan çiftçiler tarımın gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşının yapıldığı sıralarda daha da kuvvetlenen Türk-Macar dostluk bağları yıllar içinde devam etmiştir.

Avrupalıların baştan beri Macarları kendilerinden saymayan dışlayıcı tutumları, Macarları kendi kökenlerini araştırmaya itmiş, bu da Macaristan'da yeni bir akımın; Turancılığın doğmasına neden olmuştur. Macaristan'ın siyasi ve kültürel ilişkilerde yönünü doğuya çevirmesi ekonomik ilişkilere de yansımıştır. XIX. yüzyılın sonunda Avusturya-Macaristan ile yapılan ticaret anlaşmasında sonra ekonomik ilişkiler daha da gelişmiştir. İki ülke arasındaki

ilişkilerin daha sağlam esaslara bağlanması için bazı Macar işadamları ve tüccarlara Osmanlı Devleti tarafından ödüller verilmiştir.

Uzun yıllar boyunca birlikte yaşayan Türkler ile Macarlar arasındaki siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkiler Atatürk döneminde zirveye ulaşmıştır. Bu dönemde her alanda olduğu gibi tarım, ticaret, sanayi, hayvancılık, madencilik alanında Türk-Macar ilişkileri karşılıklı olarak devam etmiştir. Savaşlardan dolayı ekonomisi yıpranmış olan Türkiye Cumhuriyeti Atatürk'ün önderliğinde bir kalkınma politikası uygulamıştır. Bu dönemde birçok Türk genci Macaristan'a eğitim için gönderilmiştir. Pek çok uzmanda ülkemize hizmette bulunmak için gelmiştir. XIX. yüzyılın sonunda ticaret ve sanayi alanındaki ilişkilerimiz daha da artmıştır. Çeşitli zamanlarda iki ülke ihtiyaç duyduğu malzemelerin alım ve satımı için anlaşmalar yapmıştır.

Milli Mücadele'nin ilk yıllarından itibaren ülke bir yandan bulaşıcı hastalıklarla bir yandan da hayvancılığı geliştirmek için hayvan ıslahı ve çoğaltılması işlerini yürütmüştür. Ülkemizde kurulan çiftliklerin ihtiyacını karşılamak için iyi cins küçükbaş ve büyükbaş hayvan alımı yapılmıştır. Bu hayvanların ıslahı, çiftlik ve meraların düzenlenmesi için bilgi ve görgüsünden yararlanılmak üzere uzmanlar ülkemize davet edilmiştir. Aynı şekilde ülke madenciliğinin özellikle Zonguldak ve çevresindeki madenlerin tespiti, çıkarılması ve işlenmesi ile ilgilenmeleri için alanında çalışma yapmış uzmanlar ülkemize gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Macaristan, Ekonomi, Macar, Macar Uzmanlar, Anlaşma, Türk Macar Dostluğu.

Muğla 2013

ABSTRACT

The basis of the relations between Turks and Hungarians date back to centuries old. As their homelands were neighbour to each other, the relations between two nations have proceeded with interactions. First contacts between these neighbouring nations have begun in 5th century and continued also after passing to settled life.

After establishment of Ottoman Empire and the conquest of the important castles in Europe, relations between Turks and Hungarians have started again. Expansion of Ottoman Empire causes fundamental changes in the life of Hungary and the Balkans. Dominance of Ottoman Empire on the Balkans creates a peaceful political atmosphere and vivifies the economic life. As a result of this, new economic centres have developed, productivity has increased and commerce has boomed. In this period, these two countries have contributed to economies of each other's in fields like orcharding, horticulture, hunting and fishery.

At the end of 17th century Hungarians have lived between Ottoman and Habsburg Empires. In the period, under the thumb of Habsburg Empire, Hungarians have been overtaxed. Hungarian farmers who have refuged to Ottoman after the insurrection in 1848, contributed to development of agriculture. The Turkish-Hungarian relations which have become very strong during the Ottoman-Russian war in 1877-1878, continue over the years.

Exclusionary attitudes of the Europeans which don't accept Hungarians as European, have forced Hungarians to research about their origins and this led to birth of Pan-Turanism movement. This deflection of Hungary to the eastern nations was not only in political and cultural fields, but also in economic relations. After the trade

agreement with Austro-Hungarian Empire at the end of 19th century, economical relations have developed further. In order to reinforce the relations between two nations, some prizes have given to Hungarian businessmen and traders by Ottoman Empire.

The political, cultural and economic relations between Turks and Hungarians, who have lived together for years, came to a head in Atatürk's time. During this time, all Turk-Hungarian relations in agriculture, trade, industry, stockbreeding and mining fields, continued reciprocally. Republic of Turkey, whose economy has damaged because of the wars, applied a development policy under the leadership of Atatürk. During this period, many Turkish young have sent to Hungary for education. And many experts came to Turkey to serve. Our relations have developed further in this period. These two countries have made agreements in different times for the purchase and sale of the goods that needed.

From the first years of Independence War, Turkey has struggled with contagious disease on the one hand and also has strived for animal improvement and multiplication to enhance the stockbreeding on the other hand. In order to provide the needs of animal farms in our country, quality ovine and bovine purchase have made. Many specialists have been invited to our country to take advantages of their knowledge, in order to melioration of those animals, arrangement of leas and farms. At the same time, for determination, mining and process of mine fields especially in Zonguldak and around, some specialists have come to our country.

Key words: Turkey, Hungary, Economy, Hungarian, Hungarian Experts, Agreement, Turk-Hungarian Friendship.

KISALTMALAR

A.g.e.	:Adı Geen Eser
A.g.m.	: Adı Geen Makale
B.C.A.	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	: Bakınız
C.	:Cilt
ev.	:eviren
s.	:Sayfa
S.	:Sayı
OTAM	:Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi

GİRİŞ

Türklerle Macarların tanışıklığı yüzyıllar öncesine dayanmaktadır.¹ Her ikisi de Ural-Altay kökenli kavimlerdir.² Fin Ugor ve Türk kavim unsurlarının karışımından meydana gelmiş olan Macarların ataları Fin-Ugor kavimlerinin atalarıyla birlikte yaşamaktaydı. Fin Ugorların batısında İndogermenler, doğu tarafında ise Türkler bulunmaktaydı.³ Anayurtlarının birbirine komşu olması nedeniyle bu iki kardeş halk arasında münasebetler karşılıklı etkileşimler halinde devam etmiştir.⁴ Bu siyasi, kültürel, ekonomik ilişkiler tarihin her dönemine yansımıştır.

İki komşu kavim arasında ilk bağlar ve temaslar V.yüzyıldan itibaren Karadeniz ve Tuna bölgesinde hükümdarlık kuran Avarlar, Türkler, Bulgar Türkleri ve Hazarlara Macarların bağlanması ile başlamıştır.⁵ Macarların askeri, kültürel, ekonomik durumları Türk etkisi altında ilerleme kat etmiştir. Yüzyıllar içinde Macarlarla Türkler arasındaki ilişkiler onların yerleşik hayata geçmesi ile sona ermemiş ve etkileşim yerleşik hayatta da Hıristiyanlık propagandalarının yapıldığı 971 yılı Géza dönemi ve Hıristiyanlığın gerçek yayıcısı kabul edilen István dönemine kadar etkili bir şekilde devam etmiştir. Hıristiyanlığın kabulünden sonra iki kavim arasındaki ilişkiler hemen kesilmemiş fakat yavaşlamıştır.⁶

V. yüzyılda avcılık ve balıkçılıkla uğraşan Macarlar, güneye doğru inerek yavaş yavaş yaşam şeklini değiştirip göçebe yaşam tarzını benimsemeleriyle

¹ Hamid Zübeyr Koşay , “Türk-Macar Kardeşliği”, **Türk Yurdu**, C.5, S.35, 2 Teşrin 1930, s.54.

² Ferenc Eckhart, **Macaristan Tarihi**, (Çev: İbrahim Kafesoğlu) , Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara – 2010, s. X.

³ Eckhart, **a.g.e.** , s. 3.

⁴ Györy Hazai, **Tarih Boyunca Macar-Türk Bağları**, Budapeşte 1963, s. 2. ; Cemil Öztürk, “Macarlarla Kardeş miyiz?”, **Tarih ve Toplum**, C.18, S.105, Eylül -1992, s. 53.

⁵ Hazai, **a.g.e.** , s. 3-4.

⁶ Eckhart, **a.g.e.** , s. 20-21.

bu uğraşlarından vazgeçmemişlerdir. İki komşu bölge sakinleri arasında ticaret yolları ve değiş tokuş ile ilişkiler devam etmiştir. ⁷ İki halkın arasında kurulan bu ilişkilerin en büyük kanıtını dillerine geçmiş olan ticaret, tarım, hayvancılık ile ilgili Türkçe kelimeler göstermektedir. Ticaretle ilgili Macarcanın Türkçeden aldığı kelimelerden bazıları şunlardır: Szatócs (satıcı), szucs (kürkçü) , sölcşön (ödünç) dir. Tarım ile ilgili: Árpa (arpa), búza (buğday), ocsu (sap, saman), aratni (hasat yapmak), tarló (tarla), gyümölcs (meyve), alma (elma), körte (armut), som (kızılıcık) , szöllö (üzüm), csiger (zaif şarap) , borsó (nohut) tur. Hayvancılık ile ilgili: bika (boğa), tinó (dana, buzağı), borjú (dana, buzağı) , ököř (öküz), kos (koç), disznó (domuz), tyúk (tavuk) , gyapjú (yün) . ⁸

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu ve Avrupa'daki fetihleri esnasında Macaristan kara Avrupa'sında Türklerin karşılaştıkları ilk kuvvetli devlet olmuştur.⁹ Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da ve Orta Avrupa'da ilerlemeleri bölgedeki güç dengesini değiştirmiştir.¹⁰ Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki Çimpe kalesini alması; Macaristan'a bağlı bulunan Balkan Devletlerini tehdit eder hale gelmiş ve bu yolla ilk Türk-Macar münasebetleri başlamıştır.¹¹

Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesi Macaristan ve Balkanlar'ın hayatında köklü değişikliklere sebep olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'a gelişi siyasi bir huzur yaratmış ve ekonomik hayata canlılık getirmiştir. Bundan dolayı yeni ekonomik merkezler oluşmuş, üretim artmış, ticaret canlanmıştır.¹² Lajos Fekete, Osmanlı yönetiminin burada din ve dil ayrımı yapmaksızın tüccarları desteklediğini belirtmiştir. Bu dönemde çarşı pazarlarda mal

⁷ Hazai, a.g.e. , s. 1-2.

⁸ Şerif Baştav, "Macar-Türk Akrabalığı" . **Tarih ve Toplum**, C. 36, S. 215, Kasım- 2001, s. 61,

⁹ Şerif Baştav, **Osmanlı Türk-Macar Münasebetlerinde İlk Devir (1456'ya kadar)** , Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara- 1991, s. 1.

¹⁰ Namık Sinan Turan, "Kanuni'nin Macaristan Siyaseti Macaristan'da Osmanlı Kültüründen İzler" , **Toplumsal Tarih**, S. 138, Haziran- 2005, s. 46.

¹¹ Şehabettin Tekindağ, "Türk-Macar Münasebetlerine Toplu Bir Bakış (Başlangıçtan II. Abdülhamid'e Kadar)" , **Türk - Macar Münasebetleri Işığı Altında II. Rákóczi ve Macar Mültecileri Sempozyumu (31 Mayıs-3 Haziran)** , İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul - 1976, s. 152.

¹² Gyöngyi Kovalcs, "Osmanlı Uygulamalı Sanat Eserleri Açısından Macaristan'ın Balkanlarla İlişkileri (XVI-XVII yy)" , (Çev: Vural Yıldırım) , **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 50, Ekim-1987, s. 201.

bolluğunun başladığına dikkat çekmiştir. Fekete, gıda maddesi üretenler, giyim ve ev eşyası hazırlayan zanaatkarların arttığını kaydetmiştir.¹³

Osmanlı Devrinde Macaristan ile ilk münasebetler serhatlardaki askerler arasında başlamıştır. İlişkiler serhatlardaki subaylar ve askerler, Buda'daki paşalar ve Macar Beyleri arasında şekillenmiştir. Gerek Macarlar, gerekse Türkler karşılıklı olarak birbirlerinin bölgelerinde olup bitenlere, buldukları bölgelere gelen yeni ticaret eşyalarına büyük bir ilgi göstermişlerdir. Türk silahları, deri eşyalar, baharatlar, çiçekler ve müzik aletleri Macarlar arasında özellikle aranan maddeler olmuştur. Bu dönemde batı kumaşlarının, silahların, aletlerin ve cam eşyanın şöhreti de büyüktür. Bu eşyaların ele geçirilmesinde iki taraf da çok defa karşılıklı olarak birbirlerinden yardım almıştır.¹⁴

XVI. yüzyıl Macaristan iktisadında I.Ferdinand devrinde Türklerle imzalanan barış anlaşmasından itibaren, ülkenin gümrük ve otuzda bir geliri hızla artmıştır. Budin paşalarının güttükleri başarılı iktisat politikaları sığır ticaretinin ve doğu mallarının alışverişini geliştirmiştir.¹⁵ Diğer önemli hususta Budin paşalarının mektuplarıdır. İktisadi açıdan önemli birer belge niteliğinde olan bu mektuplar ile Türk-Macar iktisadi ve ictimai temaslarını, Budin paşaları tarafından alınan geniş ölçüdeki tedbirleri öğrenmekteyiz.¹⁶

Osmanlı Devleti işgal ettiği bir bölgeyi doğrudan doğruya idare olunan bir Türk eyaleti haline getirip, bu sahayı askeri bakımdan emniyet altına aldıktan sonra oradan iktisadi faydalar sağlamak amacıyla halkı vergi ödemeye tabi tutmuştur. Türk idaresi altında bölge işgali takip eden ilk yıllarda daha önceki idare zamanında ödediği nispette bir vergi ödemiştir. İdari teşkilat tamamen kurulduktan sonra ise o bölgenin gelir kaynakları kayıt altına alınmıştır. Burada yaşayan halkın gelirleri

¹³ Lajos Fekete , “Osmanlı Türkleri ve Macarlar 1366-1699” , **Bulleten**, C. XIII, S. 52, Ekim - 1949, s. 699; Turan, **a.g.m.** , s. 51.

¹⁴ Hazai, **a.g.e.** , s. 10-11.

¹⁵ Tayyip Gökbilgin “Macaristan'daki Türk Hâkimiyeti Devrine Ait Bazı Notlar” , **Türkiyat Mecmuası**, C. VII-VIII, Cüz:1, 1940-1942, s. 206.

¹⁶ Sandor Takáts, **Macaristan Türk Âleminde Çizgiler**, (Çev: Sadrettin Karatay), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara -2011, s. 19.

tespit edilerek kısmen o bölgenin eski âdetine göre, kısmen de Türk usulüne göre gelirleri oranında vergiye tabi tutulmuşlardır.¹⁷ Türk devletinin maliye memurları ziraat mahsulleriyle ham maddelerden elde edilen gelirlerin beyanına büyük önem vermiştir. Devletin başlıca gelirleri, imparatorluğun her yerinde olduğu gibi, Macaristan'da da bu kaynaklara, zirai mahsullere ve ham maddelere dayanmaktaydı.¹⁸

Osmanlı hâkimiyeti altında Türklerin Macaristan tarımına oldukça büyük etkileri olmuştur. Macarlar bahçivanlığa karşı meraklarından dolayı Türk bahçelerinde gördükleri ve duydukları her yeniliği almıştır. Bu dönemde Budin'de ki Türk Paşaları tanıdıkları Macarlara çiçek kökleri, katmerli lale soğanları, kavun, karpuz tohumları ve başka çiçek tohumları getirmiştir.¹⁹ Bahçecilik sahasında Türk-Macar temasları meyve ağaçları ve çiçek bakımından Macaristan'ın doğu ile batı arasında aracılık etmesine vesile olmuştur. XVI. yüzyıl ortalarında Macar meyvesi Avrupa'da ün salmıştır. Batıda kavun ve karpuz Macarlar vasıtasıyla yayılmıştır. XVI. ve XVII. yüzyılda Macarlar ve Türklerin en sevilen bayramlarından biri bostan bozumu olmuştur. Şarap yapımında kullanılan üzüm bu topraklarda yaygın olarak yetiştirilmiş ve ülkede üzüm cinsleri, kuru üzüm, pekmez yaygınlaşmıştır. Bu dönemde hazine defterlerinde, bağ kayıtlarında fiçi adına rastlanmıştır.²⁰ Macarlar kahve ile de Osmanlı hâkimiyeti devrinde tanışmıştır. Keyif verici ürün olan tütün Macarca'da *dohany* biçiminde bilinmektedir. Daha sağlıklı nebatlardan kayısı ile XVII. yüzyılın ilk yarısından itibaren, bir armut, cinsi olan "karmany/karman" (yani Karaman) armuduyla da Macar halkı bu dönemde tanışmıştır. Birkaç baharat, bitki ve çiçek cinsi de yine bu dönemde Türkler tarafından Macaristan'a getirilmiştir. Bunların isimleri Macarcaya aktarılmamıştır. Bunları tanımlamak için kullanılmak üzere bir Macar kelimesinin önüne "Türk" sıfatı getirilerek kullanılmıştır. Bunlar Türk buğdayı, Türk bezelyesi, Türk fıncığı şeklinde söylenmiştir.²¹

¹⁷ Lajos Fekete, "Türk Vergi Tahrirleri" (Çev: Sadrettin Karatay), **Bellekten**, C. XI, 1947, s. 299-300.

¹⁸ Fekete, **a.g.m.**, s. 300.

¹⁹ Takáts, **a.g.e.**, s. 251-252.

²⁰ **A.g.e.**, s. 251-252., Gökbilgin, **a.g.m.**, s. 209-210.

²¹ Gezá Dávid, "Osmanlı Kültürünün Macaristan'daki Yayılışı ve Etkileri", **Bilig**, S. 20, Kış-2002, s. 94-95.

Budin paşalarından çoğu, iktisadi sahada buldukları bölgede kendi politikalarını yerleştirmek için faaliyette bulunmuşlardır. Her çeşit tacir Budin paşalarından destek görmüştür. Yolların emniyetini, pazar yerlerinin muhafazasını ve alışverişte itibarı temin etmişlerdir. Yine Macar, İtalyan, Yahudi tacirleri hiçbir yerde görmedikleri desteği buralarda görmüşlerdir.²² Gerek XVI. gerek XVII. yüzyılda Türkler ve Macarlar müşterek değirmenler inşa etmiştir. Bu değirmenlerde imalatta, Türkler ile Macarlar birlikte çalışmışlardır.²³ XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Macaristan'ın öşür geliri, memleketin en başta gelen gelir kaynağı olmuştur. Beç şehri de Macar sığır pazarlarının geliriyle gelişmiş, imar olmuştur. Sığır ticareti Macar pazarlarını zenginleştirmiştir.²⁴

Türkler av ve balıkçılık işini XVI. yüzyılda balık avcılığı ve balık yetiştiriciliğinin en iyi yapıldığı yer olan Macaristan'dan etkilenererek, onlar kadar iyi balık tutma ve diğer balıkçılık adetlerini öğrenmişlerdir.²⁵

Macaristan'a Türkler tarafından getirilmiş olan doğu bakırcılığının yaygın bir şekilde yapılması için maddi imkânlar yoktu. Ham madde eksikliği bu dönemde en büyük sorun olmuştur. Bakır; Erdel, Kuzey Macaristan, Bosna ve Sırbistan'dan getirilmiştir. XVI. yüzyıla ait Türk gümrük defterlerinde büyük miktarda bakır ve kalay ithali yapıldığına dair bilgilere rastlanmıştır. Ham madde eksikliği ve elde edilmesindeki güçlüklerin yanı sıra, Macaristan'da bakır sanayisi çok az gelişme göstermiştir. Macaristan o dönemde bakır eşyaları, bakır kap kaçakları büyük ölçüde yabancı ülkelerden veya bölgelerden, özellikle de Balkan topraklarından sağlamıştır. Halıcılık ve dokumacılık da XVI. yüzyıldan itibaren Macaristan'da görülmeye başlamıştır.²⁶ Türk halıları, Macar kalelerinin, şatolarının ve zengin konakların gözde süslemeleri olmuştur.²⁷

²² Takáts, **a.g.e.** , s. 38.

²³ Takáts, s. 35-36.

²⁴ Takáts, s. 42.

²⁵ Takáts, s. 262.

²⁶ Kovalcs, **a.g.m.** ,s. 204-205.

²⁷ **Tarihte Türk Macar İlişkileri**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Statejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara -2002, s. 82.

Balkanlar'daki madenler ve tarım üretimi pek çok sanayi kolunun gelişmesi için ana maddeyi oluşturmuştur. Osmanlı İmparatorluğu vasıtasıyla yeni endüstriyel bilgiler, yeni sanat tarzları, süsleme unsurları Balkanlar'a girmiştir. Böylece pek çok şehirde ve taşrada, sanayi dallarına bağlı olarak çeşitli yerlerde, seramik ve bakır işlemeciliği, dövme deri ve dokuma sanayisi gelişmiştir. Balkanlar'daki madenler, tarım ve sanayi ürünleri Macaristan'a ulaşmıştır.²⁸

Türk gümrük defterlerine göre; deri sanayisi ile ilgili ürünler, ham deri, hazır eşya, aletler önemli bir yer teşkil etmiştir. Macaristan bu dönemde ihtiyacı olan büyük miktarda işlenmiş deri ve deri eşyaları Balkanlar'dan satın almıştır.²⁹

XVII. yüzyılın sonlarında Macarlar, Osmanlı ve Habsburg İmparatorluğu arasında yaşamıştır. Bu dönemde Macarlara karşı siyasi, ekonomik ve kültürel baskılar uygulanmıştır. Habsburgların egemenliği altında bulunan Macarlara uygulanan ağır vergilerden dolayı ekonomileri büyük zarar görmüştür. En önemli geçim kaynağı tarım olan köylüler ağır vergiler altında ezilmiştir. Avusturya tarımının daha ucuz Macar ürünleri karşısında tehlikeye girmemesi için, Macaristan'dan kıtlık zamanları dışında ürün almamışlardır. Bu durum Macaristan'da para kıtlığına ve köylülerin yetiştirdikleri ürünlerin ellerinde kalmasına yol açmıştır. Bu şekilde hareket ederek Macaristan'ın iktisadi açıdan Avusturya'ya bağlı hale getirilmesi yönünde çalışmalarda bulunmuşlardır.³⁰

1848 İhtilali sonrasında Osmanlı Devleti'ne sığınan ve aralarında çiftçilerin de bulunduğu, baskıcı yönetimden kaçan Macarların çoğu çiftçi ya da büyük toprak sahiplerinin çiftlik yöneticisi olarak Osmanlı toprağına yerleşmiştir. Böylece hem tarımının, hem de büyük malikânelerin gelişmesine destek olmuşlardır.³¹ Osmanlı Devleti dostluk ve kardeşlik bağlarının sonucu olarak Macarların sıkıntı içinde olduğu durumlarda yardımını onlardan esirgememiştir. 25

²⁸ A.g.m. , s. 201.

²⁹ Kovalcs, s. 207.

³⁰ Eckhart, a.g.e. , s. 158-162.

³¹ Yücel Namal, **Türk-Macar İlişkileri**, İskenderiye Yayınları, Mart 2009, s. 144.

Eylül 1873 yılında Macaristan'da ortaya çıkan tarım ürünlerindeki azlıktan dolayı, Macaristan'a ihraç edilecek zahireden alınan gümrük vergisi kısa bir süreliğine kaldırılmıştır. Bu uygulamanın yapılma amacı, hudutta bulunan Osmanlı eyaletlerinin ürünlerinin fiyatının çok artması ve bölgenin ticari ilişkilerinin korunması için tedbirler almaktır.³²

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşının yapıldığı sıralarda daha da kuvvetlenen Türk-Macar dostluk bağları yıllar içinde devam etmiştir. Ziraat ve sanayi alanında büyük gelişme gösteren Macaristan bu durumu Türk milletine tanıtmak için harekete geçmiştir. Macaristan ziraat memurlarından Sáros Kapel, Macaristan orman nizamlarını yorumlayarak yazdığı kitaptan bir tanesini padişaha sunmak istemiştir. Bu davranıştan dolayı Sáros Kapel'e nişan verilmiştir. Aynı şekilde Macaristan Tarım Bakanı tarafından, Osmanlı topraklarında denenmesi amacıyla ürünler gönderilmesi için görevlendirilen Bela Erödy'e nişan verilmiştir.³³

Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de 1894-1897 yılları arasında konsolos olarak görev yapan Mehmet Asım Bin Cahit'in Macaristan hakkında hazırlamış olduğu raporda, bu dönemde Macaristan'ın tarım ülkesi olduğu ve modern usullerle çalışmaların yapıldığını ifade etmiştir. Raporun devamına göre tarım arazilerinde tahıl olarak buğday, arpa, yulaf, darı, mısır; sanayi ürünü olarak da tütün, şeker pancarının yanında patates yetiştirildiği ifade edilmiştir. XIX. yüzyılın sonunda yüz yirmi iki bin kilometrelik Macaristan'ın bir milyon dokuz yüz bin hektarında tarım yapılmakta olduğunu ve buna bağlar, meyve bahçeleri ve nadasa bırakılan arazilerinin dâhil olmadığını belirtmiştir.³⁴

Avusturyalılar ile rekabet etmek için Macarlar büyük çaba sarf etmiştir. 1867 tarihli uzlaşma ile çok uluslu Avusturya-Macaristan Monarşisi'nin bir parçası olarak önemli bir iktisadi ve kültürel değişim geçirerek, Macar sanayisinin

³² Namal, **a.g.e.**, s. 145.

³³ Tayyip Gökbilgin, **XIX. Asır Sonlarında Türk-Macar Münasebetleri Yakınlığı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi -1962, s. 181-182.

³⁴ Halime Doğru, "*Macarlar ve Macaristan'a Dair Bir Lahiya*", **Anadolu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.3, S.1, 1991, s. 185.

gelişmesinin önünde bir engel teşkil eden Lonca sisteminden kurtulmuş ve böylece bölgesel bir güç haline gelmiştir.³⁵

Macarlar bu dönemde ilerlemek ve Avusturyalılarla rekabet etmek amacıyla ticaret, ziraat, eğitim ve diğer alanlarda gerekli şartları sağlamak için çalışmışlardır. Bu sebeple ticaretle de bir hayli ilerleme kaydetmişlerdir. XIX. yüzyılın sonlarında yıllık 400 milyon florinlik ihracat ve bir o kadar da ithalat yapan Macaristan'da, her çeşit eşya ile ilgili oldukça iyi fabrikalar bulunmakta idi. Sadece Budapeşte civarında ve şehrin içinde büyük ve küçük 157'ye yakın fabrika bulunmakta idi.³⁶

Habsburgların egemenliği altındaki dönemde Macarlara ekonomik alanda da baskılar uygulanmıştır. Avusturya sanayisine pazar yaratmak amacıyla Macaristan'ın sanayisinin gelişmesi engellenmiştir. Ham madde ihracatı kısıtlanmıştır. Avusturya'nın çıkarları gözetilmiştir. Bu dönemde Macaristan sanayisinin Avusturya sanayisi ile rekabetinden korkulduğu için ağır gümrük vergileriyle bu ilerleme engellenmiştir.³⁷ Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Türklerin Macaristan'ı fethinden sonra buraya yerleşmesi ile Macaristan'ın ekonomik hayatı değişmiştir. Avrupa'nın ekonomik merkezlerinin ele geçirilmesi ile Avrupa pazarının kapıları Türklere açılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlara gelişi ekonomik hayata canlılık getirmiştir. Üretim artmış, yeni ekonomik merkezler oluşmuş, ticaret hareketlenmiştir. Fethedilen yerlere Macaristan'da kalan Türk asker ve muhafızların ardından, devlet ve din işlerine bakan memurlar yerleşmiştir. Bunları takiben tüccar ve zanaatkârlar fethedilen bölgelere gelmiştir. Buraya yerleşenlerin vasıtasıyla, o zamana kadar bilinmeyen Doğu malları Budin, Pécs, Siklós, Székesfehérvár ve diğer büyük Macar şehirlerin piyasasına yayılmıştır. Türklerin egemenliği döneminde bakırcılık, dericilik, halıcılık, dokumacılık gibi birçok zanaat dalı Macaristan'da yaygınlaşmıştır.³⁸

³⁵ İbolya Geresyes-Orsolya Kovalcs, "19.Yüzyılda Macar Uygulamalı Sanatları", (Çev. Kaya Genç), **Tarih ve Toplum**, S.215, Kasım- 2001, s. 66.

³⁶ Doğru, **a.g.m.** , s. 178-185.

³⁷ Eckhart, **a.g.e.** , s. 161-163.

³⁸ Kovalcs, **a.g.m.**, s. 201. ; Namal, **a.g.e.** , s. 132.

Avrupalıların baştan beri Macarları kendilerinden saymayan dışlayıcı tutumları, Macarları kendi kökenlerini araştırmaya itmiş, bu da Macaristan’da yeni bir akımın; Turancılığın doğmasına neden olmuştur.³⁹ 1910 yılında kurulan Turan Derneği Başkanı Dr. Pál Teleki, 1913 yılında çıkmaya başlayan Turán dergisinin önsözünde, bilimsel ve ekonomik alanlarda Macaristan’ın yönünü doğuya çevirmesi gerektiğini söylemiştir.⁴⁰ Turán dergisi 1917 yıllığında Macar Bankası ve Ticaret A.Ş. Genel Müdürü Gyula Doner’e ait olan “*Türkiye’de Ekonomik Gelişmeler*” adlı makalede, Osmanlı Devleti’nin kapsamlı bir değerlendirmesi yapılmış ve ülke ekonomisinin nasıl düzeltilebileceği hususunda yön gösteren bilgiler verilmiştir.⁴¹ Macaristan’ın siyasi ve kültürel ilişkilerde yönünü doğuya çevirmesi doğal olarak ekonomik ilişkilere de yansımıştır. XIX. yüzyılın sonunda Avusturya-Macaristan ile yapılan ticaret anlaşmasından sonra ekonomik ilişkiler daha da gelişmiştir.⁴² Macar Turancıları Türkiye üzerine yaptıkları değerlendirmelerinde, Türkiye’nin el değmemiş topraklarının, ormanlarının ve madenlerinin Macar girişimlerini beklediğini; Türklerin de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu halkları içerisinde en çok Macarlara sempati ile bakmalarına dayanarak, yabancıların elinde olan Osmanlı ticareti ve sanayisinden Macarların yararlanması gerektiğini vurgulamışlardır.⁴³ Macar Turancıları, Macar ticaretinin geleceğini, Türkiye ve Orta Asya devletlerini içeren ülkelerin ticaretinde görmüşlerdir.⁴⁴

Türkler ile Macarlar arasındaki samimi ilişkilerin daha sağlam esaslara bağlanması için bazı Macar iş adamları ve tüccarları Osmanlı Devleti tarafından ödüllendirilmiştir. Budapeşte’de tulumba fabrikatörü olan Fransuva Valser (Valser Ferenc)’e 1 Ekim 1890 tarihinde dördüncü rütbeden Mecidi Nişanı verilmiştir. Macaristan’daki porselen ve çini fabrikası sahibinin oğlu Mösyö Rolenas Miklos ve tüccardan Macarlı Mösyö Elirgün’de Osmanlı nişanı alan Macar iş adamlarındandır.

³⁹ Melek Çolak, “*Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri*”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.1, S.2, Güz - 2000, s. 62.

⁴⁰ Nizam Önen, **İki Turan Macaristan ve Türkiye’de Turancılık**, İletişim Yayınları, İstanbul-2005, s. 81

⁴¹ Tarık Demirkan, **Macar Turancıları**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul - 2000, s. 45.

⁴² Çolak, **a.g.m.**, s. 70.

⁴³ Önen, **a.g.e.**, s. 83. ; Namal, **a.g.e.**, s. 133.

⁴⁴ Önen, s. 84. ; Namal, s. 133.

Ayrıca Macaristan Sigorta Kumpanyaları İstanbul vekili Ozen Rababor Bey'e iftihar madalyası verilmiştir. Böylece Avusturya-Macaristan'ın Osmanlı topraklarındaki ticari faaliyetlerinin desteklendiğini görmekteyiz. 1870 yılında Paris Bankası ile Viyana'daki Bank-ı Vepren'e, İstanbul merkez olmak üzere “*Avusturya ve Macaristan ve Memalik-i Osmaniye Bankası*” adıyla bir şirket kurma izni de verilmiştir.⁴⁵

XIX. yüzyılın ortalarında Türkiye ile Macaristan arasındaki ticareti geliştirmek amacıyla Osmanlı demiryolları ile Macaristan demiryollarının birleştirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Hizmete giren demiryolları Osmanlı Devleti üzerinde ekonomik, toplumsal ve askeri bir takım sorunlara sebep olmuştur. 17 Nisan 1869'da Rumeli demiryollarının imtiyazı Avusturyalı Banker Baron Hirsch'e verilmiştir. Hirsch'in kendisine verilen yetkileri kötüye kullanması ve bu düşüncenin Osmanlı Devleti'ne pahalıya mal olması sebebiyle 1871'den itibaren demiryolu inşaatında yabancılara imtiyaz verilmekten vazgeçilmiştir. Daha sonra “*Şark Demiryolu Kumpanyası*” adını taşıyan bir kumpanyaya bu demiryolunun idaresi verilmiştir.⁴⁶ XIX. yüzyılın sonunda Macaristan demiryolu, ulaşım açısından gelişmiş bir durumda idi. 1894- 1897 yılları arasında Budapeşte'de konsolos olarak bulunan Asım Bin Cahit'in Macaristan hakkında hazırladığı raporunda verdiği bilgiye göre; 1850 yılında yapılmaya başlanan demiryolları, 1868 yılında devlet denetimi altına alınmıştır. Bu dönemde ülkede 6214 km demiryolu, 1890 yılı istatistiklerine göre ise ülkede 1145 km demiryolu bulunmakta idi.⁴⁷ 1870 yılında Macaristan Meclisi'nde yapılan görüşmelerde ise Macar demiryollarının arttırılıp Türk demiryollarına ulaşmasıyla ilgili çalışmalar yapılmıştır.⁴⁸ Demiryollarına verilen bu önem, iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde mihenk taşı olmuştur. İki ülke arasında demiryolları ile yollar birbirine bağlanarak alışveriş kolaylaşmıştır. Ulaşım kolaylığı sayesinde iki ülke arasında birçok uzman, öğrenci

⁴⁵ Namal, s. 134.

⁴⁶ Filiz Çolak , “*Türkiye’de Demiryolu Ulaşımı (1880-1940)*”, **Türk Kültürü**, S. 425, Yıl: XXXVI, Eylül- 1998, s. 11. ; Namal , s. 134.

⁴⁷ Doğru, **a.g.m.** , s. 171. ; Namal , s.135.

⁴⁸ Osmanlı Devleti, Rumeli demiryollarını Avusturya ve Macaristan demiryollarına bağlamak amacıyla ittifak yapmıştır. Bu ittifak 9 Mayıs 1883 tarihinde Osmanlı Devleti, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Sırbistan ve Bulgaristan arasında Viyana Antlaşmasıyla sağlanmıştır. Namal, s. 135-138.

çalışmak ve öğrenim görmek için gidip gelmiştir. Özellikle ticaret ve sanayi mallarının taşınmasında da kolaylık sağlamıştır.

XIX. yüzyılda bir hayli ilerleme kaydeden Osmanlı ve Avusturya-Macaristan ticari ilişkileri, Avusturya-Macaristan'ın 1870'de Osmanlı topraklarında ilk "ecnebi" ticaret odasını açmasıyla önemli bir safhaya girmiştir. 1885 yılında Osmanlı Devleti'de, Macaristan ile gelişen ticareti, Macaristan'ın birinci limanı konumunda olan Kapola şehrindeki Osmanlı ticari çıkarları ve burayla olan ticaretten dolayı Dimitri Madriti Beyi Konsolos olarak göndermiştir. 11 Mayıs 1872'de Osmanlı Devleti Hariciye Nazırı Serdar Paşa ve Avusturya-Macaristan Devleti'nin İstanbul'da bulunan Orta Elçisi Kont Ludolf arasında imzalanan yeni gümrük tarifesinin 15 Haziran 1872 yılından itibaren uygulanmasına başlanılarak, beş yıl süreyle, yani 15 Haziran 1877 yılına kadar sürdürülmesine karar verilmiştir.⁴⁹ Türkler ile Macarlar arasındaki samimi ilişkileri geliştirmek için 21 Mart 1899'da Macaristan Ticaret Bakanı Mösyö Hedekas'a birinci rütbeden Nişan-ı Ali Osmanî verilmiştir. XX. yüzyılın başlarında faaliyete geçirilen Österreichisch-Persisch-Turkishcher Handelsverein ve Austro-Orientalische Handelsgesellschaft adlı tekstil şirketleri, Osmanlı topraklarındaki en önemli Avusturya –Macar işletmeleri olmuştur.⁵⁰

Bu dönemde Türkler ve Macarlar arasında hayvancılık alanındaki ilişkiler, diğer alanlarda olduğu gibi zaman zaman Avusturya'nın engellemesiyle karşı karşıya kalmıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Osmanlı Devleti ve Macaristan arasındaki hayvan ticareti Avusturya tarafından engellenmiştir. Savaş sırasında Osmanlı Hükümeti, ordu hizmeti için Macaristan'dan hayvan satın almıştır. Fakat Avusturya Hükümeti'nin bu hayvanların ihracını yasaklaması üzerine Macaristan bu hayvanları savaş sonuna kadar gönderememiştir. Bunun üzerine Osmanlı Hükümeti bu anlaşmazlığın çözülmesi için iki memur göndermek üzere hazırlanırken, daha fazla masraf yapılmaması için bu hayvanlar satılmıştır.⁵¹ Bütün bu olumsuz olaylara rağmen Osmanlı Devleti ile Macaristan arasındaki dostluk ve

⁴⁹ Namal , s. 141.

⁵⁰ Namal, s. 142.

⁵¹ Gökbilgin, a.g.e. , s. 179-180.

kardeşlik ilişkileri etkilenmemiş ve daha da kuvvetlenmiştir. Bunun en güzel örneği, hayvancılık alanında yaptığı faydalı işlerden dolayı 1887 yılında Simon Siyomber ile Poli Siyomber'e verilen Osmanlı nişanı olmuştur.⁵²

Mehmet Asım Bin Cahit'in 1894-1897 yılları arasında hazırladığı rapora göre; Macaristan'da hayvancılık gelişmiş durumda idi. XIX. Yüzyılın sonlarında ülkede hayvancılık devlet denetimi altına alınmış ve modern yöntemlerle hayvan yetiştirmeye başlanmıştır. Veteriner kontrolündeki büyük baş hayvan ve at üretim çiftlikleri bütün ülkeye hizmet vermekte idi. Irklarının bozulmaması için halk ancak bu çiftliklerde yetiştirilen yavruları beslemekte idi. Bu çeşit yöntemlerle üretilen Arap atları "*Babulana Harasında*" İngiliz atları "*Ksenberg Harasında*", yük taşımak için kullanılan atlar ise "*Merne Vehrek*" harasında yetiştiriliyordu. Bu atlar Avusturya-Macaristan ordusunun ihtiyacını karşıladıktan sonra, diğer ülkelere ihraç edilmekte idi. XIX. yüzyıl sonunda Macaristan'da hayvanlar hakkında en son yapılan sayıma göre, Macaristan'da 5 milyon karasığır, 9 milyon 500 bin koyun ve 2 milyon beygir bulunmakta idi.⁵³

XIX. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti de ordusunun ihtiyaçları için Macaristan'dan koşum hayvanları⁵⁴, süvari alayları için at ve topçu kıtaları için hayvanlar satın almıştır.⁵⁵ Buna karşılık Osmanlı Devleti de Macaristan'a küçükbaş hayvan ihraç etmiştir.⁵⁶

Birinci Dünya Savaşı sonunda yenik düşen Macaristan ile İtilaf Devletleri arasında 1920 Haziranında Paris civarında imzalanan Trianon Anlaşması'nda Macarlara dayatılan barış şartları ile topraklarının üçte ikisini kaybetmiş ve 3,5 milyon Macar sınır dışı kalmış ve Macarlara çok ağır savaş

⁵² Namal, **a.g.e.**, s. 148-149.

⁵³ Doğru, **a.g.m.**, s. 178-180.

⁵⁴ Çolak, "*19.Yüzyıl Sonu -20.Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması*", **Toplumsal Tarih**, S.89, Mayıs-2001, s. 9.

⁵⁵ Namal, s. 149.

⁵⁶ Çolak, **a.g.m.**, s. 9.

tazminatı yüklenmişti.⁵⁷ Macaristan ağır iktisadi problemler yaşamış, maliyesini düzeltebilmek için zorlu bir süreçten geçmiştir. Macaristan'ın asıl sanayi bölgesi olan ormanları, madenleri ve buğday ambarı olan en verimli yerleri yabancıların eline geçmiştir. Macaristan Trianon Barışı'nın olumsuz etkilerini gidermek için çalışmaya başlamıştır.⁵⁸ Macar Hükümeti komşu ülkelerin elinde kalan topraklarını ve burada yaşayan halkını kurtarma uğraşının yanında, iktisadi kalkınmaya özen göstermiştir.⁵⁹ Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında, Anadolu'daki yeniden yapılanmanın her adımı Macaristan'da büyük heyecanla karşılanmıştır.⁶⁰ Savaş sonrası yeni Türkiye'yi yakından takip eden Macaristan siyasi ve kültürel ilişkilerin yanı sıra iktisadi ilişkilerin de geliştirilmesi için çalışmışlardır.⁶¹ Macar Turancıları, Atatürk ve Türk devrimi ile ilgili haber ve yazıları Turán dergisinde yayınlanmıştır. Bu yazılarında, Atatürk'ün diğer çalışmalarının yanında modern sanayi, tarım ve bununla bağlantılı olan ulaşım politikalarının önemine değinmişlerdir.⁶² Turan Cemiyeti, ülkenin ekonomik olarak yeniden yapılanmasında pek çok Macar Uzmanın Türkiye'ye gönderilmesi için Türk Hükümetine aracılık yapmıştır. Bu amaçla birçok uzman çeşitli alanlarda istihdam edilmiştir.⁶³

Uzun yıllar boyunca birlikte yaşayan Türkler ile Macarlar arasındaki siyasi, kültürel, ekonomik bağlar XIX. yüzyılın sonlarında pekişmiştir. Atatürk Döneminde ise ilişkiler zirveye ulaşmıştır. Bu dönemde her alanda olduğu gibi tarım, ticaret, sanayi, hayvancılık, madencilik alanında Türk-Macar ilişkileri karşılıklı olarak devam etmiştir. Böylece bu dönemde siyasi ve ekonomik ilişkiler Avusturya'nın engellemelerine rağmen canlı tutulmuştur. Ayrıca bu dönemdeki Türk-Macar dostluğunun güçlenmesi, ekonomik ilişkilere de yansımıştır.

⁵⁷ Tibor Mayor , “Macaristan ve Trianon Muahedesi”, **Türk Kültürü**, Yıl: VIII, S. 93, Temmuz-1970, s. 621.

⁵⁸ Bela Keller, “Macar İhtilalinin 8. Yıl Dönümü”, **Türk Kültürü**, S. 24, Ekim-1964, s. 62. ; Çolak, **a.g.m.** , s. 47.

⁵⁹ Öztürk, **a.g.m.** , s. 56.

⁶⁰ Melek Çolak , “Türk İnkılabının Macaristan'daki Yankıları(1923-1938), **Arayışlar İnsan Bilimleri Araştırmaları**, Yıl: 4, S. 7-8, 2002, s. 155.

⁶¹ Lázsló Rásonyi, “Atatürk Özgürlük Savaşının Macar Basınında Yankıları “, **Bellekten**, C. XLV/2, S.177 , Ocak -1981, s. 79. ; Çolak , “Atatürk Döneminde Kültürel....” , s. 61-67.

⁶² Melek Çolak, “ Macar Turancıları ve Atatürk (Macar Kaynaklarına Göre) , **Türk Yurdu**, S. 290, C. 31, Ekim - 2011, s. 96.

⁶³ Çolak, **a.g.m.** , s. 98-99.

I.BÖLÜM

TARIM ALANINDA TÜRK – MACAR İLİŞKİLERİ (1923-1938)

Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras olarak her bakımdan geri kalmış bir tarım ekonomisi devralmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarındaki olumsuz şartlar ve ilgisizlikler yüzünden ekonomisi gelişmemiştir. Toprak bakımsız, tarım aletleri yok denecek kadar az, kullanılan teknikler ise çağının çok gerisinde kalmıştı. ⁶⁴ Yeni kurulan Türk devletinin Osmanlı İmparatorluğu'ndan almış olduğu yapıda nüfusun yaklaşık %90 çiftçi idi. ⁶⁵ Ekonominin temeli tarıma dayalıydı ve milli gelirin yarısı tarımdan sağlanmaktaydı. Bu nedenle her şeyden önce tarıma ve çiftçiye önem verilmiştir. ⁶⁶

Art arda girdiği savaşlarla yorgun ve bitkin düşen ülkede, Atatürk'ün önderliğinde bir ilerleme politikası izlenmiştir. Bu politika öncelikle tarım alanında kendini göstermiştir. Atatürk ve arkadaşları tarafından sürdürülen tarım politikası, kendi eksenini etrafında dönen kapalı bir görüş tarzı ile temellenmemiştir. Bu politikanın kaynağı bilim ve gerçekliğe dayandırılmıştır. Bu dünya görüşü batılılaşmayı amaç olarak seçmiştir. ⁶⁷ Bu dönemde bir tarım ülkesi olan Macaristan'dan ⁶⁸ yararlanılmıştır.

⁶⁴ Abdurrahman Çaycı, "Atatürk'ün Uygarlık Anlayışı", **Atatürk Konferansı, IV**, 1973-1974, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 121.

⁶⁵ Fethi Vecdet Erkun, "Atatürk Döneminde Tarım Politikası", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XIV, S. 42, Kasım- 1998, s. 1187.

⁶⁶ Bülent Daver, "Atatürk ve Ekonomi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XI, S. 31, Mart-1995, s. 298.

⁶⁷ Melek Çolak, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türkiye-Macaristan İktisadi İlişkileri", **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 2, S. 4, Ağustos-2004, s. 48. ; Erkun, **a.g.m.**, s. 1187.

⁶⁸ Doğru, **a.g.m.**, s. 178.

1929 yılında zirai incelemeler için Avrupa'ya giden ve o sırada Macaristan'da incelemelerde bulunan Yozgat Milletvekili Tahsin Bey Başbakan İsmet Paşa'ya bir rapor sunmuştur. Bu raporunda Macaristan'da yapılan ziraatın Avrupa'nın en mükemmel ziraat sistemi olduğunu, fabrika ve sanayinin olmasına rağmen gelir kaynağının önemli bir bölümünü ziraatın oluşturulduğunu, yetiştirdikleri hububattan ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra fazlasını satmakta olduklarını belirtmiştir. Macarlar uzun yıllar boyunca ziraatın gelişmesi neticesinde eğitim veren bir hayli okul açmışlardır. Bu okullar ziraat, bahçivanlık, arıcılık ile ilgili okullar ile ziraat müzeleridir. Bu dönemde, Macaristan'ın en önemli kaynağı olan Tuna nehri kanal ve arklarla düzenlenmiş, dereler ıslah edilerek tarım arazileri için kullanılabilir hale getirilmiştir.⁶⁹ Macaristan'daki çalışmalar yakından takip edilmiş, Türk tarım politikası uygulamaya konulduğunda, Macar tarım uzmanlarından yararlanılmıştır.⁷⁰

Macaristan Orta Avrupa'da zirai varlığı ile tanınmış bir ülke olmuştur. Yenik çıktığı savaştan sonra iktisadi buhran, ülkede yeni yeni kurumların kurulmasını zorunlu kılmıştır. Ülkede birçok yüksek, orta ve ilk zirai tedrisat okulları kurulmuştur. Kurulan Yüksek Ziraat okullarından biri Jozef Nador Teknik Üniversitesi Ziraat Fakültesi olmuştur. Bu okulu bitirenler Yüksek Ziraat Mühendisi unvanı almıştır. Ziraat Akademilerinde de lise ve dengi okullardan mezun olanlara eğitim verilmiştir. Bu okul mezunları, orta ve büyük çiftlikleri idare edebilecek seviyeye ulaşmıştır. Budapeşte bahçivanlık ve bağ-bahçe akademisinde ise bağ ve bahçe ziraatına ait bilgiler öğretilmiştir. Mezun olanlara diplomalı bahçivan, bağ bahçe ziraatı mühendisi olabilme imkânı sunulmuştur. Peşte Teknik Üniversitesi Ziraat ve İktisat Fakültesi Pedagoji Şubesine ise İktisat ve Ziraat Fakülteleri mezunları alınmıştır. Yüksek Sütçülük ve Süt Sanayi Enstitüsü, Yüksek Üzüm ve Şarapçılık Enstitüsü, yüksek bahçe mimarı yetiştirilen 2 yıllık okullar, Peşte Teknik Lisesine bağlı Orman fakültesi de diğer yüksek zirai tedrisat

⁶⁹ BCA; 30.10.0.0. 200.362.8. , s. 238/7, 9 /4/ 1929.

⁷⁰ Erkun, a.g.m. , s. 1192. ; Çolak, a.g.m. , s. 48.

okullarıdır. Orman fakültesinden mezun olanlar yüksek orman mühendis unvanını almıştır. Kültür Teknik Mühendisi Fakültesi, Orta Ziraat Tedrisat okulları ise; Ziraat Liseleri, Ziraat Muallim Okulları diye isimlenmiştir.⁷¹

Türkiye’de olduğu gibi Macaristan’da da zirai kalkınma önemli esaslar çerçevesinde ele alınmıştır. Halkın büyük çoğunluğu çiftçi olan ülkede zirai kalkınmada köy ve köylü kalkınması bir prensip olarak kabul edilmiştir. Macaristan’ın ilk zirai tedrisatı küçük çiftçi işletmesinin bir aile işletmesi olduğu göz önünde bulundurularak ve memleket ziraatının kalkınması şeklinde düzenlenmiştir. Fakat bütün Macar zirai eğitim organında olduğu gibi ilk zirai eğitimde de her sınıf çiftçinin yükselmesi dikkate alınmıştır. Bu kurumlardan Numune Ziraat Okulu; muhitlerindeki çiftçilerin müracaatlarında aydınlatıcı rol oynamıştır. Gayeleri çiftçiye örnek olmak ve küçük çiftçi çocuklarını yetiştirmek, büyük çiftliklerde ve devlet çiftliklerinde çiftçi başı olarak çalışarak eleman elde etmek olmuştur.⁷² Kış Ziraat okulları ise daha ziyade yaz aylarında büyük çiftçi çocuklarının yokluğu hissedilmemesi için kurulmuştur. Bu okulu bitirenlere “*Altın Başaklı Çiftçi*” unvanı verilmiştir.⁷³ Yaşlarının ilerlemesi veya başka sebeplerden dolayı okula devam edemeyen çiftçilere zamanın zirai bilgilerini anlatmak için okul şeklinde Kışlık Zirai Kurslar açılmıştır. Bu kursu bitirenlere “*Gümüş Başaklı Çiftçi*” unvanı verilmiştir.⁷⁴ Bu okul ve kurslardan başka Halk Ziraat Kursları, Müstakil Halk Ziraat Mektepleri, 6 aylık Tavukçuluk kursu, Bahçe Ziraatı(Bahçıvanlık) kursu, Üzüm ve Şarapçılık İhtisas Okulu, Budapeşte Gödöllö’de arıcılık işletmesi tarafından Arıcılık Eğitimi kursları, çayır ve

⁷¹ Doktora dersleri 1941 yılına kadar Józef Nador Teknik Üniversitesi Ziraat Fakültesinde verilmiştir. Fethi Vecdet Erkun, “*Macaristan’da Zirai Tedrisat*”, **Ziraat Dergisi**, Yıl: IV, S. 57, Kasım-1944, s. 28-32.

⁷² Bu okula 17 yaşını dolduran ve ilk mektebi bitirmiş olan her genç çiftçi kayıt olabilmıştır. İlk mektebi bitirmeyenler için ise giriş sınavı konulmuştur. Süresi 2 yıldır. Burada okutulan dersler ziraidir. Mezun olanlara büyük süthanelere çalışabilme olanağı tanınmıştır. Fethi Vecdet Erkun, “*Macaristan’da Zirai Tedrisat*”, **Ziraat Dergisi**, Yıl: V, S. 58, Kasım-1944, s. 13.

⁷³ Dersler kış aylarında okutulmaktadır. Bu okullara yalnız çiftçi çocukları kabul edilmiştir. Ayrıca bu okulu bitirme şartı 17-21 yaş arasında bulunmak ve okulu bitirdikten sonra ailelerinin yanında veya kendi çiftliklerinde çalışma şartı koşulmuştur. Bu okulda tarla ziraatı, hayvancılık ve bu derslerle ilgili tali ve ameli dersler verilmiştir. Erkun, **a.g.m.**, s. 14.

⁷⁴ Kurslar genelde köylerde ve nahiyelerde açılmıştır. Kursun açılması için yer temini ve 30 tane daimi müdavim şartı aranmıştır. Bu kurslara kayıt olanlardan ücret alınmamıştır. Erkun, s. 14-16.

mera, domuzculuk ve çobanlara özel kursları tütün inhisarı memurlarına Debrecen Ziraat Akademisinde tütün ve tütüncülük deneme istasyonunca açılan kurslarla, ziraat aletleri bakım ve işletme kursları, nalbantlık kursları, su ve suculukla ilgi kurslar açılmıştır.⁷⁵ Bu kurslardan ayrı kızlara özel zirai eğitim için kurslar açılmıştır. Bu kurslarla kızlara zirai ilimlerden ziyade büyük ve küçük çiftlik idaresinde küçük köy işletmelerinde görev verip verim elde etme amaçlanmıştır. Bunlardan bazıları; Putnok Zirai Kız Enstitüsü, Budapeşte Kız Ziraat ve Ev İdaresi Enstitüsü, Karol Amizoni Kız Terbiye Enstitüsü, Kecskemét Ziraat Muallim Mektebi ve bu okula bağlı yemek kurslarıdır.⁷⁶

Bu dönemde birçok Türk genci Macaristan'a eğitim için gönderilmiştir. Özellikle Ankara'daki Yüksek Ziraat Enstitüsü öğrencileri Debrecen Yaz Üniversitesinin devamlı misafirleri olmuştur.⁷⁷ Tarım alanında önde olan Macaristan'a bu dönemde tarımın değişik kollarında eğitim için öğrenciler gönderilmiştir.⁷⁸

Atatürk'ün önderliğinde başlatılan kalkınma politikası çerçevesinde ülkemize hizmette bulunmak üzere uzmanlar çağrılmıştır. Bu uzmanlar ülkemizi şekillenmesinde büyük çabalar sarf etmişlerdir. Cumhuriyet'in ilanından sonra ekonomisi tarıma dayalı olan Türkiye, toprağın

⁷⁵ Erkun, **a.g.m.** , s. 14-16.

⁷⁶ Erkun, **a.g.m.** , s. 16-17.

⁷⁷ Melek Çolak, "*Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında Türk Eğitim Yaşamında Macar Eğitimcilerin Yeri*", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XX, S. 58, Mart -2004, s. 239.

⁷⁸ Bu öğrenciler arasında Fethi Vecdet Erkun'da bulunmuştur. Erkun 1936 yılında açılan sınavı kazanarak Budapeşte'ye gitmiş, 1943 yılında ise ülkemize geri dönmüştür. Erkun Budapeşte'de bulunduğu süre içerisinde Türkiye'den gelen öğrencileri heyetlerini karşılamış onlarla ilgilenmiş, her konuda onlara yardımcı olmuştur. Bunlardan Naci Akdemir isimli öğrenciyi karşılamıştır. Akdemir ile 1938 yılında Budapeşte'de düzenlenen ve aralarında Türkiye'nin de bulunduğu ülkelerin katıldığı fuarda Türk pavyonunda görev almıştır. Bu fuar iki ülkenin arasındaki ilişkilerin gelişmesinde önemli bir yer almıştır. Köy Enstitülerinin kurulması için incelemelerde bulunmak üzere Macaristan'a giden İsmail Hakkı Tonguç ; Erkun ile birlikte köy ve sanat okullarında gözlem yapmışlardır. Erkun'un Türkiye'de Tarım Müzesi kurması ile ilgili düşünceleri de öğrencilik yıllarındaki gözlem ve tecrübelerine dayanmaktadır. Erkun, **a.g.m.** , s. 1192, Fethi Vecdet Ekun, **Budapeşte'den Ankara'ya**, Türk-Macar Dostluk Derneği Yayınları:2, 1.Basım, 1999, s. 9,41-43,52. Erkun, **a.g.m.** , s. 1192.

ve suyun verimli kullanılması gerektiği düşüncesinden hareketle; meteoroloji, hidroloji ve sulama işlerinin düzenlenmesi, toprağın ıslah edilmesi çalışmalarını öncelikle ele almıştır. ⁷⁹ Türkiye 1924 yılında çok sayıda Macar uzman ile iş sözleşmesi yapmıştır. 1925 yılının başlarında ise Macar meteoroloji uzmanlarıyla ile çalışma yapmak için görüşmelere başlamıştır. Bunun neticesinde Macar Turan Derneği (Magyar Turáni Egyesület) Antal Réthly'i tavsiye etmiştir. Böylece, 25 Ocak 1925'te kurulan Macar Meteoroloji Cemiyeti'nin ilk genel sekreteri olan bilim adamı Antal Réthly, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından 1925 yılının Ekim ayından 1927 yılının Kasım ayına kadar uzman idareci olarak Türk Meteorolojisini düzenlemesi için Türkiye'ye davet edilmiştir. ⁸⁰

Réthly 12 Kasım 1925'te, Ziraat Vekâleti'ne bağlı olarak Rasadat-ı Cevviye(Meteoroloji Enstitüsü) ismi ile meteoroloji kurumunu Ankara Etlik'te faaliyete geçirmiştir. Burada aynı tarihten itibaren Macar Hükümeti'nin meteoroloji kurumunun ödünç verdiği aygıtlarla düzenli meteorolojik gözlemlere başlamıştır. ⁸¹ Etlik laboratuvarları binasında görevine başlayan Réthly ve asistanlara aynı daire verilmiştir. Zamanla sayılarını artması ile buradaki hizmetlerini tam anlamıyla yerine getirememişlerdir. Réthly bu durum karşısında enstitünün kendine ait bir arazide daha rahat

⁷⁹ Mithat Atabay, “ Atatürk'ün Ankara'ya Davet Ettiği Macar Profesör Antal Réthly'nin Türkiye'deki Çalışmaları”, **Atatürk Yolu**, Yıl: 15, C. 8, Sayı: 29-30, Mayıs-Kasım 2002, s. 3.

⁸⁰Réthly bağımsız Macar meteorolojisinin emekleme devrini yaşadığı bir dönemde Szeged'deki su baskını yılında, 3 Mayıs 1879'da dünyaya gelmiştir. Ortaokulu; sonraki ilk bağımsız Macar Meteoroloji ve Jeomanyetik Enstitüsü(Magyar Meteorológiai és Földmágnességéi Intézet) müdürü Guido Schenzl'in müdürlüğünü yaptığı Ferenc Toldy Okulu'nda okumuştur. Réthly, 1990 yılında Macar Milli Meteoroloji ve Jeomanyetik Enstitüsü'nde çalışmaya başlamıştır. 1902 yılında asistan olmuştur. 1903-1904 yılları arasında, Konkoly tarafından kurulan Ógyalla Rasathanesi'nde çalışmıştır. Burada en farklı gözlem tekniklerini öğrenmiştir. Meteorolojik gözlemlerin yanında astronomi, deprem ve jeomanyetiğe ait ölçümlerini tamamlamıştır. Burada iklim araştırmalarıyla ilgilenmeye başlamıştır. 1906-1907 yılında Strassburg, Münih ve Lahey'de araştırmalarda bulunmuştur. 20 Nisan 1912'de Kolozsvár'da Ferenc József Bilim Üniversitesi'nden doktor ünvanını almıştır.1913 yılında Najade savaşı gemisinde meteorolog olarak yer almıştır. Birçok yerde meteoroloji ve klimatoloji dersleri vermiştir. 1921'de meteoroloji el kitabı *Ídójárás és éghajlat* (Hava Durumu ve İklim) adıyla yayımlanmıştır. 1922 yılında Hollanda, Almanya ve Avusturya'nın meteorolojiye ait çalışmalarını araştırmıştır. Réthly, 20 Kasım 1924'te Macar Meteoroloji Derneği'nin (Magyar Meteorológiai Társaság) kurulması için teşebbüslerde bulunmuştur. 25 Ocak 1925'te Meteoroloji Cemiyeti'nin kurulmasına öncülük etmiştir. Cemiyetin Genel sekreterliğine getirilmiştir. Melek Çolak, **Türk Meteorolojisinin Kuruluşu Aksakallı Havabakan Antal Bey**, Yapı Kredi Yayınları, Ekim - 2012, s. 25-31.

⁸¹ Çolak, **a.g.e.**, s. 39.

çalışabileceğinin daha doğru olacağını dile getirmiştir. Bunun üzerine 1927 yılı baharında Müsteşar Süreyya Bey teşebbüsleri ve Réthly'nin çalışmalarıyla Ankara'nın kuzeydoğusunda, demiryolundan 2 kilometre uzağında, tamamen düz bir araziye enstitü yapılmıştır.⁸² Yeni yerinde gözlemlerine devam eden Réthly gözlemevinin bahçesinde toprağın nem içeriğini tespit edip, kepenkli bir kulübede buhar ölçerler, diğerlerinde de kayıtlı termometreler ve nemölçerler ile çalışmalar yapmıştır.⁸³ Bir seferinde yaptığı gözlemlerle Ankara'da %0 rutubet oranı olduğunu tespit etmiştir. Bu durumla ilk defa karşılaşmıştır.⁸⁴

Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni başkent olarak seçilen Ankara'nın bir başkente yakışır hale getirilmesi için çalışmalar başlamıştır. Bu dönemde Ankara'nın en önemli sorunu sıtma idi. 1924 yılında Ankara'da sıtma oranı bir hayli fazlaydı. Bakanlar kurulu toplantısında bakanların çoğunun sıtma olduğunu gören Atatürk bunun için önlem alınması gerektiğini belirterek; o zaman bataklık olan Atatürk Orman Çiftliği denilen bölgeyi üretim alanına dönüştürmüş, aynı şekilde 20 bin dönümlük sahayı içine alan ve sazlık olan Gençlik Parkı sahasını sahibinden alarak burayı park haline getirmiştir.⁸⁵

Ankara'nın başkent olarak seçilmesinden sonra Atatürk şehir planlaması için çalışmalara başlamıştır. Öncelikle Ankara'nın Şehirleşme Planının yapılması için uluslararası bir yarışma düzenlemiştir. Düzenlenen yarışmayı Profesör Hermann Janssen kazanmıştır. İmar işlerini kolaylaştırmak için İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın gayretleri ile İller Bankası kurulmuştur.⁸⁶ Çalışmalar başladığında Ankara'nın şehirleşme planında Prof. Dr. Antal Réthly'den bilgi istenmiştir. Réthly, 1927 yılında hazırlamış olduğu Ankara İklim Raporu'nu yetkililere sunmuştur. Bu raporda son zamanlarda artan

⁸² Çolak, s. 42-44.

⁸³ Çolak, s. 45.

⁸⁴ Géza Dávid , "Magyarok a Köztársaság Kori Török gazdasági Életben: a Múlt Tényei és a Jövő Lehetőségei" ,**Török Füzetek**, XII, évfolyam 2. Szam, 2004 Jáníus, s. 13, Çolak, s. 45.

⁸⁵ Atabay, **a.g.m.** , s. 10.

⁸⁶ Falih Rifkı Atay, **Çankaya**, Pozitif Yayınları, Ankara- 2009, s. 487.

sislerin sebebinin tozlar olduğunu belirtmiştir. Réthly'e göre, Ankara'nın daha alçakta bulunan kısımlarında günbatımından sonra sis oluşmaktadır. Bu sislere endüstriyel fabrika dumanı, ulaşımın yol açtığı toz bulutunun sebep olduğunu dile getirmiştir. Réthly'e göre sislerin sayısı devamlı artmaktadır. Bundan dolayı güneşli saatlerin sayısının azalacağını belirtmiştir. Etlik'in konumu dolayısıyla bağlarında yılın büyük bir kısmında havanın temiz olmasını sağlandığını eğer burada su sıkıntısı giderilirse buranın Ankara'nın tatil ve sanatoryum yerine dönüşebileceğine dikkati çekmiştir.⁸⁷

Bu tarihte gözlemlere başlayan Prof. Dr. Réthly, Ankara'da yapılan gözlemler ile ileride yurt düzeyinde yapılacak olan meteoroloji istasyonlarının gözlem sonuçlarını düzenli şekilde yayınlamıştır. Göreve başlamasının ilk ayında Rasadat-1 Cevviye Risalesi adı altında dört sayfadan oluşan bir bülten çıkarmaya başlamıştır. İlk sayısı Kasım 1925 yılında yayınlanmıştır. Bu sayıda Ziraat Vekili Sabri Bey'in, Rasadat-1 Cevviye'nin kurulması için Prof.Dr. Réthly'e görev verdiği Etlik'te kurulan rasathane aletlerin teknik özellikleri, miktarları ve gözlemlerin yapılış zamanları hakkında bilgi vermiştir. Ankara Observatoriyomu Rasatları başlığı altında gözlem sonuçları yayınlanmıştır. Bu bülten her ay düzenli olarak çıkarılmıştır. Bültenin diğer sayılarında, Ankara'daki gözlemlerin değerlendirilmesi, yeni açılan istasyonların isimleri ve burada karda ölçülen yağış miktarları ile Etlik'teki gözlemler ve Ankara şehri içindeki tespitlere yer verilmiştir.⁸⁸ Ankara'daki meteorolojik gözlemlerin bitmesinin ardından Réthly meteorolojinin diğer bölgelere yayılması için çalışmalara başlamıştır. Ankara'daki gözlem istasyonu 1926 yılında çalışmaya başlayınca İstanbul'a gitmiştir. Halkalı'da birinci sınıf istasyonu düzenleyerek birçok barometreyi karşılaştırdıktan sonra, ocak ayı sonlarında Edirne'ye geçmiştir. Burada tarım okulunda bir gözlem istasyonu kurmuştur. Ankara'da hazırladığı bütün barometreleri Edirne'deki Fortin barometre ve hipsometre ile karşılaştırmıştır.

⁸⁷ Çolak, **a.g.e.** , s. 48-49.

⁸⁸ Atabay, **a.g.m.** , s. 4-5.

⁸⁹ Daha sonra Eskişehir'e geçerek, burada tohum ıslah eden bir enstitüde meteoroloji istasyonu kurulmasına başlamıştır. Eskişehir'den sonra Konya'ya giden Réthly sonra ülkenin ilk şeker fabrikası olan Alpullu'ya geçmiştir. Buradan sonraki güzergâhı Adana, Antalya, Denizli, Burdur, Aydın, Muğla, İzmir, Karacabey ve Bursa olmuştur. ⁹⁰ Réthly kuracağı ağın kuzeydoğu kısmının tamamlanması için 1927 yazında tekrar yola çıkmıştır. Kastamonu'ya oradan İnebolu'ya geçmiştir. İnebolu'ya dönüşünde asistanı ile birlikte yolda aygıtların ve 1926 yılına ait yıllığın bulunduğu valizini kaybetmişlerdir.⁹¹ Buradan Sinop, Trabzon, Rize, Erzurum, Gümüşhane, Erzincan, Kars'ta meteoroloji istasyonları kurmuştur. ⁹² Yapmış olduğu istasyonlarda bölgenin meteorolojik unsurlarının yanında tarıma ait bilgiler gözlemler de edinmiştir. O zamana kadar meteorologların tanımadıkları yöreler hakkında bilgiler vermiştir. ⁹³

Réthly Türkiye'de bulunduğu 2 yıl süre boyunca 17.000 km yol kat etmiştir. Hemen hemen bütün Türkiye'yi dolaşmıştır. 4 birinci, 13 ikinci, 18 üçüncü sınıf klima istasyonu ile 100 yağış ölçen istasyon kurmuştur. 1927 yılında başarılı çalışmalarından dolayı Atatürk tarafından yüksek devlet nişanı ile ödüllendirilmiştir. ⁹⁴ Réthly; Türkiye'yi Roma'da Uluslararası Tarım Kongresi'nde temsil ettikten sonra Türk Hükümeti'nin kendisine beş yıllık yeni bir sözleşme ile kalmasını istemesine rağmen bu teklifi nazikçe redderek 30 Ekim 1927 yılında ülkesine dönmüştür. ⁹⁵ Réthy Türkiye'de bulunduğu iki yıl içerisinde halkın sevgisini kazanarak "*Aksakallı Havabakan*" sıfatıyla anılmıştır. ⁹⁶

⁸⁹ Çolak, **a.g.e.** , s. 62-63.

⁹⁰ Melek Çolak, "*Atatürk Dönemi Türkiye'sinde Bir Macar Meteorolog Aksakallı Havabakan Antal Réthly (Macar Kaynaklarına Göre)* ", **Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 5, S. 9, Bahar - 2009, s. 119-121.

⁹¹ Çolak, **a.g.e.** , s. 70. , Atabay, **a.g.m.** , s. 8.

⁹² Çolak, **a.g.e.** , s. 70-79.

⁹³ Çolak, **a.g.m.** , s. 122.

⁹⁴ Çolak, s. 126-127.

⁹⁵ Atabay, **a.g.m.** , s. 9, Dávid, **a.g.m.** , s. 13.

⁹⁶ Çolak, s. 130.

Anadolu'nun ortasında baştan aşağı imar edilen başkente pek çok Macar uzman tanıklık etmiştir. Başkentin yeniden yapılanmasında tanıklık eden Macar uzmanlardan biri de János Máthe olmuştur.⁹⁷ János Máthe Ankara'da görevine başladığında ilk iş olarak yolların yapılmasından sonra ana yolların büyük, geniş bulvarlarının ağaçlandırılmasını planlamıştır. İklimi tahlil ederek kuraklığa soğuğa dayanan gölge veren ağaçlar arasına farklı farklı dönemlerde çiçek açan süs bitkileri, güller dikmiştir.⁹⁸ János Máthe taşra hakkında fikir sahibi olmak için Fransızca bilen uzmanlarla etrafi dolaşarak bilgi edinmiştir. Toprak örnekleri almış, sulama imkânları üzerinde çalışmıştır. Ankara'nın su ihtiyacını karşılamak için su depoları yapılması için çalışmalarda bulunmuştur. János Máthe çalışmalarını tamamlayamadan çok kısa bir süre içinde ülkesine geri dönmüştür.⁹⁹ János Máthe'nin çevreyi dolaştığı zaman çayları, kısa akıntıdan sonra kolay bir şekilde çözülen gevşek, kireçli toprağın emdiğini gözlemlemiştir. Ankara'nın su ihtiyacını karşılayan iki büyük su deposu inşa edilinceye kadar bazı kısımları toprağın altından akan çayların suyu yutan toprağa yakın tepelerden yoğun killi toprak katmanının taşınması, yön değiştirmesi ve toprağı sıkıştırması sonra ise tepede üretilen taşlardan su barajını dolduran vadinin inşa edilmesi gerektiği hakkında tavsiyelerde bulunmuştur. Bu tavsiyeler dikkate alınmış ve sıradan su depoları inşa edilmiştir.¹⁰⁰

Bahçecilik ve peyzajcılık alanında da Macarların büyük rolü olmuştur. Ankara'nın peyzajında; Budapeşte Peyzaj Üniversitesi'nden Imre Ormos, Cedled Ahşap ve Kereste Okulundan László Unghváry ve Jenő Lizka isimli meslektaşları ile 1927 yılında bir dönem Ankara'da bir şirketin temsilcisi olarak görev yapmışlardır. László Kertész'in tasarladığı stadyumun

⁹⁷ Melek Çolak , "Atatürk'ün Macar Bahçıvanı János Máthe'nin Anılarında Ankara", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yıl: 4, S. 7, Bahar-2008, s. 184.

⁹⁸ Bitkilerin seçiminde sert tartışmalar olmuştur. Daha güney bölgelerden gelen memurlar, askerler, politikacılar yollara ve parklara zakkum, servi, okaliptüs ve diğer dona karşı hassas bitkiler istemiştir. Fakat Máthe János bunlara karşı çıkması Atatürk'ün bahçıvanın mesleki bilgisine hayran kalmasına sebep olmuştur. Çolak, **a.g.m.** , s. 186.

⁹⁹ Çolak, **a.g.m.** , s. 186-187.

¹⁰⁰ Çolak, s. 188.

çevresinin ve şehrin ağaçlandırılması projesinde çalışmışlardır. Yine 19 Mayıs Stadını da Macarlar yapmıştır, ama projede İtalyan diye geçmiştir.¹⁰¹

Atatürk Orman Çiftliği'nin kuruluşunda da Macar uzmanların bilgi ve görgülerinden faydalanılmıştır. Çiftliğin müdürü Sándor Lippai, Ziraatçiler László Csippek ve Kulin István ve János György çiftliğe hizmette bulunan uzmanlardır.¹⁰² Bu Macar uzmanlardan János György; I.Dünya Savaşından sonraki yıllarda Macaristan'da başlayan ekonomik sıkıntılar ve işsizlik nedeniyle eşiyle beraber çalışmak için Türkiye'yi seçmiştir. 1924 yılında Adana'da açılan teknik okul için mühendis ve öğretmen ihtiyacı sebebiyle burada çalışmaya başlamışlardır.¹⁰³ Buradaki öğrencilerin iyi bir seviyeye gelmesi ve beş yıllığına imzalanan sürenin dolması nedeniyle ülkesine dönmek istemesi, 1930 yılında okulu ziyarete gelen Atatürk tarafından kabul edilmemiştir. Atatürk genç mühendisin eşi ve çocuğu Klara ile birlikte Ankara'da kurulan çiftliğe gelmesini ve çiftlikte yapılacak olan demir fabrikasının müdürü olmasını istemiştir.¹⁰⁴ O yıllarda onlara verilen cazip maaşlar sebebiyle genç mühendis sözleşmeyi 5 yıl daha uzatarak ailesiyle birlikte Adana'dan Ankara'ya taşınmıştır. Böylece Klara ve ailesi için Atatürk Orman Çiftliği'ndeki günler başlamıştır.¹⁰⁵ Çiftliğin makine ihtiyacı Ankara Zirai Makine Fabrikasından sağlanmıştır. Bu fabrikada saban ve pulluk üretimi yapılmakta idi. Bu fabrikanın müdürlüğünü János György yapmıştır.¹⁰⁶ Çiftlikteki günleri Klara ve ailesi için Atatürk'ün ölümünden sonra II. Dünya Savaşının başlaması ile bitmiştir. Savaş başladıktan sonra akrabalarını merak ettikleri için 1941 Eylülünde Macaristan'a geri

¹⁰¹ Dávid, **a.g.m.** , s. 16.

¹⁰² Dávid, s. 13.

¹⁰³ Melek Çolak, “ Bir Macar Çocuğunun Anıları Işığında Atatürk ve Türk-Macar İlişkilerine Bakış”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XXI, S. 63, Kasım-2005, s. 938.

¹⁰⁴ Melek Çolak, “Bir Macar Çocuğunun Anılarında Atatürk”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Atatürk'ün Doğumunun 125.Yılı ve Cumhuriyet'in 83. Yılı Özel Sayısı, s. 97.

¹⁰⁵ Çolak, “Bir Macar Çocuğunun...” , s. 939.

¹⁰⁶ Dávid, **a.g.m.** , s. 13.

dönmüşlerdir.¹⁰⁷ Çiftlikte çalışmak üzere Türkiye'ye László Kabicsar adında bir Macar çiçekçilik uzmanı gelmiştir.¹⁰⁸

Macaristan'da ziraat makineleri alanında açılan sergilere Türk yetkililer gönderilmiştir.¹⁰⁹ Türk tütünlerinin sergilenmesi için Türk Turing Kulübü Peşte'de açılan sergiye tütün ve sigara numuneleri göndermiştir. Bir heyette Peşte sergisine gitmek için hazırlıklara başlamıştır. Sergide Türk tütünü, sigarası, likör ve şarapları için bir köşe hazırlanmıştır.¹¹⁰ Ekonomi Bakanlığı Peşte'de yapılan görüşmeler sırasında Macaristan'ın teklifine cevaben kuru üzüm almak şartı ile bize at vermek hususundaki teklifleri kabul edilmiştir.¹¹¹

Tarıma dayalı sanayiler kurma çabalarında önemli bir atılım olarak şeker pancarı ekimi ve şeker fabrikalarının kuruluşu, Türkiye Cumhuriyeti tarım politikasının temel taşlarından olmuştur. Şeker pancarı tarımı için fabrika ve çiftlikler Macaristan'daki örneklerine göre kurulmuştur.¹¹² Debrecen Tarım Akademilerinde 3 yıllık eğitimden sonra Türkiye'ye dönenler Şeker Şirketi Anonim Ortaklığının kuruluşunda üst kademelerde göreve başlamıştır. 1926 yılına kadar Türkiye'de şeker fabrikası yoktu. Bu tarihten sonra yapılan şeker fabrikalarında Macarlardan yararlanılmıştır. Bu fabrikalarda Türk işçisine işin inceliklerini öğretmişlerdir.1934 yılından itibaren artık Macarlardan şeker alımı durmuştur.¹¹³ Eskişehir, Uşak şeker fabrikalarının bitki yetiştirme, ekim nöbeti, hayvancılık alanlarındaki uygulamaları Macar tarım tekniklerine göre

¹⁰⁷Györy János 15 Nisan 1947 yılında Türkiye'ye geri dönmüştür. Genç mühendisin eşi ile boşanmıştır Bu sırada Macaristan Demirperde ülkesi olduğu için Klara ülkeden çıkamamıştır. 1951 yılına kadar Türkiye'de kalan genç mühendis daha sonra Kanada'da bulunan akrabalarının yanına gitmiştir. Ancak 1972 yılında Macaristan'a geri dönebilmiştir. Çolak, **a.g.m.** ,s. 942.

¹⁰⁸Ankara'ya gelen uzman László Kabicsar burada ölmüştür. Erkun, **a.g.e.** , s. 41.

¹⁰⁹**BCA**; 30.18.16.4, Dosya: 186-7, Sayı:1654.

¹¹⁰**Cumhuriyet**, 26 Mart 1934, s. 2.

¹¹¹**Cumhuriyet**, 11 Eylül 1935, s. 4

¹¹²Erkun, **a.g.m.** , s. 1192.

¹¹³Dávid, **a.g.m.** , s. 16.

yapılmıştır.¹¹⁴ Macaristan'dan bu dönemde çeşitli tarım alet ve makineleri alınmıştır.¹¹⁵

Cumhuriyetin ilk yıllarında, dokuma fabrikalarının ihtiyacı olan merinos yapağısının memleket içinde üretimini sağlamak için yetiştirilecek olan merinos koyunlarının merkezi olan Karacabey Harasının meralarını düzenlemek amacıyla uzmanlardan faydalanılmıştır. Bu doğrultuda Macaristan'ın en büyük çayır ve mera uzmanı olan ve Macar Yeşil Meralar Birliği'nin ikinci Başkanı ve Müdürü Keszthely Yüksek Ziraat Okulu profesörlerinden Karoly Kolbai ile yardımcısı Lajos Döry'nin Türkiye'ye getirilmesi Bakanlar Kurulunun 2/2178 sayılı ve 14 Mart 1935 tarihli kararnamesi ile onaylanmıştır.¹¹⁶

Fethi Vecdet Erkun Macar Kraliyet József Nador Teknik Üniversitesi Tarım Fakültesini bitirip yem bitkileri, çayır-mera dalında Türkiye'de tek uzman olarak yurda dönmüştür. Erkun, ülkeye döndükten sonra Ömer Tarman ile birlikte Amerikan yardımıyla başlattıkları, özellikle yem bitkileri ve mera ıslah çalışmalarında, köy orta malı meralarının ıslahında yer almış, çalışmalarında Macarların Yeşil Kır (Zöld Mezö) teşkilatının köy meraları ıslahından yararlanmışlardır.¹¹⁷

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Fakültelerinden derece ile mezun olan öğrenciler Şef Süreyya Aygün'ün başkanlığında Debrecen'de açılacak olan kurslara katılmak üzere (bkz. Ek 1)¹¹⁸, Budapeşte Gödöllö Çiftliği'nde açılan arıcılık kurslarına da ziraat öğretmenlerinin de içinde bulunduğu grup Edirne'de açılacak olan Arıcılık Kongresi'nde hazırladıkları

¹¹⁴ Erkun, **a.g.e.**, s. 40-41; Çolak, "*Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında Türk Eğitim...*", s. 239.

¹¹⁵ **BCA**; 30.18.01.02.64.38.12, Dosya No: 172-52; 30.18.01.02.114.39.12, Dosya No: 214-29, Sayı:210, 10/6/1925, 17.82.9, Dosya No: 214-39, Sayı: 2975, 6/1/1926.

¹¹⁶ **BCA**; Fon Adı: Bakanlar Kurulu Kararları: 30.18. 01.02. , Dosya:243/190, 10/ 3/1935.

¹¹⁷ Erkun, **a.g.m.**, s. 116-117.

¹¹⁸ **BCA**; 30.18.01.02.84.79.9, Dosya:238-453, Karar sayısı: 2/9530, 6.9.1938; 77.69.1, Dosya: 221-48, Sayı:2/7170, 27 /7/1937.

raporlardan, bilgi ve görgülerinden yararlanılmak için gönderilmiştir. (bkz. Ek: 2) ¹¹⁹

¹¹⁹ Budapeşte –Gödöllö Birinci Arıcılık Kursu'na gönderilen stajyerler:

1. Vize Ziraat Öğretmeni Lütfullah Gürkan
2. Çorlu Ziraat Öğretmeni Lütfi Uyman
3. Çanakkale Ziraat Öğretmeni Tahir Erman
4. Halkalı Ziraat Öğretmeni İsmail Hakkı Arıcı
5. Uzunköprü Ziraat Öğretmeni Hürrem Ünsalan
6. Trakya Genel Müfettişliğinde Ziraat Öğretmeni Salih Zeki Çamlıca

Budapeşte –Gödöllö İkinci Arıcılık Kursu'na gönderilen Stajyerler:

1. Pehlivan Köyü Öğretmeni Sezai Çakatay
2. Lüleburgaz Başöğretmeni Salih Arı
3. Keşan Ziraat Öğretmeni Mustafa Çetinkaya
4. Edirne Fidanlık Memuru Herant Gümüş
5. Mandara İstasyon Fen Memuru Fehmi Pekçetin
6. Edirne Eğitimler Kursunda Öğretmen Kasım Arıcan

BCA; 30.10.0.0.200.363.14, Dosya: 238/30, Sayı:4512, 25 /6/1938.

II. BÖLÜM

TİCARET ALANINDA TÜRK – MACAR İLİŞKİLERİ (1923-1938)

XIX. yüzyıl sonunda Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu arasında yapılan ticaret anlaşmasından sonra¹²¹, Birinci Dünya Savaşı sırasında Macaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında yer alması ile ticari ilişkiler artmış; Osmanlı ordusunun ihtiyaçlarının karşılanması için koşum hayvanları satın alınmış, küçükbaş hayvan, pamuk, bakır ihraç edilmiştir.¹²²

Avrupalıların dışlayıcı tutumları nedeniyle yalnız kalan Macarlar zorunlu olarak devletlerini yaşatmak için diğer devletlerle ittifak yapmak zorunluluğu hissetmişlerdir. Türkiye ile Macaristan arasındaki tarihi ve kültürel bağlar iki ülkeyi birbirine bu dönemde daha da yaklaştırmıştır. Atatürk zamanında Macaristan'ın başında bulunan amiral Naib Horty ile Atatürk arasında diplomatik ilişkiler kurulmuştur. İki ülke arasında 1923 yılında imzalanmış olan dostluk anlaşmasından sonra Şubat 1924'te Ankara'ya ilk Macar elçisi atanmıştır. Atatürk ise, Macaristan'a Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk elçisi olarak Urfa milletvekili Hüsrev Beyi göndermiştir. 8 Aralık 1925'te ikametgâh anlaşması yapılmış geçici ticaret anlaşmasının hükümleri uzatılmıştır.¹²³

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra 20 Aralık 1926 yılında Ankara'da Ticaret ve İkamet Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma için bu konuda yetkili olan Gaziantep Milletvekili ve eski Ticaret Bakanı Ali Cenani Bey ile Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Ali Şevki Bey ve Macar Krallığı Naibi Hükümeti adına Türkiye'deki Fevkalade Delege ve Orta Elçisi Ladislas Tahy de Tahvar Tarekeo

¹²¹ Çolak, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye-Macaristan ...”, s. 51.

¹²² Çolak, “19. Yüzyılın Sonu 20. Yüzyılın Başlarında ...”, s. 9.

¹²³ Çolak, “Türk-Macar İlişkileri ve Macaristan'ın Türk İnkılâbına Bakışı (1919-1938)”, 5. Uluslararası Atatürk Kongresi (8-12 Aralık 2003), C. 2, Ankara, s. 1260- 1261.

tain edilmiştir. Bu İkamet ve Ticaret Anlaşması 12 maddeden oluşmaktadır. Her iki tarafın birbirlerinin haklarını gözetmeleri konusunda maddeleri içermektedir.¹²⁴ 1928 yılının Ağustos ayında, Avusturya'dan dönerken Budapeşte'ye uğrayan Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey'in burayı ziyareti hem ilişkileri pekiştirmiştir. Tevfik Rüştü Bey ile Macaristan Hükümeti yetkilileri, genel kanunları aralarında müzakere etmişlerdir. Müzakere edilmekte olan Hakemlik Paktına yeni bir madde daha eklenerek 10 Eylül 1927'de yürürlüğe giren ikametgâh ve ticaret anlaşmasına bir ek olmuştur.¹²⁵

Türkiye ile Macaristan arasından arasında 1929 yılında Uzlaşma ve Hakemlik hususlarında Tarafsızlık anlaşması imzalanmıştır.¹²⁶ Bu anlaşma 8 Aralıkta, her iki ülke tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmaya göre: iki devletten hiçbiri diğer devlet aleyhine hiçbir politik ittifaka ve ekonomik anlaşmaya girmeyecek, bu ülkelerden birine üçüncü bir devlet saldırırsa tarafsız kalacaktır. Bu anlaşmanın diğer maddesi de; eğer iki devlet arasında bir sorun çıkarsa, bu sulh yoluyla ve hakemlik usulüyle çözümlenecektir. Yalnız egemenlik meselesi bunun dışında tutulmuştur.¹²⁷

1930 yılında iki ülke arasındaki ilişkiler ivme kazanmıştır. 2 Haziran 1930 tarihinde Ticaret Anlaşması imzalanmıştır.¹²⁸ Cumhurbaşkanı, 1 Kasım 1930 yılında T.B.M.M.'nin üçüncü dönem dördüncü toplanma yılını açarken; "*Macaristan ile aramızdaki eski ve yeni tecrübeli dostluk muhterem başvekilin resmi ziyaretleriyle bariz bir emniyet ve kıymet aldı. Memleketimi arasındaki iyi ve samimi münasebetler inkişaf etmesi memul ve matubumuzdur*", diyerek iyi ilişkileri onaylamıştır.¹²⁹ Nisan ayında M.Walko Ankara'ya resmi bir ziyarette bulunmuştur. Kendisi sıcak bir şekilde karşılanmıştır. Bundan yedi ay sonra, Macaristan Başvekili Kont Bethlen de

¹²⁴ **Convention D'etablissement Et Convention Commerciale Entre La Turquie Et La Hongrie, İmp. Ebüziya**, Ankara-1927, s.1-27.

¹²⁵ Özgiray, **a.g.m.** ,s. 76.

¹²⁶ **BCA**; 30. 10. 0,0, 232. 565. 5, Dosya: 4212/5, 30.18.1.2.5.49.10, Dosya No: 431-31, Sayı:8424.

¹²⁷ Melek Çolak, "*Türk –Macar İlişkileri ve Macaristan'ın Türk İnkılabına Bakışı (1919-1938)*", **Türk – Macar Tarihi İlişkilerinden Kesitler**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul-2009, s. 10; Özgiray, **a.g.m.** , s. 76. ; **Genel Kurmay Tarihte Türk Macar İlişkileri**, s. 68.

¹²⁸ **BCA**; 30. 18. 01. 02. 11. 38. 15,Sayı: 9488, 2 /6/1930.

¹²⁹ Özgiray, **a.g.m.** , s. 76. ; Çolak, **a.g.m.** , s. 37-38.

Ankara'ya resmi ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret sırasında daha önce iki ülke arasında ticaret anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmanın onayı 15 gün sonra yürürlüğe konulmuştur.¹³⁰

Türkiye ile Macaristan arasındaki ilişkiler Başbakan Gyula Gömbös zamanında devam etmiştir.¹³¹ Dünya Ekonomik Buhranından Macaristan'ın ekonomisi olumsuz etkilenmiştir. Gömbös Kabinesi buhrana karşı elinden geleni yapmış; Başbakan Gömbös ticari dengeyi bulmak için çok uğraşmış, bu uğraşında da başarılı olmuştur. 1932 yılı Kasım sonuna kadar Macaristan'da ithalat 300 milyon pengö, ihracat 355 milyon pengöye çıkmıştır. Alınan önlemler sayesinde ufak bir düzelme görülmüştür.¹³² Dış ticaret Gömbös sayesinde hissedilecek derecede iyileşmiştir.¹³³

Macarlar Türkler ile olan dostlukları ölçüsünde ticari ilişkilerin artmasını hem hükümet olarak hem de milletçe arzu etmişlerdir.¹³⁴ Türkiye ile Macaristan arasında ticari ve zirai faaliyetler için temin edilen heyetlerden kendi heyetini seçen Macar Hükümeti, Türkiye'deki heyet ile temasa geçmek istediklerini belirtmiştir. Bu nedenle Macaristan ile siyasi ilişkilerin yanında ticari ve zirai işlerde temasa geçmek için İktisat Vekili Celal Bey'in başkanlığında Maarif, Ziraat, Gümrük ve İnhisarlar ve Hariciye Vekili temsilcilerinden oluşan bir heyet oluşturulmuştur.¹³⁵ İstatistiklere göre; Türkiye 1927'de 900 bin lira, 1928'de 5 milyon lira, 1929'da ise 13 milyon lira değerinde hububat ithal etmiştir. Bu ithalatında dörtte birini Macar buğdayı oluşturmuştur. 1930 yılına gelindiğinde ise sadece 63 bin lira ile korumacılık başlamıştır.¹³⁶ Türkiye'den alınan tarım ürünlerinde gümrük indirimi uygulanmıştır. İndirim uygulanan kalemler: şekerpancarı, kuş üzümü, halı ve antep fıstığı olmuştur. Yapılan sözleşmeye göre, 600 bin kilo işlenmiş tütün alma yükümlülüğü bulunan Macarlar 1931 yılı itibariyle bunu fazlasıyla yerini getirmiştir.

¹³⁰ **A.g.m.** , s. 76.

¹³¹ **Genelkurmay Tarihte Türk Macar İlişkileri**, s. 68.

¹³² Peşte Elçiliği Senelik Raporu, 1933, **BCA**; 30. 10. 0. 0 232. 566. 6, Dosya: 421-48.

¹³³ **BCA**; 30.10.0.0. 232.265.20, Dosya: 421-1.

¹³⁴ Peşte Senelik Raporu, 1933, **BCA**; 30. 10. 0. 0 232. 566. 6, Dosya: 421-48.

¹³⁵ **BCA**; 30. 10. 0. 0. 232. 566. 16. , 17/ 3 /1934.

¹³⁶ Dávid, **a.g.m.** ,s. 16.

1928 yılında 1 milyon 300 bin kg ithal etmişlerdir. Kota tütün yanında narenciye ve fındık da ithal edilmiştir. Macarların ihracatını ise sanayi ürünleri, zirai araçlar ve parçaları, kauçuk ve tekstile yönelik malzemeler oluşturmuştur.¹³⁷

Türkiye'nin ticari ilişkilerinin temelini Macaristan'dan alınan tarım alet ve makineleri oluşturmaktaydı. Muğla ilinde açılacak olan tamirhaneye gerekli olan aletler Macaristan'dan alınmıştır.(bkz. Ek: 3)¹³⁸ Trakya ve çevresinde kullanılan ziraat aletlerinin tamiri için gerekli atölye malzemeleri (bkz. Ek: 4)¹³⁹ ile yeni ziraat aletlerinin yaygınlaşması için gerekli bazı tamir malzemeleri ve takımları Macaristan'daki Saturnos Şirketi'nden¹⁴⁰ Karacabey süthanesinin genişletilmesi ve modern usullerde hayvancılığın yapılması için gerekli olan aletler Macaristan'dan alınmıştır.¹⁴¹ 1930'larda Macaristan'dan Hoffer Schranz marka traktör ile Száz marka aletler alınmıştır.¹⁴² Aynı şekilde İstanbul'da faaliyet gösteren Macar Ziraat Makineleri Türkiye Merkez Şubesi, 1927-1930 yılları arasında Macaristan'dan getirdiği makineleri uzun vadeli kredi imkânları sunarak Türk çiftçilerine satmıştır.¹⁴³ Türkiye ile Macaristan arasındaki Ticaret Antlaşmasına bağlı II. Liste tarifesine bağlı olarak 38.000 kilo pamuklu kontenjanın tükenmesi dolayısıyla, Macar Hükümetine 30.000 kiloluk bir kontenjan daha verilmiştir. (bkz. Ek:5)¹⁴⁴

1931 Ekim ayında incelemelerde bulunmak üzere İsmet Paşa'nın başkanlığında Macaristan'a bir heyet gitmiştir. Macaristan'a giden Türk heyeti burada incelemelerde bulunduktan sonra, Macar devlet yetkililerinin hemen hepsinin bulunduğu bir protokol tarafından 14 Ekim Çarşamba günü uğurlanmıştır. İsmet Paşa Macaristan'dan ayrılmadan önce Macar basın mensuplarını kabul ederek açıklamalarda bulunmuştur. Bu gezi sayesinde, iki ülke arasındaki ticari ve siyasi ilişkileri iki millet lehine gelişmiştir. Tuna yolları vasıtasıyla yapılacak nakliyat meselesinin halledilmesinin bu ilişkilerde önemli bir payı olduğunu, ticaret eşyasının

¹³⁷ Dávid, , s. 16.

¹³⁸ BCA; 30. 18. 1. 1. 14. 39. 2, Dosya No:214-29, Sayı:2110, 10 /6/ 1925.

¹³⁹ BCA; 30. 18. 1. 1. 17. 82. 9, Dosya No:214-39, Sayı:2975, 6 /1/ 1929.

¹⁴⁰ BCA; 30.18.1.1.14.32.10.

¹⁴¹ BCA; 30. 18. 1. 1. 12. 71. 8, Dosya: 214-19, Sayı:1438, 22 /1/1925.

¹⁴² Erkun, a.g.e. , s. 42.

¹⁴³ BCA; 30. 18. 1. 2. 64. 38. 12, Dosya:172-52, Sayı:2/4567, 12 /5/1936.

¹⁴⁴ BCA; 30.18.01.02.64.35.7, Dosya No:177, Sayı:2/ 4502, 5 /5/1936.

ithalat ve ihracatının ise detaylı bir incelemeye tabi tutulacağını ve Macaristan'ın Türkiye'ye ziraat aletleri ve diğer eşyaları ihraç edeceğini Türkiye'nin ise Macaristan'a kömür, pamuk ve diğer önemli malları ihraca hazır olduğunu açıklamıştır.¹⁴⁵

1932 yılında Macaristan ile Türkiye arasında takas yöntemine dayanan bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmada yer alan Türk parasının kıymetini koruma hakkında altı numaralı kararnamenin hükmüne göre, Macaristan, Türkiye'den yapılan ithalata döviz vermeyen ülkelerden sayıldığından Türkiye'ye yapılan ithalata karşı ödeme yapılamamasını Macarlar kendilerine karşı bir davranış olarak değerlendirmişlerdir. İmzalanan anlaşma ile bu durum giderilmiştir.¹⁴⁶ Kliring* Anlaşmasından sonra, damızlık aygır ve kısraklar bu yolla alınmıştır. Ticari münasebetlerin düzenlenmesi için Türkiye ile Macaristan arasında ticari anlaşma yapılmıştır. Bunu takiben Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ile Macar Milli Bankası arasında anlaşma imzalamıştır.¹⁴⁷

1933 yılında Türkiye'nin Macaristan ile ticareti küçülmüş görünmektedir. 1931 yılında 4.100.000 pengölük ihracat, 1933 yılının ilk dokuz ayında 374.000 pengöye inmiş, 1931 yılında Türkiye Cumhuriyeti, bir misli aktif durumda iken 1933 yılında miktarın azlığı ile beraber Macarlar aktif duruma geçmiştir. 1933 yılına ait Budapeşte Elçilik raporuna göre; Macaristan Türkiye'ye elektrik, makine, pamuklu ve yünlü kumaşlar, keten, kenevir, jütten yapılan eşya, kauçuk eşya, ilaç, yanmaz tuğla, toprak boyası, mefruşat, işlenmiş deri ziraat makineleri ihraç etmiştir.¹⁴⁸ Tamamen bir çiftçi memleket olmakla beraber arazilerinin nüfuslarına göre azlığı ile iklimin bir ülke ihtiyaçlarını karşılayacak her

¹⁴⁵ **Cumhuriyet**, 15 Ekim 1931.

¹⁴⁶ Peşte Elçilik Raporu, 1933, **BCA**; 30. 10. 0. 0 232. 566. 6, Dosya: 421-48.

* **Kliring (Clearing)**: Ülkeler arasında iki yanlı ticaret antlaşmalarının bir türü. Kliring anlaşmalı ülkeler arasında ithalat ve ihracat işlemleri döviz kullanılmadan, hesaba dahil etme, takas yolu ile ve Kliring kurumları, merkez bankası ya da kliring ofisidir. Okan Gümüş, Aziz Sevi; **Uluslar arası İlişkiler Sözlüğü**, I. Baskı, Polat Yayınları, Ankara 1996, s. 392.

¹⁴⁷ **BCA**; 30.18.01.02.39.70.2, Sayı:15063, 18 /9/ 1933.

¹⁴⁸ Peşte Elçilik Raporu, 1933, **BCA**; 30. 10. 0. 0 232. 566. 6, Dosya: 421-48.

türlü ürünü yetiştirmeye uygun olmadığından ¹⁴⁹ Macaristan, Türkiye'den işlenmemiş tütün, pamuk, meyve, halı, yağı çıkarılan tohumlar, sabun kökü, taşkömürü, bağırsak ve sigara ithal etmiştir.¹⁵⁰

Yine iki ülke arasında 18 Nisan 1934 yılında imzalanan Türk-Macar Ticaret Anlaşması'ndan sonra ¹⁵¹ bu anlaşmanın yerine yapılan anlaşmanın imzası için Budapeşte Elçisi Behiç Erkin'e yetki verilmiştir. ¹⁵² Bu tür Anlaşmalar birkaç kez yinelenmiştir. ¹⁵³

İstanbul Telefon Türk Anonim Şirketi'nin hükümetle yaptığı görüşme sonucu, Türkiye ile yabancı ülkeler arasındaki telefon konuşmalarının iyi bir şekilde devamı için Macaristan "*Standart Electric*" Şirketi ve Posta, Telgraf ve Telefon İdaresi ile anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşma ile Posta, Telefon ve Telgraf İdaresine ait tesisatın borcunun karşılanması için 11370 dolarlık döviz sağlanmıştır.¹⁵⁴ Konya Elektrik Şirketi için gerekli olan tribün ve Diesele ait yedek parçaların alınması için Budapeşte'de Lang Fabrikasından 320 beygir kuvvetindeki Dizel Motörüne ait yedek parçalardan hiçbiri kalmadığı ve şehir elektriğinde kesintiye mahal verilmemesi için yedek parçaları ilgili fabrikanın İstanbul'da bulunan vekili Hüseyin Talat tarafından sipariş edilmiştir. ¹⁵⁵

M.Bartu ile M.Lamurö, Macar Elçisi M.Künhedervari ile birlikte, 28 Şubat 1933 tarihli mukavelenin yerini tutan ve cari takas sistemini basitleştiren bir ticaret anlaşması imzalanmıştır.¹⁵⁶ Macaristan ile yapılan 26 Nisan 1934 tarihinde imzalanan ticaret anlaşmasının hükümleri ile ilgili kişilerin bu konudaki mektupları İcra Vekilleri heyetince 29 Nisan 1934 yılında incelenerek 1 Mayıs 1934 tarihinden

¹⁴⁹ **BCA**; 30.10.0.0.200.362.8, Dosya No:238-7, 9 /4/ 1929.

¹⁵⁰ Peşte Elçilik Raporu, 1933, **BCA**; 30. 10. 0. 0 232. 566. 6, Dosya: 421-48.

¹⁵¹ **BCA**; 30.18. 01.02.56.54.14, Dosya: 2-3375, Sayı:2/2878, 25 /6/ 1935.

¹⁵² **BCA**; 30.18. 01.02.58.78.1; Sayı:2/ 3345, 14/ 10/ 1935.

¹⁵³ **BCA**; 30.18.01.02, Sayı:2/3304, 1.10.1935; 30/ 18 /01/02, 77.63.5, Sayı:2/7054, 10/ 7/1937; 30.18.01.02, Dosya:421-11, 2/ 12/1937.

¹⁵⁴ **BCA**; 30.18. 01. 02. 39.68.7; Sayı: 15028, 1/10/ 1933.

¹⁵⁵ **BCA**; 230.141.14.2 18 /2/1934.

¹⁵⁶ **Ulus**, 1 Nisan 1934, s. 2.

itibaren işleme girmek üzere onaylanmıştır.¹⁵⁷ Macaristan ile 18 Nisan 1934 yılında imzalanan Ticaret Anlaşmasının yerine yapılan yeni anlaşmanın imzası için Peşte Elçisi Behiç Erkin'e yetki verilmiştir.¹⁵⁸ Macaristan ile görüşülmekte olan ticari anlaşma 1 Ağustos 1934 yılında imzalanmıştır. Anlaşmaya bağlı birde kliring anlaşması yapılmıştır. Ticari denge esasına dayanarak karşılıklı ithalat ve ihracat umumi takasa tabi olup bedelleri kliring anlaşmasına uygun olarak imzalanmıştır. Macaristan Türkiye'den 2500 vagon maden kömürü, 25 vagon tütün ve 321 bin pengölük meyve almayı taahhüt etmiştir. Anlaşma 6 ay müddet ile teyit edilmiştir. Anlaşmanın hükümetçe onayından sonra 15 Ağustos tarihinde işleme girmesi onaylanmıştır.¹⁵⁹

10 Ağustos 1933 ve 18 Nisan 1934 tarihlerinde imzalanmış olan anlaşmanın süresinin 1 Ağustos 1935 tarihinde bitecek olması nedeniyle bu anlaşmaların yerine geçmesi için yeni bir anlaşma daha imzalanmasına İcra Vekilleri Heyetince 22 Temmuz 1935 tarihinde onanmıştır.¹⁶⁰ Macaristan ile Peşte'de yapılan ticaret anlaşmasının görüşmelerine dayanarak 1 Eylül 1935 tarihine kadar uzatılmış olan anlaşma bir ay daha uzatılmıştır.¹⁶¹ 1 Eylül'den 1 Ekim 1935 tarihine kadar uzatılan 18 Nisan 1924 tarihli Türk-Macar Ticaret Anlaşması, 15 Ekim 1935 tarihine kadar 15 gün daha uzatılmıştır.¹⁶² 5 Ekim 1935 tarihli gazete haberinde de Macaristan ile yapılan Tecim ve Kliring anlaşmasına yer verilmiştir. Bu anlaşmaya göre bu anlaşmanın eski anlaşmalardan bir farkı yoktur. Yalnız ihtiyaçlara göre fazla maddeler konmuş bazı maddeler değiştirilmiştir. Macaristan bu anlaşmada en çok kuru yemiş kontenjanını arttırmıştır. Bu miktar 200 bin pengöden 800 bin pengöye çıkarılmıştır. Macaristan'a Nouis cinsi için 600 beygirlik kontenjan verilmiştir.¹⁶³

Macaristan Hükümeti ile yeniden yapılacak olan Ticaret ve Kliring anlaşmaları müzakerelerinin yapılmasına kadar iki ülke arasındaki ticari

¹⁵⁷ BCA; 30.18.01.02.44. 26.13; Sayı:2/ 533. 29 /4/1934.

¹⁵⁸ BCA; 30.18.01.02.58.78.1; Sayı: 2/3345, 14 /10/1935.

¹⁵⁹ Ulus, 2 Ağustos 1934, s. 2.

¹⁶⁰ BCA; 30.18.1.2.56.60.18. ; Sayı:2/3002, 22 /7/1935.

¹⁶¹ BCA; 30.18.1.2.57.69.9; Sayı:2/3173, 24 /8/1935. Ulus, 1 Eylül 1935,s. 3.

¹⁶² BCA; 30.18. 1.2.58.7. 20, Sayı:2/3304, 1 /10/1935.

¹⁶³ Ulus, 5 Ekim 1935, s. 2.

münasebetlerin sekteye uğramaması için, 16 Nisan 1937 tarihinde süresi dolacak olan 12 Nisan 1935 tarihli Türk-Macar Ticaret ve Kliring anlaşmalarının süreleri 31 Mayıs 1937 tarihine kadar uzatılmıştır.¹⁶⁴ Macarlarla yapılmakta olan ticari müzakerelerin süresi, Mayıs 1937 sonuna kadar uzatılmış olan 12 Ekim 1935 tarihli Ticaret ve Kliring Anlaşmalarının 1 Haziran 1937 tarihinden 1 Temmuz 1937 tarihine kadar bir ay müddetle uzatılması 31 Mayıs 1937 tarihinde onaylanmıştır.¹⁶⁵ Türkiye Cumhuriyeti ile Macar Krallığı arasında imzalanan ticaret anlaşması 10 Temmuzda imzalanarak 1 Temmuz 1937 tarihinde tasdik olunmuştur.¹⁶⁶ İmzalanan Ticaret Anlaşması gereğince Macaristan'a ithalleri dolayısıyla her çeşit kuruyemiş için 800.000 pengö kıymetinde düğümlü halılar için de 200.000 pengö değerinde bir kontenjan belirlenmiştir.¹⁶⁷ İki ülke arasında imzalanan Ticaret ve Tediye anlaşması, 6 Temmuz 1937 yılında imzalanmıştır.¹⁶⁸ Türkiye ile Macaristan arasındaki Ticaret Anlaşmasında iki tarafın iktisadi çıkarlarına uygun ilaveler yapılarak 23 Kasım 1937 de yürürlüğe konulmuştur.¹⁶⁹

Macar blokajını tasfiye meseleleri hakkında, Macar yetkilileri ile görüşmek üzere, ticari müzakereler için Berlin'de bulunan Türkofis Başkanı Burhan Zihni Sanus, Berlin'den dönüşte Peşte'ye uğrayarak Hariciye vekilliğinin 26 /7/ 1938 tarih ve 16038/ 393 sayılı tezkeresi ile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 27/7/1938 tarihinde onanmıştır.¹⁷⁰ Macaristan Hariciye ve Ticaret vekilleriyle, Macar milli bankaları ve bazı müesseseler ile görüşen Burhan Zihni Türk-Macar Ticaret anlaşmasının daha iyi işleyebilmesi için gereken kararların alınmasının merkezinde olmuş mutabakata varmıştır. Macaristan yurdumuzdan ithal ettiği mal nispetinde mal almayı temin etmiştir. Mevcut anlaşmanın her iki tarafın ticaretini arttırması için yeni baştan tanzim edilmesi için Eylül ayında Macaristan'dan bir ticaret heyeti Türkiye'ye gelmiştir. Yapılan anlaşma ile mevcut olan ithalat ve ihracat durumu düzenlenmiş iki ülkenin birbirlerinden daha fazla ithalat ve ihracatta bulunmaları sağlanmıştır.¹⁷¹

¹⁶⁴ BCA; 30.18.1.2.73.28.12, Sayı:2/6357, 9 /4/1937.

¹⁶⁵ BCA; 30.18.1.2.75.46.17, Dosya No: 421-10, Sayı:2/6725, 31 /5/1937.

¹⁶⁶ BCA; 30.18.1.2.77.63.5, Sayı: 2/7054, 10 /7/1937.

¹⁶⁷ BCA; 30.18.01.02, Dosya: 421-11,1937.

¹⁶⁸ BCA; 30.18.1.2.77.64.3, Dosya No:421, Sayı:2/7072, 6 /7/1937.

¹⁶⁹ BCA; 30.18.1.2.80.95.14, Dosya No:421-11, Sayı:2/7706, 23 /11/1937.

¹⁷⁰ BCA; 30.18.1.2.84.69.5, Sayı:2/9326, 27 /7/1937.

¹⁷¹ Ulus, 9 Ağustos 1938, s. 2.

Gümrük tarifesinin 822 numaralı pozisyonun giren eşya için bir defaya mahsus olmak üzere Türk-Macar Ticaret anlaşmasına 50 kiloluk kontenjan ilavesi yapılması için Hariciye Vekilliğine yetki verilmiştir.¹⁷²

Türk-Macar birliği başkanlık kurulu azalarından Gábor Isilinszky, 1935 yılında Türkiye'ye gelerek Türk-Macar ekonomik bağlarını kuvvetlendirmek için çalışmalarda bulunmuştur.¹⁷³

¹⁷² **BCA**; 30.18.1.2.82.10.20, Dosya No:177, Sayı:2/8159, 16 /2/1938.

¹⁷³ **Ulus**, 8 Haziran 1935, s. 4.

III. BÖLÜM

SANAYİ ALANINDA TÜRK-MACAR İLİŞKİLERİ (1923-1938)

Son yılları savaşlarla geçen Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra sahneden çekilirken geride bıraktığı ekonomik kalıntı pekiyi durumda değildi. Çağının teknik değişimlerine tam anlamıyla ayak uyduramamıştı. Tarımsal nitelikli, az gelişmiş ekonomiye sahipti. Sanayi alanında pek varlık gösterememiş olan imparatorluk, savaşların getirdiği maddi manevi yükümlülüklerle ezilmiş, üreticilik niteliği kalmamıştı.¹⁷⁵ Savaş sonrasında sanayi İstanbul'da toplanmıştı. Diğer bölgelerde makinelerin kullanıldığı fabrikalar yok denecek kadar azdı. 1913'te toplamda 269 işyeri ve 17000 işçi bulunmakta idi. Bunların bir kısmı da savaşta harap olmuştu.¹⁷⁶

Osmanlı Devleti, son döneminde dünyada hammadde ihracatçısı, sınaî ürün ithalatçısı ve dış borçlanmalar, Duyun-u Umumiye İdaresi ve sürekli imtiyazların olduğu bir iktisadi tablo çizmiştir.¹⁷⁷ Çöküş yıllarında ülke ekonomisi kapitalist batının karşısında açık pazar haline dönüşmüş ve yerli sanayi kısa sürede çöküntüye uğramış daha önce kendi ürettiği ürünleri ithal eder duruma düşmüştü.¹⁷⁸

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı döneminden, geri kalmış ve yetersiz bir sanayi devralmıştır. Atatürk, sanayileşmede önemli mesafe almış olan ülkelerle tarımsal gelişmeyi dahi tamamlayamamış bir ülkenin mücadele edemeyeceği ve başarı sağlayamayacağına tespitinde bulunarak, asıl hedefin sanayileşme olması gerektiğini belirtmiştir.¹⁷⁹

¹⁷⁵Yüksel Ülken, **Atatürk ve İktisat**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara-1984, s.75-76.

¹⁷⁶Dávid, **a.g.m.**, s. 13.

¹⁷⁷ Nadir Eroğlu, "Atatürk Dönemi İktisat Politikaları (1923-1938)", **Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. XXIII, S. 2, Yıl: 2007, s. 64.

¹⁷⁸ Hüseyin Şahin, **Türkiye Ekonomisi**, Ezgi Kitabevi, 6. Baskı, Bursa- 2000, s. 3.

¹⁷⁹Cihan Dura, **Türkiye Ekonomisi**, Erciyes Üniversitesi Basımevi, Kayseri-1991, s. 9.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sanayileşmede, teknik ve teknolojik gelişmenin sağlanması için bütün kaynakların değerlendirilmesi doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır. Böylece, iktisadi ve toplumsal yapı gelişmiş ülkelerin seviyesine ulaştırma çabaları başlatılmıştır.¹⁸⁰ Atatürk bunun için ilk iş olarak, 14 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir’de İktisat Kongresini düzenlemiştir. Yeni Türkiye’nin iktisat politikasını belirlemek ve iktisadi kalkınmasını sağlayacak önerilerin saptanması için toplanan bu kongrede sanayinin teşviki için esaslar belirlenmiştir.¹⁸¹

1923 yılından itibaren uygulanan iktisat politikasının bazı gelişmelere karşın istenilen düzeye ulaşamaması sebebiyle, Devletçilik anlayışına geçilmiştir. Kıt kaynaklar ve oldukça güç koşullar altında da olsa, sanayi üretimi önemli gelişme kaydetmiştir. Birçok malın iç talebi, günün koşullarına uygun olarak karşılanmaya başlanmıştır.¹⁸² Bu anlamda Macaristan’dan da alım yapılmıştır.

Macaristan’dan nakledilecek olan sanayi tesis ve makinelerinin tespiti ve muayenesi için Macaristan’a heyet gönderilmiştir.¹⁸³ Yozgat’ta yapılacak olan Trotil* Fabrikasının ihtiyacı olan 100 ton trotilin alımı için Dr. Kimyager Azmi, Kimyager Yüzbaşı Seyfi ve Kimyager Abdülkadir Bey, Laborant Cemal ve Hüseyin Beyler Macaristan’a gönderilmiştir.¹⁸⁴ Yozgat’ta tesis edilen ve 1 Mayıs 1935 tarihinde faaliyete geçen Trotil Fabrikasının günlük trotil üretimi 500 kilodur. 1935 yılına kadar 50 ton trotil imal edilmiştir. Fakat 1935 yılına gelindiğinde 350 ton trotil ihtiyacı duyulmuştur. Bu ihtiyacın ya ülke içinden ya da dışarıdan alınması uygun görülmüştür. Daha önce Trotil Fabrikasını kurmuş olan Nitrokemi Macar Müessesesi, fabrikanın bu ihtiyacı kendilerine bildirmesi durumunda 350 ton trotilin

¹⁸⁰ Şahin, **a.g.e.** , s. 31.

¹⁸¹ Ülken, **a.g.e.** , s. 82-84.

¹⁸² Dura, **a.g.e.** , s. 63-65.

¹⁸³ **BCA**; 30.18.1.1.14.46.20, Dosya No: 250-37

* Patlayıcı Madde. Özellikle savunma sanayinde kullanılmaktadır. Askeri mühimmat yapımında yararlanılmaktadır. TNT İsmiyle de geçmektedir. **Patlayıcı Maddeler Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara-1996, s. 3.

¹⁸⁴ **BCA**; 30.18.1.2.43.17.13, Dosya No: 238-152, Sayı:2/349, 2 /4/1934

200 tonunu 1935 yılı içerisinde geri kalanını 1936 yılı Eylül ayına kadar Yozgat'ta imal edebileceklerini ve bu şekilde fabrikanın 350 ton trotil bedeli ile birlikte, en çok 424.500 liraya mal olacağını, tesisatsızlık yüzünden yakılmakta olan eski trotilerin ıslah edilmesi sureti ile bunlardan istifade edilebileceği ve gerekli trotilerin dışarıdan alınması yerine, fabrikanın kendisinin üretmesinin daha uygun olduğunu belirtmiştir. Fabrikanın genişlemesi ve trotilin imalı işlerinin pazarlıkla yaptırılmasına karar verilmiştir. Bunların bedellerinin Kliring yoluyla ödenmesi kararlaştırılmıştır. (Bkz. Ek: 6)¹⁸⁵

Trotil üretimini öğrenmek için; 100 tonu kendi fabrikalarında ve 200 tonu da Anadolu'da kurulacak fabrikada kimyager ve uzmanların huzurunda yapılmak koşulu ile trotil üretimi yapılması ve fabrika kurulması için çeşitli firmalara teklifler sunulmuştur. Bunlar arasında; Macar Nitrokemi firmasının en uygun fiyatı vermesi üzerine gerek fabrikanın gerekse trotilerin pazarlıkla fabrikaya yaptırılması ve Kliring Anlaşması olduğu için 470.000 TL sinin bu anlaşma esaslarına göre ödenmesi kabul edilmiştir.¹⁸⁶

İstanbul'da oturan Martin Kirsehner'in deriden yapılma eşyayı temizlemeye uygun eldiveni, ülke içinde yapmak için Macaristan'dan getireceği bin kilo sezerin ile elli kilo beyaz ozokerit'in memlekete girişine izin verilmiştir.¹⁸⁷

Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğünce Macaristan'da Nitrogemi Firmasına sipariş edilen 66 ton nitrogliserinli barutun kimyevi hususlarının kontrol edilmesi için Dr. Kimyager Azmi'nin başkanlığında Bakırköy Bakır Fabrikasından Kimyager Tahsin ve Fen ve San'at Umum Müdürlüğünden Kimyager Emin'den yevmiyelerini alarak incelemeler için Macaristan'a gitmiştir.¹⁸⁸ Topçu mühimmatında kullanılmak üzere Macaristan'da bulunan Nitrogemi firmasından satın alınan 66 ton nitrogliserinli top barutu dâhil olan fakat şartnameye uygun olmamasından ötürü ret edilen 7,5/ 35'lik 35 ton uzun menzilli top barutu ve

¹⁸⁵ BCA; 30.18. 1.2.58.77.1, Sayı: 2/3325, 4/ 10/1935.

¹⁸⁶ BCA; 30.18. 1,2.42.2.19, Dosya No: 60-73, Sayı:2/39, 15 /1/1934.

¹⁸⁷ BCA; 30.18.1.2.62.19.7, Dosya No:172-50, Sayı:2/4182, 12 /3/1936.

¹⁸⁸ BCA; 30.18.1.2.75.50.7. Dosya No:41-128, Sayı:2/6795, 8/ 6/1937.

7.5/30'luk Türk sahra toplarında yapılan atış tecrübesinden sonra bu çaptaki toplara uygun geldiği anlaşıldığından bedeli 1939 senesinde ödenmek üzere, kilosu 190 kuruşa alınabileceği anlaşılan, bu barutlar pazarlık ve kliring yoluyla alınması ve şartlara uygun olarak fabrikasında yeniden imal edeceği barutun yerinde incelemelerini yapmak üzere iki kişilik heyet Macaristan'a gönderilmiştir. Heyetin harcırahları Kliring yoluyla karşılanmıştır. (bkz. Ek: 7)¹⁸⁹

Darphane ve damga matbaasında basılmakta olan pullar için Fransa'daki Fabrikasında acele olarak tedariki gerekli görülün muhtelif renklerde 880 kilo boya bedeli olan 55.000 Fransız Florini olarak ödenmiştir.¹⁹⁰

Türk Ticaret Bankası Anonim Şirketinin Adapazarı'nda kurduğu Linyit koku yakabilecek soba imalında çalıştırmak üzere, bir sene müddetle, Macaristan'dan László adındaki uzman getirmiştir.(bkz. Ek: 8)¹⁹¹ Sanayiye verilen önemden dolayı, her alanda olduğu gibi, sanayi alanında da Macarlar ile ilişkilerimiz bu dönemde ilişkilerimiz yoğun bir şekilde devam etmiştir.

¹⁸⁹ BCA; 30.18.1.2.81.106.12, Dosya No:41-32, Sayı:2/7924, 27/ 12/1937.

¹⁹⁰ BCA; 30.18.01.02.83.32.17, Sayı: 2/ 8597, 16 /4/1938.

¹⁹¹ BCA; 30.18.01.02.85.96.17, Dosya No:131-135, Sayı:2/9883, 15 /11/1938.

IV. BÖLÜM

HAYVANCILIK ALANINDA TÜRK – MACAR İLİŞKİLERİ (1923-1938)

Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşlarının zor koşulları karşısında milyonlarca insanını ve büyük meblağlarda ekonomik değerini yitiren Türk Milleti, Milli Mücadele'nin sonunda çoğu savaş sakatı ve niteliksiz 11,5 nüfus, %50 azalarak 17 milyona gerilemiş toplam hayvan varlığı , %10'lara ulaşamayan okuryazarlık oranı, bölgelere göre %25'lere yaklaşan bulaşıcı ve salgın hastalıktan insan ölümleriyle karşı karşıya kalmıştı. Atatürk'ün önderliğinde kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanının hemen ardından ekonomik, sosyal kültürel ve sınaî alanlarda kalkınmak için çalışmalara başlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmaların yapıldığı alanın biri de hayvancılık olmuştur.¹⁹²

Atatürk dönemi hükümetleri daha Milli Mücadele'nin ilk yıllarından itibaren bir yandan ülke hayvancılığında büyük zarara yol açan bulaşıcı hayvan hastalıkları ile mücadele ederken bir yandan da hayvancılığı geliştirmek için ıslah ve çoğaltma işlerini yürütmüştür. Ekonomisi büyük oranda tarım ve hayvancılığa dayanan bir ülkede alınması gereken önlemlerin başında, hayvancılığın geliştirilmesine yönelik teşvik uygulamaları gelmiştir.¹⁹³ Bu dönemde toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde hayvancılığın korunması ve geliştirilmesi ile ilgili “*Ziraatta Hayvanat Meselesi*” başlığı altında sunulan esaslar kabul edilmiştir. Bu esaslar, Cumhuriyet döneminde izlenecek olan sosyo-ekonomik gelişmede, hayvancılık sektörünün yükleyeceği fonksiyonlara temel oluşturmuştur.¹⁹⁴

¹⁹²Mehmet Temel, “*Atatürk Dönemi Hayvancılık Politikası*”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(İLKE)** , S. 24, Bahar-2010, s. 201.

¹⁹³ Temel, **a.g.m.** , s. 222.

¹⁹⁴ Kurtuluş Savaşını sona erdiren Lozan Antlaşmasının görüşmeleri devam ederken İzmir'de toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde ekonominin alacağı biçim ve yön temel nitelikleri ile ortaya konmuştur. İstanbul Bölgesi Veteriner Hekimi Cafer Fahri Bey kongreye rapor göndermiştir. 10

Teşvik politikaları kapsamında savaş yıllarında çiftçiyi ve koyun sahiplerini korumak amacıyla hayvan ihracatı serbest bırakılmış, 3 Mayıs 1922 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla da ithal edilen hayvanlardan gümrük vergisi alınması uygulamasına son verilmiştir.¹⁹⁵ 20 Mart 1923 tarihinde çıkarılan İslah-ı Hayvanat Kanunu'nda teşvik uygulamalarına yönelik düzenlemeler yer almıştır.¹⁹⁶

Cumhuriyet'in ilk yıllarında hayvan yetiştirme ve ıslah faaliyetlerine hız kazandırılmıştır. Bu amaçla önce, Osmanlı Devleti döneminden kalan Karacabey Çiftliği, Türkiye Cumhuriyeti'nin hayvan ıslahı konusunda çalışmalar yapacak olan ilk harası olarak 1924 yılının yaz aylarında faaliyete geçirilmiş, aynı yıl Çifteler Harası ve Sivas Uzunyayla'da birer aygır deposu açılmıştır.¹⁹⁷

Değişik tarihlerde kurulan çiftlik, inekhane ve damızlık depolarında yetiştirilecek hayvanların ırk ve cinslerinin kaliteli, safkan ve ülke koşullarına uyum sağlayabilecek nitelikte olmaları gerekiyordu. Bu nedenle yurt içinden ve yurt dışından satın alınacak olan damızlık ve diğer hayvanlarda bulunması gereken özelliklere ilişkin ölçütler belirlenmiş ve bu tür hayvanları getirmekle yükümlü olan kişi ve kuruluşlardan belirlenen kurallara kesinlikle uyulması istenmiştir.¹⁹⁸ Bu dönemde diğer alanlarda olduğu gibi çeşitli ırklardan hayvancılığın alımı için Macaristan'dan faydalanılmıştır.

1894-1897 yılları arasında Budapeşte'de konsolos olarak görev yapan Mehmet Asım Bin Cahit'in Macaristan hakkında hazırladığı rapora göre; Macaristan'da hayvancılık gelişmiş durumda idi.¹⁹⁹ Hayvancılık devlet denetimine

Şubat 1923 tarihli bu raporunda hayvanların sayıca arttırılması ve ıslah edilmesi ile bulaşıcı hayvan hastalıklarının önlenmesi gerekliliğinin altı çizilmiş; bu amaçla yapılması gerekli çalışmalar detaylı olarak belirtilmiştir. R.Tamay Başağaç Gül, "Türkiye'de İki Dünya Savaşı Arasında Veteriner Hekimliği Hizmetleri ve Hayvancılık Politikaları Üzerine Araştırmalar", **OTAM**, S. 15, Yıl: 2004, s. 232.

¹⁹⁵ Temel, **a.g.m.**, s. 222.

¹⁹⁶ Temel, s. 222.

¹⁹⁷ Gül, **a.g.m.**, s. 235-236. ; Temel, **a.g.m.**, s. 224.

¹⁹⁸ Temel, **a.g.m.**, s. 225.

¹⁹⁹ Doğru, **a.g.m.**, s. 179-180.

alınmış ve çağdaş yöntemlerle hayvan yetiştirilmeye başlanmıştı. Veteriner gözetimindeki büyükbaş hayvan ve at üretim çiftlikleri bütün ülkeye hizmet etmekte idi. Bu yöntemle üretilen Arap atları Babulana Harası'nda, İngiliz atları Ksenberg Harası'nda, yük taşımacılık için kullanılan atlar ise Merne Vehrek Harası'nda yetiştirilmiştir. Bu atlar Avusturya-Macaristan ordusunun ihtiyacını karşıladıktan sonra, diğer ülkelere ihraç edilmiştir.²⁰⁰ Birinci Dünya Savaşı yıllarında ordunun ihtiyaçları için Macaristan'dan koşum atları satın alınmış, küçükbaş hayvan ihraç edilmiştir.²⁰¹

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ülkede tarım işlerinde kullanmak ve top koşumuna elverişli atları yetiştirmek üzere çeşitli tarihlerde Macaristan'dan Nonius ve İngiliz aygırları satın alınmıştır.²⁰² Orta Macaristan (Karcag taraflarında) yetiştirilen Nonius cinsi atlar hem iş hem de binek hayvanı olarak kullanılıyordu.²⁰³ Memleket atlarını binek ve koşum gibi iki yönde ıslah için açılan²⁰⁴ ve ülkenin en büyük harası olan Karacabey Harası'ndaki²⁰⁵ Nonius atları için Sölki arabası, koşum takımları ve ayrıntılarının pazarlıkla Macaristan Kliring yoluyla alınmaları kabul edilmiştir.²⁰⁶ Trakya ve Orta Anadolu bölgesi için bir faaliyet merkezi olacağı düşünülen Çifteler Harası için de Kliring yolu ile Arap, yarım Arap, Lipiza, Nonius damızlık aygır ve kısrakları;²⁰⁷ Trakya atlarını ordunun ihtiyacına cevap verecek bir düzeye yükseltmek için acil önlemler alınması gerektiğinden İnanlı aygır deposu mevcudunun arttırılması için 32 baş aygır²⁰⁸; Trakya ve Batı Anadolu çiftçisine dağıtmak üzere damızlık boğa ve manda satın alınmıştır. (bkz. Ek:9)²⁰⁹ Memleketimizde yün cinsinin ıslahı için Macaristan'dan getirilmiş olan 300 koç ile

²⁰⁰ Doğru, s. 178.

²⁰¹ Melek Çolak, " Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türkiye-Macaristan İktisadi İlişkileri ", **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, S. 4, Yıl: 2, Ağustos-2004, s. 50.

²⁰² **BCA**; 30.18.01.01.10.42.1, Dosya: 219-10, Sayı:844, 2/ 8/1924; 30.18.01.02.23.64.11, Dosya: 219-44, Sayı:11729, 14/ 9/1931; 30.18.01.02.34.19.3, Dosya: 219-49, Sayı:14040, 22.3.1933; 30.18.01.02.49.78.4, Sayı:2/1567, 18/ 11/1934.

²⁰³ Erkun, **a.g.e.** , s. 19.

²⁰⁵ **BCA**; 30.18.01.02.43.16.14, Dosya No:238/151, 1934.

²⁰⁶ **BCA**; 30.18.01.02.75.48.17, Dosya:214-177, Sayı:2-6765, 3 /6/1937.

²⁰⁷ **BCA**; 30.18.0.0.183.260.7, Dosya No:214/7,Sayı:2/39, 19 /4/1937.

²⁰⁸ **BCA**; 30.18.01.02.53.22.10., Dosya No:219/56, Sayı:2/2234, 30 /3/1935.

²⁰⁹ **BCA**; 30.18.01.01.14.36.6, Dosya No:219-17, 7 /6/1925.

272 koyunun bedeli elli bin lira ödenmiştir.²¹⁰ Ziraat vekilliğince kullanılacak olan aygırların sayısını arttırmak hayvan cinsinin ıslahı için 75 hayvan muhtelif senelerde ordunun ihtiyacında kullanılmak suretiyle 25.000 liraya Macaristan'dan satın alınmış olan yirmi bir baş nonius aygırı, hayvan ıslahı işi ile uğraşan ve bu maksatla müesseseleri de bulunan Ziraat Vekilliği emrine verildiği bildirilmiş ve parası ordu harp vasıtalarına ayrılmış olan bütçeden kesilmiştir.²¹¹ “*Aydın Zirai Satış Kooperatifleri İttihatının*” Macaristan'dan İzmir'e getirmiş olduğu elli baş binek hayvanı pazarlıkla satın alınmıştır.²¹²

Satın alma seçim, muayene işleri için yine bu dönemde Macaristan'a çeşitli tarihlerde uzman heyetler gönderilmiştir.(bkz. Ek: 10) .²¹³ 1930'lu yıllara gelindiğinde çiftlik, hara, inekhane ve damızlık depolarıyla ilgili olarak önemli kararlar alınmış, hayvancılığın geliştirilmesine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Erzurum ve İnanlı'da yeniden birer aygır deposu ve inekhane, Ankara'da bir tavukçuluk istasyonu kurulması ve bunlar için gerekli damızlıkların satın alınması, Karacabey ve Sultansuyu Haralarıyla Çifteler ve Uzunyayla Depolarının damızlık mevcutlarının arttırılması için 190.450 lira karşılığında aygır, kısarak, boğa, inek ve tavuk satın alınması kararlaştırmıştır.²¹⁴ Damızlık hayvan alımı için Macaristan'a gönderilmek üzere Baytari ve Zooteknik İşleri Umum Müdürü Ali Rıza, Islahı Hayvanat Şubesi Müdürü Nurettin ve Tavukçuluk Enstitüsü Müdürü Kadir Bey, Islahı Hayvanat Müdürü Nurettin ve Tavukçuluk Enstitüsü müdürü Kadri Bey'e siyasi pasaport verilmiştir.²¹⁵ Macaristan'dan alınacak olan 800 baş hayvanın serum ve aşı muayeneleri için Ankara hayvan hastanesi baytarlarından Kaymakam Cemal Bey başkanlığında komisyon oluşturmuştur.²¹⁶ Hayvancılık alanında tetkiklerde bulunmak üzere Karacabey Harası Müdür Şefik Bey ve Laboratuar Baytari İsmail Hakkı Beyler harcırahları karşılanmak üzere Macaristan'a gönderilmiştir.²¹⁷ Aynı şekilde ordu için alınacak 750 baş koşum atın muayenesi ve seçim işleri için

²¹⁰ BCA; 30.18.01.02.8.3.9, Dosya No:431-31, Sayı: 8776, 20 /1/1930.

²¹¹ BCA; 30.18.01.02.39.67.10, Dosya No:219-50, 18 /9/1933.

²¹² BCA; 30.18.01.02.43.16.18, Dosya No:43-62,Sayı:2/878, 20 /6/1934.

²¹³ BCA; 30.18.01.01.14.36.13, Dosya No:112-28, 10 /6/1925.

²¹⁴ Temel, **a.g.m.** , s. 228.

²¹⁵ BCA; 30.18.01.02.13.57.5, Dosya No:112-64,Sayı: 9860, 3/9/ 1930.

²¹⁶ BCA; 30.18.01.02.14.62.11, Dosya No:238-105, Sayı:9967, 28 /9/1930.

²¹⁷ BCA; 30.18.01.02.43.16.14, Dosya:238-151, Sayı2/330,22 /3/1934.

gönderilecek iki veterinerin ihtiyaçları da orada kaldıkları müddetçe karşılanmıştır.
218

Trakya bölgesindeki atların ıslahı için satın alınacak 32 baş kadar damızlığın muayenesi ve seçilmesi için Zooteknik uzmanı Nurettin Arala'nın Macaristan'a gönderilmesi uygun görülmüştür. Nurettin Arala'nın masraflarından arta kalan kısmı kliring yolu ile ödenmek şartıyla yevmiyesine karşılık 1500 liralık döviz ve siyasi pasaport verilmiştir.²¹⁹ Ordu için satın alınacak olan 750 baş sahra top koşum atlarının muayene ve seçim işleri için Macaristan'a iki baytar subayı gönderilmiştir.²²⁰ Ekonomi Bakanlığı Peşte'de yapılan görüşmeler sırasında Macaristan'ın teklifine cevaben kuru üzüm almak şartı ile karşılığında at verme hususundaki teklifleri kabul edilmiştir.²²¹

Merinos koyunları yetiştirmek için çalışmalara başlanan ülkemizde Bursa harasındaki koyunların bir kısmının merinos koyununa dönüştürülmesi için hazırlıklar yapılmıştır. Bu işlerde kullanılmak üzere satın alınması gerekli olan damızlık merinos koçlarının alınması için Zooteknik Doçenti Kadri ile Karacabey Harası uzmanı Müdür Avni Celal ve Pendik Bakteriyoloji Enstitüsü Müdürü Şefik'ten oluşan toplu bir heyet Macaristan'a²²² aynı yıl yerli koyunların ıslahı için gerekli olan damızlık Merinos koçlarını yerinde görmek ve bunların satın alım şeklini tespit etmek için Meteoroloji İstasyon memuru Ragıp Bey Macaristan, Fransa, İsviçre'ye gönderilmiştir.²²³ Damızlık merinos satın almak üzere Macaristan ve Almanya'ya giden heyetin alacağı damızlık koçların alım işini kontrol etmek üzere, Ziraat Vekili Müsteşarı Atıf Bayındır'a 1000 liralık serbest döviz ve siyasi pasaport verilmiştir.²²⁴

²¹⁸ BCA; 30.18.01.02.49.78.4, Sayı:2/1567, 18 /11/1934.

²¹⁹ BCA; 30.18.01.02.53.21.3, Dosya No:238-191, Sayı:2/2206, 25 /3/1935.

²²⁰ BCA; 30.18.01.02.54.36.3, Dosya No:40-313, Sayı:2/2507, 11 /5/1935.

²²¹ Cumhuriyet, 11 Eylül 1935, s. 4.

²²² BCA; 30.18.01.02.63.28.9, Dosya No:238-242, Sayı:2/4364, 13 /4/1936.

²²³ BCA; 30.18.01.02.69.90.4, Dosya No:238-286, Sayı:2/5607, 24 /11/1936.

²²⁴ BCA; 30.18.01.02.64.39.17, Dosya No:238-247, Sayı:2/4592, 16 /5/1936.

Memleket atlarının ıslahı için ücretleri hara bütçesindeki 17.000 liradan karşılanmak üzere, Macaristan'dan pazarlıkla satın alınması gerekli görülen ve Çifteler Harasının bir yetiştirme kolunu teşkil eden Nouis hayvanlarını yerinde satın almak için Ziraat Bankası Meclisi İdare azasından Profesör İhsan Abidin Akıncı başkanlığında; Yüksek Ziraat Enstitüsü Doçenti Mütihazsıs Dr. Selahattin Batu, Haralar ve Atçılık müşaviri Dr. Csiky'den oluşan bir heyet oluşturulmuştur. Bu heyetin yol masrafları ve alınacak atların bedeli kliring yoluyla ödenmiştir.²²⁵ Zirai Kombinalar Kurumu için hem damızlık hem de kurumun işlerinde kullanılmak üzere kısarak ²²⁶ aynı kurumun bünyesine damızlık alımı için Ziraat Bankası İdare Meclisi azasından İhsan Abidin Akıncı ile Yüksek Ziraat Enstitüsü doçentlerinden Selahaddin Batu'dan oluşan bir heyet Macaristan'a gönderilmiştir.²²⁷

Macaristan, en ileri haracılık teşkilatının bulunduğu ülke olarak görüldüğünden hayvancılığın iyileştirilmesi alanında Macar uzmanlardan yararlanılmıştır. Memleket hayvanlarının ıslahı için Macar Bakanlar Kurulu, 29 Temmuz 1930 tarihinde hara ve aygır depolarının tesis ve idaresinde uzman olan Macaristan'ın Mezö Heyges Harası Sabık Müdürü General Hayni ²²⁸ Karacabey Harası'nın binicilik okulunda atçılık uzmanı Ferenc Csiky ²²⁹ hayvan antrenörü olarak çalışmak üzere ise Macar uyruklu Csippeg ülkemize getirilmiştir. ²³⁰ Aynı yıllarda bir Macar generali olan Albert Bartha beraberinde Nonius cinsi damızlık aygırları Türkiye'ye getirmiştir. Bursa yakınlarındaki devlet harasında bu atlarla faaliyete başlanmıştır. At yetiştiriciliğinde tamamen Macar pratiği örnek alınarak yürütülmüştür. Dört yıllık süreçte atların ıslahı için çalışan Albert Bartha'nın aktardığına göre "*Dünyanın neresinde olursa olsun kendisini ispatlayabilen bir at cinsi meydana getirilmiştir.*" ²³¹ Bu alanda memleket hayvanlarının ıslahı için

²²⁵ BCA; 30.18.01.02.74.31.1, Sayı:2/6406, 16 /4/1937.

²²⁶ BCA; 30.18.01.02.74.40.18, Sayı:2/6606, 15 /5/1937.

²²⁷ BCA; 30.18.1.2.82.8.1, Dosya No:219-69, Sayı:2/8100, 19 /1/1938.

²²⁸ BCA; 30.1801.02.12.53.17, Dosya No: 243-66, Sayı: 9792, 29 /7/1930.

²²⁹ BCA; 30.18.01.01.27.81.20, Dosya No:243-20.

²³⁰ BCA; 30.18.01.02.68.78.9, Dosya No: 243-240, Sayı: 53712, 26 /9/1936.

²³¹ Albert Bartha 12 Ağustos 1877'de Hárómsék'li bir Sekel ailesinden Kolzsvár şehrinde doğmuştur. Ludovika Askeri Akademisinden mezun olduktan sonra kısa bir süre Afrika'ya gönderilmiştir. 1905 yılında kurmay subaylığına atanmıştır. Viyana Askeri Akademisini bitirdikten sonra Mancurya'da Rus-Japon savaşına gözlemci olarak katılmıştır. Daha sonra Savunma Bakanlığında çalışmaya başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı patlak verdikten sonra

Macaristan'dan Peşte Yüksek Baytar Mektebi Zooteknik Profesörü ve Rektörü Oszkar Wellman Türkiye'ye çağırılmıştır. Çalışmalarından memnun kalınan Wellman'a 40 lira seyahat ve ikamet yevmiyesi ödenmeye başlanmıştır. (bkz. Ek:11)

²³² Karacabey Merinos yetiştirme çiftliğinin ıslahı ve ağaçlandırılması işlerinde Macar Yoji ve Pap Türkiye'ye davet edilmiştir.²³³ Aynı şekilde Karacabey Merinos yetiştirme çiftliği meralarına ıslahı işlerine bakmak üzere Macaristan Kesztye Ziraat Mektebi profesörü Karoly Kolbay ve çiftlikte çalışmak üzere Lajos Döry gelmiştir.²³⁴ Karoly Kolbay ülkemize biri 1935 yılı yaz mevsiminde diğeri aynı yıl güz mevsiminde olmak üzere 15 günlük sürelerle iki defa gelmiştir. (bkz. Ek:12)²³⁵

Bakanlar Kurulu'nun 18 Mart 1925 tarihili toplantısında Macaristan Milli Ziraat Şirketi tarafından 21 Mart 1925 tarihinde Peşte'de açılacak olan ziraat makineleri ve hayvanat sergisinde hükümet adına inceleme ve araştırmalarda bulunmak üzere; Baytar Umumi Müdür Ali Rıza Bey'in başkanlığında İstanbul Baytar Mekteb-i Ali Rektörü Salih Zeki, Ziraat Müdüriyet-i Umumiyesi Alat-ı Ziraiyye Mütihazası Nuri ve İstanbul Ziraat Müzesi Müdürü Nihat Beylerden oluşan bir heyetin gönderilmesine karar verilmiştir.²³⁶ Londra'da yapılacak olan Baytari ve Tavukçuluk Kongrelerine katılan İhsan Abidin Bey ve Naki Cevat Bey Londra'dan dönüşlerinde İhsan Abidin Bey'in eşlik etmesiyle Macaristan'da bir hafta süre ile zirai ve sâri hastalıklar üzerine inceleme yapmışlardır.²³⁷

Balkanlarda savaşı politik şubesinin başına getirilmiştir.1917'den itibaren Balkanlardaki 11.ordunun 1918'de Selanik II. Türk ordusunun kurmay başkanı olmuştur. 1918 Macar Burjuva Devrimi'nden sonra Bánát bölgesinin karışık etnik ve politik koşullarında düzeni sağlamak için, hükümeti temsilen geniş yetkilerle atanmıştır. Başbakan Mihály Károlyi kurmay yarbayı Bartha'yı 9 Kasım 1918 gününde Savunma Bakanı olarak görevlendirmiştir. Selefî Béla Linder'in pasifist konseptine sırt çevirerek, 11 Kasım'da yayınladığı bildirmede ülkenin sınırlarını "Uluslar arası hukuka aykırı bütün saldırıya karşı koruyacağını duyurduktan sonra, Belgrad askeri konvansiyonunun izin verdiği 6 piyade ve 2 süvari tümenini örgütlemeye başlamıştır. Başbakan Károlyi üzerinde giderek etki sahibi olan Sosyal Demokrat Partisi'nin baltalaması nedeniyle 12 Aralık 1918'de istifa etmiştir. 1921'da Türkiye'den gelen teklifi değerlendiren Bartha 1921 yılında Türkiye'ye gelmiştir. Edit Tasnâdi , "*Genç Türkiye Cumhuriyeti'nde Bir Macar Generali: Albert Bartha*", **XV. Türk Tarih Kongresi**, C. 5, Ankara-11-15 Eylül-2006, s. 2387-2390.

²³² BCA; 30.18.01.02.38.56.8, Dosya No: 243-144, Sayı: 14789, 5 /8/1933.

²³³ BCA; 30.18.01.02. 44.26.1, Sayı: 5212, 29/1934.

²³⁴ BCA; 30.18.01.02.52.19.15. ,Dosya No: 243-190, Sayı: 21782, 14 /3/1935.

²³⁵ BCA; 30.18.01.02.57.61.8; Dosya No:243-24, Sayı:2/3012, 4 /7/1935.

²³⁶ Temel, **a.g.m.** ,s. 226.

²³⁷ BCA; 30.18.01.02.16.81.3, Sayı: 10340, 22 /12/1930.

Yine Macaristan'da yapılacak binicilik müsabakalarına Türkiye Binicileri de davet edilmiştir. Müsabakalara gönderilecek olan üç kişinin giderlerinin karşılanmasına imkân olmadığı için iki kişinin gitmesi kararlaştırılmıştır.²³⁸ İncelemeler için Macaristan'a İsmet Paşa'nın başkanlığında gönderilen Türk Heyeti 1 Ekim 1931 günü Budapeşte'den ayrılarak trenle 6 saat uzaklıkta olan Macaristan'ın belki de merkezi Avrupa'nın hayvan yetiştirilen en büyük ve en modern harası olan Merpar Ges'e gitmişlerdir. İsmet Paşa burada devlet çiftliğinde incelemelerde bulunmuştur.²³⁹

13 Mart 1936 incelemelerde bulunmak üzere Karacabey Harası Müdürü Şefik Tezel'in görevlendirilmesine ve kendisine yol masrafları olarak 500 liralık döviz ödenmesine karar verilmiştir.²⁴⁰ Böylelikle Cumhuriyet döneminde hayvancılık alanında gerek uzman kişilerin ülkemize gelmesi düzenlenen etkinliklere heyetlerimizin katılması, gerekse haralar için ihtiyaç duyulan hayvanların Macaristan'dan alımı ile ilişkilerimiz en üst seviyeye çıkmıştır.

²³⁸ **BCA**; 30.18.01.02.19.26.16, Sayı:10971, 26 /4/1931. , 30.18.01.02.19.26.18. , Sayı:10973, 5 /5/1931.

²³⁹ **Cumhuriyet**, 14 Ekim 1931, s. 6.

²⁴⁰ **BCA**; 30.18.01.02. 62.19.20.

V. BÖLÜM

MADENCİLİK ALANINDA TÜRK-MACAR İLİŞKİLERİ

(1923-1938)

XVIII. yüzyılda sanayide olduğu gibi madencilikte de büyük bir çözülme yaşanmıştır. Sanayinin çözülmesindeki etkenler madencilik içinde geçerli olmuştur. Bunların dışında işletme tekniklerindeki gerilik ile yakıt sorunu madencilikteki çözülmenin sebepleri arasında yerini almıştır.²⁴¹ Osmanlı madenciliğinde XIX. Yüzyılın yarısına kadar yakıt olarak odun ve ağaç kömürü kullanılmıştır. Odun ve ağaç kömürü gereksiniminin giderilmesinde, maden ocağı yakınlarındaki ormanlardan yararlanılmıştır. Bu ormanlar yetersiz kaldıkça diğer ormanlardan yararlanılmaya başlanmıştır. Zamanla ormanlarında tükenmesi ile biraz geçte olsa maden kömürü kullanılmaya başlanmıştır.

1828 yılında Zonguldak ve çevresinde Uzun Mehmet tarafından bulunan taşkömüründen uzun süre yararlanılmamış ve maden eritme ocaklarında ağaç kömürü kullanılması sürdürülmüştür. 1848 yılında Abdülmecit'in Zonguldak kömür bölgesini kişisel mülkiyet altına alması ve Galatalı bir sarrafa kiralamasından 17 sene geçtikten sonra 1865'lerde bile yıllık kömür üretimi 50.000 tonu geçmemiştir bunun yanında madenciliğin yakıt sorunu çözülemediği.²⁴²

Sanayinin çöküşünü sağlayan etkenlerle bu iki etken birleştiğinde, Osmanlı Devleti'nde maden rezervi ve metal üretimi düşmüştür. Bu yıllarda devlet maden cevheri ve üretimini arttırarak ihraç edip gelir elde etmek için çalışmamıştır. Böylece üretimi arttırma olanağı yakalanamamıştır. İmparatorluğun maden üretiminde sağladığı gelirler düşmüştür. 1858 yılına gelindiğinde Arazi Kanununun

²⁴¹ Hayri R.Sevimay, **Cumhuriyete Giderken Ekonomi**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul-1995, s. 164.

²⁴² Sevimay, **a.g.e.**, s. 164-165.

yayınlanmasından sonra kimin tasarrufu altında olursa olsun, arazi-i emriyle ve arazi-i mevkufedeki tüm madenler devlete geçmiştir. Diğer arazilerdeki madenler sahiplerinin tasarrufuna bırakılmış, fakat maden gelirlerin 1/5'inin devlete ödenmesi zorunlu kılınmıştır. 1861 yılında yayınlanan Maden Nizamnamesi ile Osmanlı madenciliği kendine özgü yeni bir düzen içine girmiştir. Nizamname: madenlerin araştırılması bunlara madenlerin bulunması ve bulanlara işletme izni verilmesine; maden ocaklarının işletilmelerine, madenlerden ve madenlere ilişkin işlemlerden alınacak vergilere ve resimlere özel hükümler getirmiştir.²⁴³

Bu durum Cumhuriyet'in ilanına kadar devam etmiştir. Cumhuriyet'in ilanını takip eden yıllarda, madencilik alanında Osmanlı Devleti döneminde en son yapılan 1906 tarihli maden nizamnamesi hükümlerinden oluşan bir düzen uygulanmıştır. Maden imtiyazlarının oldukça fazla verilmesi, bu imtiyazların genellikle yabancıların elinde olması yüzünden birçok soruna yol açmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan dönemde maden politikasının değiştirilmesi için çalışmalara başlanmıştır. İzmir İktisat Kongresi'nde Cumhuriyet Dönemi madenciliğinin esasları ortaya konulmuştur. Bu kongrede kalkınmamız için yerüstü ve yeraltı madenlerimizi kendi imkânlarımızla işletmemiz konusunda kararlar alınmıştır.²⁴⁴

Macaristan'da doğan Turan hareketinin önem verdiği ülkelerin başında Türkiye gelmiştir. Bu amaçla İstanbul'da Türk-Macar Dostluk Cemiyeti ve Tahsil-i Sanayi Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyet yetenekli Türk gençlerinin Macaristan'a gönderilip temel bilimlerde eğitim almasını, Turancı kadrolar yetiştirilmesini amaçlamıştır. Bu amaçla çeşitli tarihlerde eğitim için Macaristan'a öğrenciler gönderilmiş aynı şekilde Macaristan'dan da Türkiye'ye öğrenciler gelmiştir Turancı hareketin Türkiye ile olan ilişkisi sadece kültürel düzeyde olmamıştır. Hayatın her alanında ilişkiler gelişme göstermiştir.²⁴⁵

²⁴³ Sevimay, s. 165-166.

²⁴⁴ Turgut İleri "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türkiye'de Madenciliğin Genel Durumu ve Atatürk'ün Madencilik İlgili Düşünceleri", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, C. 19, No: 1, Ocak-2011, s. 288-289.

²⁴⁵ Demirkan, **a.g.e.**, s. 36.

Macaristan'da kurulan Turan Cemiyeti, kuruluş amacına uygun olarak Turan ülkelerine araştırma ekipleri göndermiştir. Kendi alanının uzmanları olan bilim adamlarının oluşturduğu ekipler gittikleri ülkelerde coğrafyadan ekonomik koşullara, sağlık sisteminden folklorlara kadar araştırmalar yapmıştır. Araştırma yapılan ülkeler arasında Türkiye ilk sıra yer almıştır.²⁴⁶ Turan Cemiyeti 3 yıllık faaliyeti sırasında Anadolu'ya üç ayrı araştırma ekibi göndermiştir. Bunlardan biri Karadeniz kıyılarına yapılan gezi olmuştur. Gezi Dr. Jenő Lénard tarafından yönetilmiştir. Geziye Kont Rezső Széchenyi, Dr. Emil Vidéki, coğrafya uzmanı Dr. László Gábor ve etnograf István Györffy katılmıştır. Fakat gezi I.Dünya Savaşı sona erip koşulların Macar vatandaşlar için sakıncalı olması nedeniyle tamamlanamamıştır. Bu nedenle Karadeniz Ereğli'sinde bulunan ekip geriye dönmüştür.²⁴⁷

Turan cemiyeti tarafından düzenlenen geziler ülke ekonomisi için de büyük önem taşımıştır. Bunlardan biri Zonguldak bölgesindeki kömür madenlerine yapılan gezi olmuştur. Dr. Mithat Cemal Bey ve Viyanalı Prof. Schaffer 1917 yılı Mayıs ayında Kastamonu'yu gezerek jeolojik araştırmalar yapmıştır. Bu gezi ile ilgili sonuçlar Pettermans Mitteilungen'in Temmuz sayısında yayınlanmıştır. Yolculuğun amacı Karadeniz kıyısında kömür madeni olup olmadığını araştırmaktı. Bunun için öncelikle Zonguldak ve Ereğli çevresi dolaşılmış, Kestekköy, Çamlı ve Niren Deresi civarında orta ölçekli kömür madenleri bulunmuştur.²⁴⁸

Macaristan'da da madencilik ve maden mühendisliği üzerine çalışmalar önem teşkil etmiştir. XIX. Yüzyılda kömür Macaristan'ın en önemli gelir kaynaklarından birisi olmuştur. Madencilik konusunda Türkiye ile Macaristan arasındaki ilişkiler sonucunda 1902 yılında Maden Meclis-i İdaresi Müşaviri Rozenfeld'e ikinci rütbeden Osmanî nişanı verilmiştir. 1907 yılında Zonguldak kömür havzasında Macar Anonim Şirketi tarafından kömür satın alınmıştır. 1911 yılında Ereğli madenlerinin üretim ve ihracatında modern tekniğin uygulanması için

²⁴⁶ Demirkan, s. 36.

²⁴⁷ Melek Çolak, " *Macar Etnograf István Györffy ve Kuzey Marmara Bölgesi İnceleme Gezisi (1918)* ", **Bellekten**, S. 265, C. LXXII, Aralık-2008, s. 945-946.

²⁴⁸ Demirkan, **a.g.e.** , s. 39.

Avusturya-Macaristan vatandaşı Suturoal Şemon maden mühendisi yardımcısı olarak bölgede çalışmaya başlamıştır.²⁴⁹

Ereğli kömür havzasının kömür ocaklarının ihtiyacı olan malzemenin bir kısmı Macaristan'dan karşılanmıştır. I.Dünya Savaşı sırasında maden havzasındaki ocakların sütun ihtiyacını gidermek için sütun siparişi verilen ülkelerden biri Macaristan olmuştur. 1918 yılında Zonguldak'taki Boyacıoğlu Ocağı'nda çalışmak üzere Macaristan'dan bir mühendis getirilmiştir. Ocakta mühendis gelmeden önce çıkarılan kömür miktarı yıllık 3000 ton iken, Macar mühendis ile birlikte üretimi 30.000 tona çıkmıştır. Ancak Macar mühendisin dünya savaşı nedeniyle ülkesine dönmesi üzerine ocaktan çıkarılan kömür miktarı tekrar azalmaya başlamıştır. Yine bu dönemde Zonguldak'ta çalışan Macar uzmanlardan biri de Estraves olmuştur.²⁵⁰

Türkiye Cumhuriyeti'nin inşası için birçok alanda karşılıklı olarak birçok öğrenci eğitim için gidip gelmiştir. Bunlardan biri de Mehmet Rasih'tir. Rasih, 1924 yılında Macaristan'ın Sopron şehrinde bulunan Maden Mühendisi okulunda eğitim görmek için Ticaret Vekâleti adına gönderilmiştir. Daha sonraki tarihlerde Macaristan'ın Schönbrun şehrinde eğitim görmek için İbrahim Dinçer, Lütfi Grum, Ekrem Kapralı, Rasih Tanberg, Ö.Necmettin Danışman gitmiştir. Aynı yıl Macar Mühendis Etienne Kiss Zonguldak'ta Mehmet Arif Bey'in 200/63 nolu kömür ocağında mühendis olarak çalışmıştır.²⁵¹1928 yılında Macar mühendisleri Hurnihayim, Erdin Nider, Rodoski, Jeyi Niyo Niyeje, Şandor ve Mayster Zonguldak'ta bayındırlık işlerinde çalışmıştır.²⁵²

²⁴⁹ Yücel Namal, “Zonguldak'ta Macar Uzmanlar (1923-1950)”, **Medya ve Kültür V. Kültür Araştırmaları Sempozyumu**, 2-4 Temmuz 2009, Zonguldak, s. 100.

²⁵⁰ Namal, *a.g.m.*, s. 100-101.

²⁵¹ *A.g.m.*, s. 101.

²⁵² **BCA**; 30.11.1.0.37.37.5. , Sayı:1100, 2 /1/1928; Namal, s. 101.

1933 yılına kadar Havza’da üretilen kömürün satıldığı yerlerin başında bulunan Kozlu’da, Kömür İş kömür yıkama tesisinde çalışan Macarlardan bir takım kurulup Zonguldak’taki takımların arasına katılmıştır.²⁵³

20 Ekim 1935’te Paris’te toplanan Jeoloji ve Demir Sanayi Madenler Kongresine katılan ve buradan kömür sanayi ve kömürlerin tetkiki hakkında İngiltere’de yapılması kararlaştırılan tetkikat yerine, Almanya ve Macaristan’da araştırmalarda bulunan Sanayi Umum Müdürü İlhami Nafiz, Maadin Umum müdürü Bedri Bekiroğlu ve Maden Tetkik Arama Enstitüsü genel direktörü Raşit Gencer tetkikler yapmak üzere Almanya ve Macaristan gitmişlerdir. Tetkikler sonunda bu kişilerin masrafları ve yevmiyeleri adı geçen enstitü tarafından karşılanmıştır (bkz. Ek:13).²⁵⁴

1938 yılına gelindiğinde Çanakkale ve Karadeniz’deki bazı kömür ve maden işletmelerinde bir Macar mühendis çalışmıştır.²⁵⁵

²⁵³ Namal, s. 101-102.

²⁵⁴ BCA; 30.18.01.02.61.3.17. , Dosya No:407-22, Sayı:2/3872, 15 /1/1936.

²⁵⁵ Seyfi Yıldırım, “ Cumhuriyet Döneminde Türk-Macar İlişkileri Çerçevesinde İstihdam Edilen Macar Uzmanlar” , Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, S. 15, Yıl: 8, Bahar -2012, s. 140.

SONUÇ

Tarihte, Türkler ile birlikte iç içe yaşamış milletlerin başında Macarlar gelmiştir. Macarlar ile Türklerin anayurt birlikteliği ile başlayan ilişkiler, iki ülkenin kültürüne ve ekonomisine muhteşem katkılar sağlamıştır. Bu ilişkiler tarihin her döneminde ilerleme kaydetmiş, durağan olmamıştır. Osmanlı Döneminde serhatlardaki askerler, Buda'daki asker ve paşalar arasında şekillenen ilişkilerimiz, Habsburglar'ın egemenliği altında kaldıkları dönemde biraz sekteye uğrasa da bu durum geçici olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Balkanlara gelmesi ile ekonomi canlanmıştır. Bölge halkı yeni ürünlerle tanışmıştır. Türklerin egemenliği döneminde bakırcılık, dericilik, halıcılık, dokumacılık gibi birçok zanaat dalı Macaristan'a yayılmıştır. Türkler de Macarlardan birçok yeni bilgileri öğrenmiştir.

Avrupalıların Macarları dışlayıcı tutumları nedeniyle Macarların kökenlerini araştırmaları, ülkede Turancılık fikrinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Macaristan'ın siyasi ve kültürel ilişkilerde yönünü doğuya çevirmesi doğal olarak ekonomik ilişkilere de yansımıştır. XIX. yüzyılın sonunda Avusturya-Macaristan ile yapılan ticaret anlaşmasından sonra ekonomik ilişkiler daha da gelişmiştir. Macar Turancıları Türkiye üzerine yaptıkları değerlendirmelerinde, Türkiye'nin el değmemiş topraklarının, ormanlarının ve madenlerinin Macar girişimlerini beklediğini; Türklerinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu halkları içerisinde en çok Macarlara sempati ile bakmalarına dayanarak, yabancıların elinde olan Osmanlı ticareti ve sanayisinden Macarların yararlanması gerektiğini vurgulamışlardır. Macar Turancıları, Macar ticaretinin geleceğini Türkiye ve Orta Asya Devletlerini içeren ülkelerin ticaretinde görmüşlerdir. Bu doğrultuda iki ülke arasında ekonomik ilişkiler gelişme göstermiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar Cumhuriyet Döneminde de devam etmiştir.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı'dan her bakımdan kötü bir ekonomik durum devralmıştı. Bu kötü durumdan kurtulmak ve modern dünyaya ayak

uydurmak amacıyla çağın gerektirdiği gibi yaşam sürmek için kurtuluşun ekonomik kalkınma ile olacağını düşünen Atatürk çalışmalara başlamıştır. Bu doğrultuda kardeş ülke Macaristan'dan yararlanılmıştır.

XIX. Yüzyılın sonunda yönünü doğuya çeviren Macarlar ile siyasi ve kültürel alanda olduğu gibi, ekonomik alanda da ilişkilerimiz Atatürk Döneminde ilerleme kat etmiştir. İmzalanan Dostluk, İkamet anlaşmaları ile bu dönemde iki ülke arasındaki ilişkiler diğer alanlarda olduğu gibi ekonomik alanda da katlanarak devam etmiş. Ekonomik alanda münasebetler altın çağını yaşamıştır.

Bu dönemde ekonomik alanda birçok Macar uzmandan yararlanılmıştır. O yüzden Macarlar için, Türkiye'nin gizli mimarları demek daha doğru olur. Atatürk'ün başlattığı yeniden yapılanma çalışmalarında Macarlar yer almışlar ve ülkemizin modernleşmesinde söz sahibi olmuşlardır. Aynı şekilde ülke ekonomisinin gelişmesinde Macaristan'ın büyük bir yer teşkil etmiştir. Özellikle imzalanan dostluk ve kliring anlaşmalarıyla iki ülke arasındaki ilişkiler pekişmiştir. Böylece, bu dönemde iki ülke ekonomi ilişkileri iyi bir seviyeye ulaşmıştır.

Nüfusunun yarıdan fazlası tarım ile uğraşan ülkede imkânlar dâhilinde her anlamda ileri çalışmaları bulunan Macaristan'dan yararlanılmıştır. Macaristan'da incelemelerde bulunması için heyetler gönderilmiş, incelemelerde bulunmuş ve ülkede tarım, hayvancılık ve diğer alanlarda uygulanan politikalar hakkında raporlar hazırlanmıştır. Macaristan'da bulunan ve çağdaş eğitim veren tarım okullarına öğrenciler burslu olarak gönderilmiştir. Budapeşte ve diğer şehirlerde açılan kurslara yetkililer gönderilerek daha sonra kurulacak olan tesisler ve okular da bilgi ve görgülerinden faydalanılmıştır. Çeşitli tarihlerde ülkemizde çalışmalarda bulunan Macar uzmanlar ülkemizin şekillenmesine katkı sağlamışlardır. Atatürk Orman Çiftliği'nin kuruluşunda yine Macaristan'dan tarım alet ve makineleri alınmış. İleri teknoloji malzemelerle kısa zamanda devlet yapısını düzenleyerek tarım alanında büyük atılımlar Macar uzmanlar sayesinde gerçekleştirilmiştir. Modern tarım ile tanışma fırsatı bu dönemde Macarlar vasıtasıyla olmuştur.

Cumhuriyet Döneminde doruk noktasına ulaşan Türk-Macar Ticari ilişkileri karşılık Takas ve Kliring anlaşmaları ile devam etmiştir Dünya Ekonomik Buhranından olumsuz etkilenen Macaristan bu durumdan Başbakan Gyula Gömbös'ün çalışmaları ile kurtulmuştur. 1932 tarihinden sonra ilişkilerimiz ivme kazanmıştır. Bu tarihten sonra ticaret alanında ilerleme kaydedilmiştir. İki ülkede ihtiyacı olan her türlü malzemeyi birbirinde yapılan ticaret anlaşmaları doğrultusunda almıştır.

Savaşlardan yorgun çıkan bir ülkenin yeniden kalkınması için sanayiye önem verilmesi gerektiği üzerinde duran Atatürk asıl hedefin sanayileşme ile gerçekleşeceği üzerinde durmuştur. Bu amaçla öncelikle ülkenin sanayi kuruluşlarını tamamlamak için çalışmalarda bulunmuştur. Sanayi kuruluşlarının ihtiyaç duyduğu alet ve edevatları sanayi bakımında ileri olan Macaristan'dan almak için anlaşmalar yapmış ve bu yerinde incelemelerde bulunması için bu konuda uzman kişiler Macaristan'a gönderilmiştir. İncelemeler için giden heyetin gözlemlerinden geniş ölçüde istifade edilmiştir.

Her yönden ülkenin kalkınması için çalışmaların yapıldığı bu dönemde hayvan yetiştirme ve ıslahı için ülkenin en büyük haralarında Karacabey ve diğer haralarda modern yöntemlerle hayvan yetiştirmek, iyi hayvan cinsi elde etmek için modern usullerle hayvan yetiştiren Macaristan model olarak alınmıştır. Alanında uzman olan kişiler ülkemizde kurulan haralarda görev almıştır. Bu uzmanlarengin bilgileri ile haraları düzenlemiş ve haradaki işlerde çalışabilecek elemanlar yetiştirmişlerdir. Türk halkına hizmette bulunmuşlardır. Özellikle Karacabey harasının kurulması ve faaliyete geçmesinde Macaristan'dan ülkemize hizmetlerde bulunmak üzere gelen uzmanlar bu haraya ve hayvancılığımıza büyük katkı sağlamışlardır.

Osmanlının son dönemlerinde memlekette bulunan maden ocaklarının tespiti ve işlenmesi için çalışmalara başlanmıştır. Özellikle Zonguldak ve çevresinde maden ocaklarında Macar işçilerinden, mühendislerinden yararlanılmıştır. Ülke madenleri değerlendirilmiş ve işlenmiştir.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

30.10.0.0: Muamelet Fonu

30.18.01.01: Bakanlar Kurulu Kararları Fonu

30.18.01.02: Bakanlar Kurulu Kararları Fonu

II. GAZETELER

Cumhuriyet

Ulus

III. KİTAPLAR

ATAY, Falih Rıfıkı; **Çankaya**, Pozitif Yayınları, Ankara-2009.

BAŞTAV, Şerif; **Osmanlı Türk- Macar Tarihi Münasebetlerinde İlk Devir (1456'ya Kadar)** , Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 116, Seri: III, S. 32, Ankara-1991.

Convention D'etablissement Et Convention Commerciale Entre La Turquie Et La Hongrie , İmp. Ebüziya, Ankara-1927.

ÇAYCI, Abdurrahman; “*Atatürk’ün Uygarlık Anlayışı*”, **Atatürk Konferansı IV**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1973-1974.

ÇOLAK, Melek; **Türk Meteorolojisinin Kuruluşu Aksakallı Hava Bakan Antal Bey**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Ekim--2012.

DEMİRKAN, Tarık; **Macar Turancıları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları:99**, İstanbul-2000.

DURA, Cihan; **Türkiye Ekonomisi**, Erciyes Üniversitesi Matbaası, Kayseri-1991.

ECKHART, Ferenc; **Macaristan Tarihi**, Çeviren (Çev: İbrahim Kafesoğlu) , Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara-2010.

ERKUN, Fethi Vecdet; **Budapeşte’den Ankara’ya**, Türk-Macar Dostluk Derneği Yayınları:2, 1. Basım, Temmuz-1999.

GÖKBİLGİN, Tayyip; **XIX. Asır Sonlarında Türk-Macar Münasebetleri Yakınlığı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1962.

GÜMÜŞ, Okan- SEVİ Aziz; Uluslararası **İlişkiler Sözlüğü**, I. Baskı, Polat Yayınları, Ankara -1996.

HAZAI, György; **Tarih Boyunca Macar-Türk Bağları** , Budapest- 1963.

KAZGAN, Gülten; **Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri**, Altın Kitabevi Yayınları, 2. Basım, İstanbul-1995.

NAMAL, Yücel; **Türk-Macar İlişkileri**, İskenderiye Yayınları, Mart-2009.

ÖNEN, Nizam; **İki Turan Macaristan ve Türkiye'de Turancılık**, İletişim Yayınları, I. Baskı, İstanbul-2005.

Patlayıcı Maddeler Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara-1996.

SEVİMAY, Hayri R. ; **Cumhuriyete Giderken Ekonomi**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul-1995.

ŞAHİN, Hüseyin; **Türkiye Ekonomisi**, Ezgi Kitapevi, 6. Baskı, Bursa-2000.

TAKÁTS, Sandor; **Macaristan Türk Âleminden Çizgiler**, (Çev: Sadrettin Karatay), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara-2011.

Tarihte Türk Macar İlişkileri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara-2002.

ÜLKEN, Yüksel; **Atatürk ve İktisat**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, Ankara-1984.

IV. MAKALELER

ATABAY, Mithat ; “ *Atatürk’ün Ankara’ya Davet Ettiği Macar Profesör Antal Réthly’nin Türkiye’deki Çalışmaları*”, **Atatürk Yolu**, Yıl: 15, C.8, S. 29-30, Mayıs-Kasım-2002, s.1-14.

BAŞTAV, Şerif; “*Macar-Türk Akrabalığı*” ,**Tarih ve Toplum**, C.36, S.215, Kasım-2001, s. 59-65.

ÇOLAK, Filiz ; “*Türkiye’de Demiryolu Ulaşımı (1880-1940)*”, **Türk Kültürü**, Yıl: XXXVI, S. 425, Eylül-1998, s. 8-18.

ÇOLAK, Melek ; “*Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri (1919-1938)*”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Güz-2000, C. 1, S. 2, s. 61-72.

_____ ; “*19.Yüzyıl Sonu-20.Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması*”, **Toplumsal Tarih**, S.89, Mayıs-2001, s. 4-10.

_____ ; “*Türk İnkılâbının Macaristan’daki Yankıları(1923-1938)*”, **Arayışlar İnsan Bilimleri Araştırmaları**, Yıl: 4, S. 7-8, 2002, s.153-159.

_____ ; Çolak, “ *Türk-Macar ilişkileri ve Macaristan’ın Türk İnkılâbına Bakışı (1919-1938)*” , **5. Uluslararası Atatürk Kongresi (8-12 Aralık 2003)** ,C.2, Ankara, s. 1253-1266.

_____ ; “*Atatürk Döneminde Türkiye- Macaristan İlişkileri (1923-1938)*”, Atatürk Haftası Armağanı 10 Kasım 2004, **Genelkurmay Askeri ve Tarihi Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları**, S. 31, Ankara -2004, s. 87-93.

_____ ; “*Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Türk Eğitim Yaşamında Macar Eğitimcilerin Yeri*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. 20, S. 58, , Mart- 2004, s. 231-244.

_____ ; “*Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Türkiye- Macaristan İktisadi İlişkileri*”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, Yıl: 2, S. 4, Ağustos-2004, s. 47-54.

_____ ; “*Bir Macar Çocuğun Anıları Işığında Atatürk ve Türk-Macar İlişkilerine Bakış*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XXI, S. 63, Kasım-2005, s. 937-960.

_____ ; “*Bir Macar Çocuğun Anılarında Atatürk*”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Atatürk’ün Doğumunun 125.Yılı ve Cumhuriyet’in 83. Yılı Özel Sayısı-2006, s. 95-105.

_____ ; “*Atatürk’ün Macar Bahçıvanı János Máthe’nin Anılarında Ankara*”, **Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, S.7, Yıl.4, Bahar-2008, s. 184. s. 181-193.

_____; “*Macar Etnograf István Györffy ve Kuzey Marmara Bölgesi İnceleme Gezisi(1918)*”, **Bellekten**, C. LXXII, S. 265, Aralık-2008, s. 943-953.

_____; “*Atatürk Dönemi Türkiye’sinde Bir Macar Meteorolog Aksakallı Havabakan Antal Réthly (Macar Kaynaklarına Göre)* “, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 5, S. 9, Bahar-2009, s. 113-136.

_____; “*Türk –Macar İlişkileri ve Macaristan’ın Türk İnkılabına Bakışı (1919-1938)*”, **Türk – Macar Tarihi İlişkilerinden Kesitler**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul- 2009, s. 27-45.

_____; “*Macar Turancıları ve Atatürk (Macar Kaynaklarına Göre)*”, **Türk Yurdu**, C. 31, S. 290, Ekim- 2011, s. 94-101.

DAVER, Bülent; “*Atatürk ve Ekonomi*” , **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XI, S. 31, Mart -1995, s. 297-304.

DÁVID, Géza; “*Osmanlı Kültürünün Macaristan’daki Yayılışı ve Etkileri*”, **Bilig** , S.20, Kış-2002, s. 89-99.

_____; “*Magyarok a Köztársaság kori Török gazdasági életben: a múlt tényei és a jövő lehetőségai*” ,**Török Füzetek**, XII, évfolyam 2. szám, 2004 jánúis, s. 13-16.

DOĞRU, Halime; “*Macarlar ve Macaristan’a Dair Bir Lahiya*” , **Anadolu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. 3, S. 1, 1991, s. 171-195.

ERKUN, Fethi Vecdet; “*Macaristan’da Zirai Tedrisat*”, **Ziraat Dergisi**, S.57, Yıl: IV, 1944, s. 28-32.

_____; “*Macaristan’da Zirai Tedrisat*”, **Ziraat Dergisi**, S. 58, Yıl: V, Kasım-1944, s.13-25.

_____; “*Atatürk Döneminde Tarım Politikası*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Türkiye Cumhuriyeti’nin 75. Yılı Özel Sayısı**, C. XIV, S. 142, Kasım-1998, s.1187-1195.

EROĞLU, Nadir; “*Atatürk Dönemi İktisat Politikaları (1923-1938)*”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, C. XXIII, S.2, Yıl: 2007, s. 63-73.

FEKETE, Lajos, “*Türk Vergi Tahrirleri*” (Çev: Sadrettin Karatay) , **Bellekten**, C. XI, 1947, s. 299-328.

_____; “*Osmanlı Türkleri ve Macarlar (1366-1699)*” , **Bellekten**, C. XIII, S. 52, Ekim-1949, s. 732-743.

GERESYES, İbolya - KOVALCS, Orsolya, “*19.Yüzyılda Macar Uygulamalı Sanatları*”, (Çev.Kaya Genç), **Tarih ve Toplum**, S. 215, Kasım 2001, s. 66-70.

GÜL, R.Tamay Başağaç; “*Türkiye’de İki Dünya Savaşı Arasında Veteriner Hekimliği Hizmetleri ve Hayvancılık Politikaları Üzerine Araştırmalar*”, **OTAM**, S.15, Yıl: 2004, s. 227-255.

GÖKBİLGİN, Tayyib; “*Macaristan’daki Türk Hâkimiyeti Devrine Ait Bazı Notlar*”, **Türkiyat Mecmuası**, C. VII-VIII, Cüz:1, 1940-1942, s. 200-211.

İLERİ, Turgut ; “*Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Türkiye’de Madenciliğin Genel Durumu ve Atatürk’ün Madencilik İlgili Düşünceleri*” , **Kastamonu Eğitim Dergisi**, C. 19, No: 1, Ocak- 2011, s. 287-296.

KELLER, Bela ; “*Macar İhtilalinin 8. Yıl Dönümü*” , **Türk Kültürü**, S.24, Ekim-1964, s.55-64.

KOŞAY, Hamid Zübeyr ; “*Türk-Macar Kardeşliği*”, **Türk Yurdu**, C.5, S.35 2.Teşrin 1930, s. 54-55.

KOVALCS, Gyöngyi; “*Osmanlı Uygulamalı Sanat Eserleri Açısından Macaristan’ın Balkanlarla İlişkileri (XVI-XVII yy)*”, (Çev: Vural Yıldırım) , **Türk Dünyası Araştırmaları**, S.50, Ekim-1987, s.201-212.

MAYOR, Tibor; “*Macaristan ve Trianon Muahedesi*”, **Türk Kültürü**, Yıl: VIII, S. 93, Temmuz -1970, s. 621-624.

NAMAL, Yücel ; "*Zonguldak'ta Macar Uzmanlar (1923-1950)*", **Medya ve Kültür V. Kültür Araştırmaları Sempozyumu (2-4 Temmuz 2009)**, Zonguldak, s. 97-108.

RÁSONYI, Lázsló ; "*Atatürk Özgürlük Savaşının Macar Basınında Yankıları*", **Bellekten**, C. XLV/2, S. 177, Ocak -1981, s.79-86.

ÖZGİRAY, Ahmet; "*Türkiye-Macaristan Siyasi İlişkileri (1923-1938)*", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. XII, Sayı:97, s. 76-80.

ÖZTÜRK, Cemil; "*Macarlarla Kardeş miyiz?*", **Tarih ve Toplum**, C.18, S.105, Eylül 1992, s. 53-56.

TEMEL, Mehmet ; "*Atatürk Dönemi Hayvancılık Politikası*", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(İLKE)**, S.24, Bahar-2010, s.201-234.

TASNÁDİ, Edit ; "*Genç Türkiye Cumhuriyeti'nde Bir Macar Generali: Albert Bartha*", **XV. Türk Tarih Kongresi**, 5.Cilt, Ankara-11-15 Eylül -2006, s. 2387-2393.

TEKİNDAĞ, Şahabettin; "*Türk-Macar Münasebetlerine Toplu Bir Bakış(Başlangıçtan II. Abdülhamid'e Kadar)*", **Türk-Macar Kültür Münasebetleri Işığı Altına II. Rákóczi Ferenc ve Macar Mültecileri Sempozyumu (31 Mayıs- 3 Haziran 1976)** , İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, s. 152-159.

TURAN Namık Sinan; "*Kanuni'nin Macaristan siyaseti Macaristan'da Osmanlı Kültüründen İzler*" , **Toplumsal Tarih**, S.138, Haziran 2005, s. 46-53.

YILDIRIM, Seyfi; “*Cumhuriyet Döneminde Türk-Macar İlişkileri Çerçevesinde İstihdam Edilen Macar Uzmanlar*”, **Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S.15,Yıl:8, Bahar 2012, s.121-150.

EKLER

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı:

2
230

Kararname

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüleri Fakültelerinden derece ile mezun olup Şef Süreyya Aygünün Reisliğinde Debrecen'de açılacak kurslara iştirak etmek üzere Macaristana gönderilecek olan talebelere yol ve zarurî masraflarına karşılık olmak ve Macar kliringi yolu ile ödenmek üzere 2150 liralık döviz müessesesi verilmesi; Ziraat Vekillığının 23/7/938 tarih ve 22063 sayılı teklifi ve Maliye Vekillığının 5/9/938 tarih ve 54249/2/13493 sayılı mutaleenamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 6/9/938 tarihinde onanmıştır.

6/9/938

REİSİCUMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

C. B. Bay

Ad. V.

S. Samancı

M. M. V.

V. Özyay

Da. V.

S. Keleş

Ha. V.

S. Samancı

Ma. V.

S. Ağralı

Mf. V.

M. M. V.

Na. V.

C. F. Çiçekçi

İk. V.

A. Ak

S. İ. M. V.

S. H. Alakurt

G. İ. V.

Kararname

Zr. V.

E. S. S.

030 18 01 62 18475101

Ek. 1

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Fakültelerinden mezun öğrencilerin Debrecen'de açılacak olan kurslara katılmak üzere Macaristan'a gönderilmesi ile ilgili kararname.

BCA, 30.18.01.02.84.79.9, Dosya:238-453

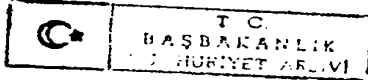
T.C.
Trakya Umumi Mufettişliği
Dairesi: Ziraat Müb.
Sayı: 4512

EDİRNE: 25 / 6 / 1938

Öz: Budapeşteye gönderilen
Arıcı gençleri H.

İlişigi
1 - Gizelge
2 - Fotoğraf

Yüksek Başvekâlete

1. - Budapeştede GÖDÖLLÖ çiftliğinde açılan arıcılık kursunun birinci postası bir haftaya kadar dönerdir. Bu hafta içinde elçiliğimiz devletiyle çeşitli köyler ve kooperatifleri ve çiftlikleri gezecelardır.
2. - 29/6/1938 de bağlayacak ikinci devreye iştirak edecek maarif ve ziraat öğretmenlerinden yedi arıcı arkadaşın bütün muameleleri yapılmış dövizleri alınarak peşte elçiliğimizle kararımız üzerine bu günkü trenle peşteye yollanmıştır. 29/6/1938 de tatbiketa bağlayacaklardır. Bu ikinci grup daha döndükten sonra Edirne de açılacak ikinci arıcılık kongresinde bunlarda hazır bulundurulacak ve raporları ile bilgi ve görgülerinden çok verimli neticeler alınacaktır.
3. - Birinci ve ikinci postaların isim ve resimleri ilişik olarak yüksek katınıza sunulmuştur. büyük saygı ile arz ederim.
4. - Yüksek Başvekâlete, Ziraat, Maarif, İktisat, Dahiliye vekâletleri ne sunulmuştur.

Trakya Umumi Mufettişliği

S. am

H. Hüyük
1-7-1938

K. D. m.

1+2 fotoğraf

030	10			200	363	14
-----	----	--	--	-----	-----	----

Ek.2/a

Gödöllö Çiftliği'nde açılan arıcılık kurslarına katılmak üzere Maarif ve Ziraat öğretmenlerinden oluşan bir grubun Macaristan'a gönderilmesi ile ilgili kararname.

BCA, 30.10.0.0.200.363.14, Dosya: 238/30

Ek.2/b

Budapeşte –Gödöllö Birinci Arıcılık Kursu'na gönderilen stajyerler:

1. Vize Ziraat Öğretmeni Lütfullah Gürkan
2. Çorlu Ziraat Öğretmeni Lütfi Uyman
3. Çanakkale Ziraat Öğretmeni Tahir Erman
4. Halkalı Ziraat Öğretmeni İsmail Hakkı Arıcı
5. Uzunköprü Ziraat Öğretmeni Hürrem Ünsalan
6. Trakya Genel Müfettişliğinde Ziraat Öğretmeni Salih Zeki Çamlıca

Ek.2/c

Budapeşte –Gödöllö İkinci Arıcılık Kursu'na gönderilen Stajyerler:

1. Pehlivan Köyü Öğretmeni Sezai Çakatay
2. Lüleburgaz Başöğretmeni Salih Arı
3. Keşan Ziraat Öğretmeni Mustafa Çetinkaya
4. Edirne Fidanlık Memuru Herant Gümüş
5. Mandara İstasyon Fen Memuru Fehmi Pekçetin
6. Edirne Eğitimci Kursunda Öğretmen Kasım Arıcan

BCA, 30.10.0.0.200.363.14, Dosya: 238/30

باسمہ وکالت
قلم مخصوص مدیریت
عدد

قرن

110ع

تقریباً دو چارواکلیاں آؤت تریجو پیرجاریو اکائی تانیا ست رویتہ و اجیویدہ
اکو تقریباً تین چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ وید واحدہ اہل سببہ
تاکہ یہ وقت سکتا دیکھا گیا B. مارٹن برہم تقریباً آؤت ڈوونڈ
پارٹس سویتہ چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ
تکرار یہ وقوع ہوا تھوڈا ڈوونڈ، اجاؤڈکین کھنڈ - چار سائندہ تانیا
اجتہاد صوب و صوبہ اجتہاد -

تقریباً تین چار سائندہ
چار سائندہ

تقریباً تین چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ
تقریباً تین چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ
تقریباً تین چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ
تقریباً تین چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ
تقریباً تین چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ
تقریباً تین چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ
تقریباً تین چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ
تقریباً تین چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ چار سائندہ

جواباً بازہ میں اوراھ ۴ جواب اولیٰ ہمدانک تاریخ و توہوسنک دوسرے رجاء اولیٰ

2 39 01/14 2

Ek. 3

Muğla'da açılacak olan tamirhaneye gerekli olan aletlerin Macaristan'dan alınması ile ilgili kararname.

BCA, 30.18.01.01.14.39.2, Dosya No:214-29

T.C. CUMHURİYET ARSIVI

-125-

بیت و ات
ام فروش

CAVO

2975

قرار نامه

ترکیا و مولیسنه استمل اولونان زراعت آلتلری تعمیر ایلکجه چون تاشدیگه از ورم کور لیدر و حیدر سانه ک
" ساقور قوس " شرکتک انحصارنده بر اولونان A مارتق لی نام طبقه بر آیلدیگه ، مزایده ، حاقفده و اعمالده قازانم
ارده تکیه حیدر سانه ک " شاک " نقده نسته تویغنا بازار اولور سوزیلده مایلیس ، زراعت و حاکملیکه " کاورد اولدیجی آیلدیج
تر 23268
2000
قویوب و قبول اولونمده . - L کاورد اولدیجی

غازی
عبدولکریم
حیدر سانه ک
رضا قله قلی
جوهره قلی
رضا قله قلی
خدیجه قلی
مبارک قلی
نصار قلی
زراعت و حاکملیکه
تاریک قلی
میرزا سعادت ایمانو قلی
مبارک قلی

10178219 080 18 02 01

Ek. 4

Trakya ve çevresinde kullanılan ziraat aletlerinin tamiri için gerekli atölye malzemelerinin Macaristan'dan alınması ile ilgili kararname.

BCA, 30.18.01.02.17.82.9, Dosya No:214-39

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ

Kararname

Karar sayı

2

4502

Türkiye-Macaristan Ticaret Anlaşmasına bağlı II-listede münderiç tarifinin(379 III.c) pozisyonundan verilen 32,000 kilo pamuklu kontenjanın tükenmesi dolayısıyla bu pozisyondan Macar Hükûmetine 30,000 kiloluk munzam bir kontenjan daha verilmesi; İktisad Vekilliğinin muvafakatına atfen Hariciye Vekilliğinin 2/5/936 tarih ve 7774/206 sayılı tezkere üzerine İcra Vekilleri Heyetince 5/5/936 da onanmıştır.

5/5/936

REİSİCÜMHUR

K. Atatürk

B. V.

V. İsmail

Ad. V.

S. Samancı

M. M. V.

K. Başbakan

Da. V.

S. Kaya

Ha. V. V.

S. Samancı

Ma. V.

A. Çiğdem

Mi. V.

S. Akkaya

Na. V.

A. Çelikbaş

K. V.

C. Başbakan

S. I. M. V.

S. P. Başbakan

G. I. V.

R. Başbakan

Zr. V.

M. Başbakan

080 18 01 02 64 35 7

Ek. 5

İki ülke arasındaki Ticaret Antlaşmasının II. Liste tarifesine bağlı olan pamuklu kontenjanının tükenmesi dolayısıyla Macar Hükümetine kontenjan verilmesi ile ilgili kararname.

BCA, 30.18.01.02.64.35.7, Dosya No:177

T.C.
BAŞVEKALET
KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ
karar sayısı

KARARNAME

2
3725
Millî Müdafaa Vekilliğinden yazılan 13/9/935 tarih ve 13988/9819 sa-
yıllı tezkerede; 2370 sayılı kanunla Küçük Yozgadda tesis edilerek I/-
mayıs 1935 tarihinden beri faaliyete geçmiş bulunan trotil fabrikası-
nın günlük imalâtı 500 kilo olup şimdiye kadar 50 ton trotil imal ve
teslim etmişse de bu sene boşaltılacak harp bakayası büyük çaptaki top
mermilerinin doldurulması için Fabrikanın imalâtından başka önümüzdeki
senenin ilk aylarına kadar 350 ton trotil ihtiyacı bulunduğu ve bunun
ya hariçte satın alınması ve yahud fabrikanın tevsi suretile memle-
ket içinde imali lâzım geleceği bildirilmiş, bu fabrikayı evvelce kur-
muş olan Nitrokemi Macar Müessesesinin fabrika kendilerine tevsi etti-
rildiği takdirde bu 350 ton trotilden 200 tonunun 935 malî yılında ge-
ri kalan 150 tonunu da 936 malî yılı eylülüne kadar imal ve beher ki-
losuna Küçük Yozgadda 77 kuruşa mal edebileceği ve bu suretle fabrika-
nın bu günkü kudretini iki misline çıkarmak üzere lüzumu olan tezgâh,
alât, edevat ve binanın 350 ton trotil bedeli ile birlikte ceman ençok
424500 liraya mal olacağı ve fabrika tevsi edildiği takdirde ıslaha
muhtaç ve tesisatsızlık yüzünden yakılmakda olan eski trotiler ıslah
edilmek suretile de ayrıca bir istirade temin edileceği cihetle gerek-
li olan trotilerin dışardan alınması yerine fabrikanın tevsi ettiril-
mesi ve trotilerin bu fabrikada yaptırılması daha uygun görüldüğünden
bedeli, kliring esasları dairesinde ve 2581, 2425 sayılı kanunlara isti-
naden tesviye edilmek üzere fabrikanın tevsi ve trotilin imal işleri-
nin mahremiyet ve ehemmiyetine binaen, 2490 sayılı kanunun 46 ıncı mad-
desinin K fıkrasına göre bu fabrikayı evvelce tesis etmiş olan Nitro-
kemi firmasına pazarlıkla yaptırılması teklif edilmiş ve Maliye Vekil-
liğinden yazılan 4/10/935 tarih ve 26454/901 sayılı mutaleanamede, (le-
ri sürülen sebeplere göre memleket içinde trotil yapılması şeklinin
tercihi muvafak olduğundan bedelleri kliring esasları dahilinde ve
2425, 2581 sayılı kanunlar mucibince tesviye edilmek üzere fabrikanın
tevsi ve trotilin imal işlerinin 2490 sayılı kanunun 46 ıncı maddesinin

030	18	01	2	58	37	1
-----	----	----	---	----	----	---

Ek. 6/a

Trotil Fabrikasında yakılmakta olan eski trotilerin ıslah edilmesiyle istifade edilebileceğinin
ve bu trotileri fabrikanın kendisinin üretmesinin daha uygun olması nedeniyle gerekli
işlerinin Macar Nitrogemi Firmasına pazarlıkla yaptırılmasına dair kararname.

BCA, 30.18.01.02.81.106.12. Sayı: 2/3325

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayıs
2

Kararname

-2-

3325

(K) fıkrasına göre pazarlıkla Macar Nitrokemi Şirketine yaptırılması için işin bir karara bağlanması bildirilmiştir. Bu iş İcra Vekilleri Heyetince 4/IO/935 de görüşülerek top mermilerin imlâsı için lüzumu olan trotilin memleket içinde yaptırılması şeklinin tercihi ile 424,500 liraya varacağı bildirilen fabrikanın tevsi ve 350 ton trotil imali işlerinin, 2490 sayılı kanunun 46 ıncı maddesinin K fıkrasına göre, evvelce bu tesisatı yapmış olan Macar Nitrokemi firmasına pazarlıkla yaptırılması onanmıştır.

4/IO/935

REİSİCUMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

S. İbrâhîm

Ad. V.

S. Samed

M. M. V.

K. Şahin

Da. V.

S. Kara

Ha. V. V.

S. Kara

Ma. V.

H. Şahin

Mf. V.

S. Arslan

Na. V.

A. Çelimbay

İk. V.

C. Şahin

S. İ. M. V.

S. R. Şahin

G. İ. V.

Kara Tarhan

Zr. V.

Şahin

030	18	01	02	58	37	1
-----	----	----	----	----	----	---

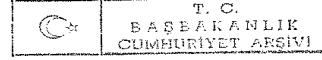
Ek.6/b

Trotil Fabrikasında yakılmakta olan eski trotilerin ıslah edilmesiyle istifade edilebileceğinin ve bu trotileri fabrikanın kendisinin üretmesinin daha uygun olması nedeniyle gerekli işlerinin Macar Nitrogemi Firmasına pazarlıkla yaptırılmasına dair kararname.

BCA, 30.18.01.02.81.106.12. Sayı: 2/3325

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ

Kararname

Karar sayısı
2

4924

12/8/937 tarih ve 2/5170 sayılı kararnameye ektir :

Topçu mühimmatında kullanılmak üzere Macaristanda kâin Nitrogemi firmasından satın alınan 66 ton nitrogliserinli top barutu meyanına dahil olup şartnameye uymamasından ötürü red edilen 7,5/35 lik 35 ton uzun menzilli maddel top barutunun 7,5/30 luk Türk sahra toplarında yapılan atış tecrübesinde bu çaptaki toplara çok uygun geldiği anlaşıl-
duğundan bedeli 1939 senesinde tediye edilmek üzere kilosu 190 kuruşa anılabileceği anlaşılan bu barutların 7490 sayılı kanununun 46 nci mad-
desinin B. fıkrasına göre pazarlıkla ve kliring yolile satın alınması ve müteahhidin şartnamesine uygun olarak fabrikasında yeniden imal ede-
ceği barutun yerinde tecrübelerini yapmak üzere gönderilecek olan iki kişilik heyetin harcırahlarına kliring yolile ödenmek üzere icap eden Nam-
biyo mücaadesi verilmesi; Millî Müdafaa Vekilliğinin 09/II/937 tarih ve 6363/II346 sayılı tezkeresi ve Maliye Vekilliğinin 25/II/937 tarih ve 13163/6401 sayılı mütaleamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 27/II/937 tarihli toplantısında onanmıştır .

27/12/937

REKİCÜMÜR

K. Altıntaş

Bş. V. <i>C. B. 87</i>	Ad. V. <i>E. S. 87</i>	M. M. V. <i>V. Ö. 87</i>	Da. V. <i>S. 87</i>
Ha. V. <i>H. B. 87</i>	Ma. V. <i>M. A. 87</i>	Mf. V. <i>J. A. 87</i>	Na. V. <i>A. C. 87</i>
İk. V. ve Zr. V.V. <i>İ. 87</i>	S. İ. M. V. <i>S. İ. A. 87</i>	G. İ. V. <i>R. 87</i>	Zr. V. <i>Z. 87</i>

020	18	61	02	81	106	12
-----	----	----	----	----	-----	----

Ek. 7

Topçu mühimmatında kullanılmak üzere Macaristan'da bulunan Nitrogemi firmasından Nitrogliserinli top barutunun alınması ve topların yerinde incelemelerinin yapılması için gönderilen heyet ile ilgili kararname.

BCA, 30.18. 01.02.81.106.12, Dosya No:41-32

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı
2
9883

Kararname

Türk Ticaret Bankası Anonim Şirketinin Adapazarında tesis ettiği Linyit koku yakabilecek soba imalinde çalıştırılmak üzere bir sene müddetle Kacaristandan getirtilecek mütahassis Laszlo adındaki yahudinin yukarıda yazılan müddetle Türkiye'ye gelmesine ve anılan yerde çalıştırılmasına izin verilmesi; İktisat Vekilliğinin iş'arınaatfen Dahiliye Vekilliğinin 3/II/938 tarih ve 56688 sayılı tezkeresi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 15/II/938 tarihinde onanmıştır.

15/II/938

REİSİCÜMHUR

İsmail İsmail

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V.
C. Baş *Halim* *M. M. V.* *S. P. Başoğlu*

Ha. V. Ma. V. Mi. V. Na. V.
S. S. *M. M.* *S. P.* *S. P.*

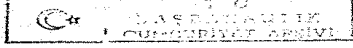
İk. V. S. İ. M. V. G. İ. V. Zr. V.
S. S. *S. İ. M. V.* *G. İ. V.* *Zr. V.*

080	18	01	02	85	96	17
-----	----	----	----	----	----	----

Ek. 8

Adapazarı'nda kurulan Linyit koku yakabilecek soba imalinde çalıştırmak üzere László adındaki uzmanın getirilmesi ile ilgili kararname.

BCA, 30.18.01.02.85.96.17, Dosya No:131-135

باسمہ رفاقت
قلم مخصوص مندرجہ
عدد

2054

قرض

تراک اییہ دولت غیرہ لک غرارہ سید لک ارماہ زراعت اعلیٰ و توریج و جزی
جسی ده دہ جریں حداسہ تقریباً دوغور اوزرہ رخصت قذہ صورتہ جی رستہ
سیاض اییلہ جیا اوتہ ذریعہ برقی ڈیکرہ ساہہ رک سیاض اییلہ خطہ ہادی
یہک را تفسی ایہہ اشغہ برای برقی سیاض اییلہ خارجہ سافہ صورتہ
اچری قیارتک تفسی صیہ اشغہ بلونیزہ جنوات ککرہ نیک ہار اچمکہ و دیگرہ
شغہ ز معہور بارہ ایہہ تذکرہ اییہ زراعت و ماضق تونک ادی ترقی ماردہ ککرہ
تفسی ترقی یازارلہ صورتہ سیاض زراعت و ماضق صیہ ہار اچمکہ و دیگرہ
د حیاتک دورہ کریمہ وضع اوتہ تفسی اوزرہ ایو اکیہ ککرہ ۱۱/۱۷

تاریخ اشغہ تقریباً و قبلہ اجرتہ ۱۱/۱۷
تذکرہ اییہ اشغہ

حاضر کل رذکرہ لکیم
رشد کل رذکرہ لکیم
بجریہ ریحان کل رذکرہ لکیم
ذفین کل رذکرہ لکیم
عید کل رذکرہ لکیم
بسی کل رذکرہ لکیم
میا کل رذکرہ لکیم
کازہ کل رذکرہ لکیم
زراعت کل رذکرہ لکیم
ناتہ کل رذکرہ لکیم
مادی کل رذکرہ لکیم
ماری کل رذکرہ لکیم

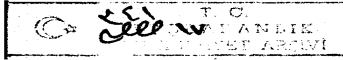
جواباً یازیلہ جی اوزرہ ۴ جواب اولدی ہر رائتک تلویح و توسی و سیک دوری رہا اولدور .

6 36 04 01 01 18 03

Ek. 9

Trakya ve Batı Anadolu çiftçisine dağıtmak üzere damızlık boğa ve manda satın alınması ile ilgili kararname.

BCA, 30.18.01.01.14.36.6, Dosya No:219-17

باسمہ وکالت
قلم مخصوص مدیریتی
عدد

۲۰۱۱

2061

قرارداد

ذریعہ بیع وابتداء بیابانوں کے لئے بیعت کے اجراء کے لئے تقریر یہ نہ رعایت کے لئے
اصول وکیرجانات سیرہ عرف و شعائر کے لئے تقریر یہ نہ رعایت کے لئے
میری صفت کے لئے یا سیرہ و بیابانوں کے لئے رعایت کے لئے رعایت کے لئے رعایت کے لئے
تاریخ و ۲۰۱۱/۲/۱۰ تاریخ اجراء کے لئے رعایت کے لئے رعایت کے لئے رعایت کے لئے
صفت ۲۰۱۱/۲/۱۰ تاریخ اجراء کے لئے رعایت کے لئے رعایت کے لئے رعایت کے لئے

فوریہ کے لئے رعایت کے لئے رعایت کے لئے رعایت کے لئے

باسمہ وکالت
قلم مخصوص مدیریتی
عدد

جواباً یازہ جن اورا قہ ؟ جواب اولدی عرراک تاریخ ووسروستک .دوسری رجا اولتور .

30 10 01 01 04 36 13

Ek.10

Çeşitli cinslerde hayvanların satın alma, seçim, muayene işleri için Macaristan'a uzman heyetler gönderilmesi ile ilgili kararname.

BCA, 30.18.01.01.14.36.13. Dosya No:112-28

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ

Saba: *14789*
Sayı: *14789*

KARARNAME

Memleket hayvanlarının ıslahı işleriyle meşgul olmak üzere kısa bir zaman için getirilmesine lüzum görülen Peşte Yüksek Baytar Mektebi Zooteknik Müdürü ve Rektörü Profesör Wellman, Macaristan'dan Ankara'ya kadar gidip gelme vesaiti nakliye ücretiyle hareketi gündünden itibaren günde kırk lira seyahat ve ikamet yevmiyesi verilerek üzere, 2682 sayılı kararnameden istisnaen getirilmesine izin verilmesi ; Ulaştırma Vekillığının 2/7/1933 tarih ve 3967 sayılı tekeresi ve Maliye Vekillığının 12/7/1933 tarih ve 10170/374 sayılı nutalenamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 5/8/1933 te kabul olmuştur.

5/8/1933

M. M. V.

Gazi M. Wellman

Bş. V.

İsmail

Ad. V.

S. Sarıca

M. M. V.

Kaya

Da. V.

S. Kaya

Ha. V.

H. D. D.

Ma. V. V.

S. D. D.

M. V.

Na. V.

Ali

İ. V. V.

İsmail

S. İ. M. V.

S. D. D.

G. İ. V.

Ali Kaya

Z. V.

İsmail

030	18	01	02	38	56	8
-----	----	----	----	----	----	---

Ek.11

Memleket hayvanlarının ıslahı için Peşte Yüksek Baytar Mektebi Zooteknik Profesörü ve Rektörü Oskar Wellman'ın Türkiye'ye getirilmesi ile ilgili kararname.

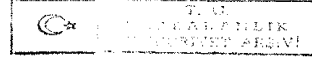
BCA, 30.18.01.02.38.56.8, Dosya No: 243-144

T. C. .
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ

Şube :
Sayı :

2
3012

KARARNAME

Karacabey Merinos yetiştirme çiftliği merâkalarının islahi işle-
rine bakmak üzere Macaristandan getirilmesi gerekli olan Kest-
hely ziraat mektebi profesörü Kolbay Karoly'a birinci 935 yıla paz
mevsiminde, diğeri sonbaharda olmak üzere Türkiye'ye iki defa gi-
dip gelme masrafları karşılık altınlar yüz liradan 1200 lira yol
parası ve her iki gelişinde en çok 18 gün sürecek olan seyahat
ve ikamet için de otuzar lira gündelik verilmesi; Ziraat Ve-
killiğinin 24/3/935 tarih ve 26/16089 sayılı tekeresi ve İaliye
Vekilliğinin 29/3/935 tarih ve 705 sayılı mütalekası üzerine
İzmir Vekilleri Heyetince 4/7/935 de onanmıştır.

4/7/935

RESİDİMİN

K. Atatürk

Bg. V.

J. İsmi

Ad. V.

S. Savaş

M. M. V.

K. Kolbay

De. V.

S. V. aya

Ha. V.

H. T. Öner

Ma. V.

F. Çiğdem

Mf. V.

S. Akın

Na. V.

A. Çetinkaya

İ. V. V.

M. Y. Yılmaz

S. İ. M. V.

S. P. Naydony

G. İ. V.

K. Karacabey

Zr. V.

M. Y. Yılmaz

030 18 01 02 57 61 8

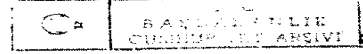
Ek. 12

Karacabey Merinos yetiştirme çiftliğinde çalıştırılmak üzere Kesthely Ziraat mektebi profesörü Karoly Kolbay'ın ülkemize getirilmesi ile ilgili kararname.

BCA. 30.18.01.02.57.61.8, Dosya No:243-24

T. C. .
BAŞVEKALET
Kararlar Müdürlüğü
Sayı :

2
3842

KARARNAME

İktisad vekilliğinden yazılan 17/12/935 tarih ve 6178 sayılı tezkerede, 20 teğrini evvel 935 de paris'de toplanmış olan Jeoloji demir sanayii, madenler kongresine iştirak eden ve bundan sonra da kömür sanayii ve kömürlerin taktiri hakkında İngiltere de yapılması kararlaştırılan tetkikat yerine Almanya ve Macaristanda tetkikatta bulunan sabık sanayi Umum Müdürü İlhami Nafiz Maden Umum Müdürü Bedri BekirOğlu ve maden tetkik ve arama enstitüsü genel direktörü Reşit - Gencer'in Almanya ve Macaristanda yaptıkları tetkikat maden arama enstitüsünü alâkadar eylediğinden kongrenin hitamı tarihinden itibaren - zarurî masrafları ile yevmiyelerinin adı geçen enstitü tarafından - tesviyesi ve kongreye mürahhas sıfatile iştirak eyledikleri cihetle - yevmiyelerinin de 13052 sayılı kararnameye bağılı förmüle göre hesap - edilmesi için bir karar verilmesi istenilmiş ve Maliye vekilliginden yazılan 13/1/936 tarih ve 321 sayılı mütaleanamede; daimî ve muvakkat memuriyetle ecnebi memleketlere gönderilecek memurlara sıfat ve memuriyetlerine ve baremdeki derecelerine göre verilecek yevmiye miktarları 13052 sayılı kararname ile tesbit edilmiş ve bu yevmiyelerin Türkiye sınırları dışından itibaren hesap ve tesviyesi 13118 sayılı kararname ahkâmından bulunmuş olduğundan yukarıda adları geçen mürahhas heyetinin Paris'de kongrenin hitamı tarihinden sonra Almanya ve Macaristan da yaptıkları tetkikata ait zarurî masraflarile yevmiyelerinin Maden-

030 18 01 02 61 3 17

Ek.13/a

20 Ekim 1935'te Paris'te toplanan Jeoloji ve Demir Sanayi, Madenler Kongresine katılan heyetin incelemelerde bulunmak üzere Macaristan'a gitmeleri ile ilgili kararname.

BCA, 30.18.01.02.61.3.17, Dosya No:407-22

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR MODÜRLÜĞÜ

Kararname

- 2 -

Karar sayıs
2
3872

tetkik ve arama enstitüsünce verilmesi ve kendilerine Türkiye sınırları dışından itibaren kongrede buldukları müddetce mürahas olarak ve seyahatta buldukları müddetce de diğer memurlar gibi 13052 sayılı karar nameye bağli formüle göre gündelik verilmesinde bir mahzur olmadığı bildirilmiştir.

Bu iş İrsâ Vekilleri Heyetince 15/I/936 da görüşülerek yukarıda adı geçen heyetin yevmiye ve masraflarının Maliyenin mütealasına göre tahakkuk ve tesviyesi oğarmıştır.

15/I/936

REİSİCÜMHUR

K. Atatürk

Bk. V. <i>Y. İvoni</i>	Ad. V. <i>S. Savaş</i>	M. M. V. <i>K. Baş</i>	Da. V. V. <i>C. Baş</i>
Ha. V. V. <i>S. Savaş</i>	Ma. V. <i>T. Çiğdem</i>	Mf. V. <i>S. Uzun</i>	Na. V. <i>A. Çelik</i>
Bk. V. <i>C. Baş</i>	S. i. M. V. <i>S. R. Çaydını</i>	G. i. V. <i>Rana Karan</i>	Zr. V. <i>Y. Çelik</i>

080 18 01 02 6 3 17

Ek.13/b

20 Ekim 1935'te Paris'te toplanan Jeoloji ve Demir Sanayi, Madenler Kongresine katılan heyetin incelemelerde bulunmak üzere Macaristan'a gitmeleri ile ilgili kararname.

BCA, 30.18.01.02.61.3.17, Dosya No:407-22

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ayşe Orhon

Doğum Yeri :Fethiye

Doğum Yılı : 04.01.1990

Medeni Hali : Bekâr

EĞİTİM VE KİŞİSEL BİLGİLER

Lise 2003-2006 :Fethiye Lisesi

Lisans 2007-2011 : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Tarih Bölümü

Yabancı Dil : İngilizce